

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen yhteistyön kehittämishanke

Rintala Päivi

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen yhteistyön kehittämishanke

Päivi Rintala
Sosiaalialan ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Päivi Rintala

Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen yhteistyön kehittämishanke

Vuosi

2015

Sivumäärä

109 + 7

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen välistä yhteistyöstä sekä luoda yhteistyökäytännön malli toimivien käytäntöjen ja kehittämisideoiden pohjalta. Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen kehittämishanke käynnistettiin, jotta saataisiin selville keskinäisen yhteistyön onnistumisia sekä kehittämiskohteita. Kehittämishankkeen tarve konkretisoitui, kun poliisin tekemien sovittelualoitteiden huomattiin kääntyneen jatkuvaan laskuun. Kehittämishankkeen avulla pyrittiin löytämään keinoja myös muiden Keski-Suomen poliisilaitosten aktivoimiseen. Sovittelupalvelu on vapaaehtoinen, maksuton ja puolueeton tapa ratkaista osapuolten välillä riita- tai rikosasioita. Noin 80 % sovittelutoimistoille tulevista aloitteista tulee poliisilta.

Kehittämishanke toteutettiin kehittävän työntutkimuksen mallia soveltaen. Tietoa kerättiin työkonferenssimenetelmän avulla sekä hankepäiväkirjan muodossa. Hankepäiväkirjaan kerättiin etnografista tarkastelua käyttäen havaintoja arjen työstä poliisilaitoksella. Työkonferenssimenetelmän avulla kerättiin tietoa toimijoiden näkemyksistä ja vietiin kehittämishanketta prosessimaisesti vaiheittain eteenpäin. Toimijoina kehittämishankkeessa olivat Jyväskylän poliisilaitoksen perustutkinnan henkilökunta sekä Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilökunta. Kehittämishankkeen työntekijä vietti yhteensä seitsemän päivää poliisilaitoksella, tarkastellen toimintaa ja yhteistyön kehittämisen mahdollisuuksia sekä tehden omaa perustutkintaa.

Kehittämishankkeen työntekijä osallistui perustutkintaryhmien aamupalaveriiniin, joissa hän suoritti työkonferenssimenetelmän avulla kartoitusta yhteistyön kehittämistarpeista. Ensimmäisessä vaiheessa ohjaaja kävi ryhmien kanssa läpi yhteistyön nykytilaa. Seuraavassa vaiheessa keskityttiin yhteistyön historiaan ja viimeisessä vaiheessa mietittiin yhteistyön tulevaisuutta. Saman prosessin ohjaaja kävi läpi myös sovittelutoimiston henkilökunnan kanssa. Keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin kehittämishankkeen aineistoksi. Ensimmäinen ja toinen vaihe analysoitiin ja sen pohjalta rakennettiin kolmannen työkonferenssin materiaali. Aineiston analysoinnissa käytettiin sisällön analysointimenetelmää sekä luokittelua ja erittelyä.

Aineistojen analyysin kautta saatiin esiin yhteistyön kehittämisen paikat. Yhteistyön osa-alueiksi aineistosta nousivat yhteydenpito, yhteistoiminta, vierailut ja tapaamiset sekä aloitteen tekeminen. Jokaisen osa-alueen kohdalla nousi esiin selkeitä yhteistyön kehittämisen tarpeita sekä myös keinoja niiden kehittämiseksi. Sovittelun ohjaajan työpisteen siirtäminen poliisilaitokselle nähtiin toimivimmaksi yhteistyön kehittämisen keinoksi. Aineisto toi esiin myös paljon muita yhteistyön kehittämisen keinoja ja näiden pohjalta luotiin uusi yhteistyön toimintamalli.

Asiasanat: sovittelu, poliisi, yhteistyö, kehittäminen, yhteistyömalli

Päivi Rintala

Development project to increase co-operation between Central Finland's mediation office and Jyväskylä's police department

Year 2015

Pages

109 + 7

The purpose of this development project was to increase co-operation between Central Finland's mediation office and Jyväskylä's police department and to create a model for functional collaboration. The project was launched to learn which aspects of co-operation work and which need developing. The need for the project became concrete when the continuing decrease in the number of criminal cases sent by the police was noticed. The purpose of this project was also to find ways to activate other police departments in Central Finland. Mediation is a free of charge, voluntary and objective method to settle conflicts between parties. 80% of mediation cases come from the police.

This development project was based on developmental work research. Ethnographic examination and work conferencing method were used to collect data. Ethnographic examination was carried out by spending time in Jyväskylä's police department and executed through a project diary. Work conferencing method was used to collect information on participants' views on collaboration and to forward the process of the development project. The participants in this project are the criminalists of Jyväskylä's police department and the employees of the Central Finland's mediation office. During the project a mediation officer spent a total of seven days at the Jyväskylä police department surveying the activities and looking for opportunities to develop co-operation. The officer also carried out her basic work at the police department.

During the project the officer took part in the criminal police morning meetings and used the work conferencing method to survey the need for development in co-operation. In the first phase the mediation officer evaluated the current state of co-operation with the groups. In the second phase the focus was on the history of co-operation. In the third and last phase the project looked to the future to find ways of developing co-operation. Discussions were recorded and transcribed for the data of this project. Content analysis, classification and specification were used to analyze the data. The third phase work conference was developed based on the first and second phase analyses.

The data analysis revealed the areas of collaborating that require developing. The divisions were communication, co-operation, visits and meetings, and taking initiative. Clear needs for developing collaboration as well as methods for their cultivation were disclosed from each of the divisions. Moving the mediation officer's work station to the police department was seen as the most effective method to improve collaboration. The data also brought up a variety of other methods for developing co-operation, which were used to create a new collaboration procedure.

Keywords: mediation, crime investigation, co-operation, development, model of co-operation

SISÄLLYS

1	Johdanto	7
2	Kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys.....	8
2.1	Restoratiivinen oikeus.....	9
2.1.1	Tausta ja historia.....	9
2.1.2	Restoratiivisen oikeuden periaatteet.....	11
2.2	Rikos- ja riita-asioiden sovittelu.....	12
2.2.1	Sovittelu kansainvälisessä kontekstissa	12
2.2.2	Suomalainen rikos- ja riita-asioiden sovittelu.....	14
2.2.3	Sovittelun hyödyt yksilön näkökulmasta	16
2.3	Rikosprosessi	18
2.3.1	Poliisin työ.....	19
2.3.2	Syyttäjän toiminta	21
2.3.3	Tuomioistuin käsittely	23
2.4	Restoratiivisen oikeuden ja rikosoikeuden erot	25
2.5	Sovittelun liittymäkohdat rikosprosessiin.....	26
3	Kehittämishankkeen tarve, lähtökohdat ja tavoitteet	27
3.1	Aiemmat tutkimukset	28
3.2	Kehittämishankkeen tarve Keski-Suomessa.....	30
3.3	Kehittämishankkeen tavoitteet.....	32
3.4	Kehittämishankkeen eettisyys ja tulosten käytettävyys	34
4	Kehittämishankkeen menetelmälliset lähtökohdat.....	35
4.1	Kehittävä työntutkimus	35
4.2	Tiedonhankintamenetelmät.....	38
4.2.1	Hankepäiväkirja	39
4.2.2	Interventiot ja työkonferenssimenetelmä	39
4.3	Aineiston analysointi.....	40
5	Kehittämishankkeen toteutus	41
5.1	Ensimmäisen ja toisen vaiheen interventiot	43
5.2	Aineiston analysointi.....	44
5.3	Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelu	48
5.4	Kolmannen vaiheen interventio	48

6	Kehittämishankkeen tulokset.....	49
6.1	Nykytilanteen ja historian vaiheiden aineistojen tulokset.....	49
6.1.1	Yhteistyömuotoja	49
6.1.2	Yhteistyön haasteita	55
6.1.3	Yhteistyötä edistäviä tekijöitä.....	64
6.2	Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelu	73
6.2.1	Esiin nousseet kehittämisajatukset	73
6.2.2	Esiin nousseet yhteistyön ristiriidat.....	76
6.3	Kolmannen vaiheen tulokset	79
7	Sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen yhteistyön toimintamalli.....	89
7.1	Ohjaaja poliisilaitokselle	90
7.2	Yhteydenpito.....	93
7.3	Yhteistoiminta, koulutus ja tapaamiset.....	95
7.4	Aloitteen tekeminen.....	96
8	Prosessin arviointi ja johtopäätökset	98
9	Pohdinta.....	102
	Kuvat	108
	Taulukot	109
	Liitteet.....	110

1 Johdanto

Suomalainen rikos- ja riita-asioiden sovittelu on rakennettu restoratiivisen eli korjaavan oikeuden periaatteisiin pohjautuen. Sovitteluneuvottelussa osapuolet kohtaavat toisensa ja pääsevät keskustelemaan tapahtuneesta puolueettomien sovittelijoiden läsnä ollessa. Sovitteluprosessi voi olla osapuolille tapahtunutta korjaava ja henkistä eheytymistä tukeva tapahtuma, sillä he pääsevät itse vaikuttamaan oman asiansa ratkaisuun. Sovittelu on asian osapuolille vapaaehtoinen ja maksuton palvelu. Laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan vuonna 2006. Toiminta on vapaaehtoistyöhön perustuvaa toimintaa, jossa vapaaehtoinen sovittelija toimii sovittelutoimiston ammattihenkilöstön ohjauksen ja valvonnan alla. Sovintoon johtanut sovitteluneuvottelu saattaa keventää rikosprosessia huomattavasti ja vapauttaa viranomaisten resursseja vakavampien asioiden käsittelyyn. Näin ollen sovittelupalvelu säästää yhteiskunnallisia kustannuksia. Sovittelumenettelyssä käsitellään vuosittain noin 11 000 rikos- ja riita-asiaa.

Lain mukaan viranomaistahojen, kuten poliisin ja syyttäjän tulee arvioida asian soveltuvuus sovittelumenettelyyn ja informoida rikoksen osapuolia sovittelumahdollisuudesta sekä ohjata heidät sovittelupalvelun piiriin. Asianosaiset voivat myös itse tehdä aloitteen sovittelutoimistolle asiassaan, pois lukien lähisuhdeväkivalta-asiat. Suurin osa sovittelupalvelun piiriin tulevista aloitteista tulee poliisilta. Sovittelutoiminta on lain voimaan tulon jälkeen noussut merkittäväksi rikosasioiden käsittelytahoksi. Jos poliisin ja sovittelutoimiston välinen yhteistyö ei toimi ja sovittelupalvelua ei osata käyttää resurssina rikosasioiden prosessissa, aiheuttaa tämä syyttäjänvirastojen sekä käräjäoikeuksien entistä pahemman ruuhkautumisen sekä rikosten osapuolten asioiden käsittelyn pitkittymisen. Vaikka sovittelumenettelystä nähdään paljon hyötyjä, kahden viime vuoden aikana sovittelualoitteiden määrä on kuitenkin laskenut valtakunnallisesti 13 % ja laskusuunta on näkynyt myös Keski-Suomen alueella.

Kehittämishankkeen tarve nousi vuosittain laskevista sovittelualoittemääristä. Kehittämishankkeen tarkoituksena on kehittää Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen välistä yhteistyötä. Kehittämishankkeen tulosten pohjalta on tarkoitus myös luoda toimiva yhteistyömalli sovittelutoimiston ja poliisin välille. Kehittämishankkeen avulla pyritään löytämään keinoja myös muiden Keski-Suomen poliisilaitosten aktivoimiseen.

Kehittämishanke toteutettiin Engeströmin (2002) kehittävän työntutkimuksen mallia soveltaen. Aineiston kerättiin työkonferenssimenetelmän avulla sekä pitämällä hankepäiväkirjaa etnografista tarkastelua hyödyntäen. Työkonferenssimenetelmän avulla kerättiin tietoa poliisin ja sovittelutoimiston henkilökunnan näkemyksistä yhteistyön kehittämiseksi ja samalla vietiin kehittämishanketta prosessimaisesti vaiheittain eteenpäin. Kehittämishankkeen työntekijä

vietti yhteensä seitsemän päivää poliisilaitoksella tarkastellen toimintaa ja yhteistyön kehittämisen mahdollisuuksia.

Kehittämishankkeen aikana ohjaaja osallistui perustutkintaryhmien aamupalavereihin, joissa hän suoritti työkonferenssimenetelmän avulla kartoitusta yhteistyön kehittämisen tarpeista. Ensimmäisessä vaiheessa ohjaaja kävi ryhmien kanssa läpi yhteistyön nykytilaa. Seuraavassa vaiheessa mietittiin yhteistyön historiaa ja viimeisessä vaiheessa keskityttiin yhteistyön tulevaisuuteen. Keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin kehittämishankkeen aineistoksi. Aineiston analysoinnissa käytettiin sisällönanalysointimenetelmää sekä luokittelua ja erittelyä. Ensimmäinen ja toinen vaihe analysoitiin ja sen pohjalta rakennettiin kolmannen työkonferenssin materiaali.

Aineistojen analyysien pohjalta pyrittiin saamaan esiin yhteistyön kehittämisen paikat. Kehittävän työn tutkimuksen prosessin vaiheiden kautta oli tarkoitus luoda kuvaus yhteistyön toimintakäytännöstä. Opinnäytteen avulla pyrittiin löytämään vastauksia siihen, kuinka yhteistyötä voidaan parantaa käytännön tasolla sekä miten yhteistyöstä pystytään tekemään mahdollisimman sujuvaa ja vaivatonta. Opinnäytteen käytännöntoteutuksen aikana pyrittiin myös selvittämään, kuinka yhteistyö olisi resurssien käytön näkökulmasta mahdollisimman tehokasta ja molempia osapuolia parhaiten palvelevaa. Tätä kautta pyrittiin edistämään asiakkaiden tietoisuutta sovittelumahdollisuudesta sekä heidän oikeuttaan palvelun piiriin pääsemiseksi. Prosessin päätavoitteina oli sovittelumenettelyyn tulevien aloitemäärien lisääminen sekä uudenlaisen yhteistyötoimintamallin luominen. Aloitteisiin liittyen, mittareina toimivat Keski-Suomen sovittelutoimiston tilastot. Toimintamalli puolestaan luodaan kehittämishankkeessa esille tulleiden toimivien käytänteiden mukaiseksi, ja malli pyritään ottamaan käyttöön opinnäytteen valmistuttua.

Opinnäytetyön osuus päättyy uuden toimintamallin kuvaukseen, mutta kehittämishanke kuitenkin jatkuu osana päivittäistä työtä. Näin ollen opinnäytetyö on osa suurempaa kehittämishanketta ja toiminut koko hankkeen alulle panevana voimana. Hankkeen pohjalta on tarkoitus luoda sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen välisen yhteistyötoimintamallin kuvaus, jota myös muut sovittelutoimistot voivat halutessaan toiminnassaan hyödyntää.

2 Kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys

Kehittämishanke tullaan toteuttamaan restoratiivisen oikeuden sekä suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun teoreettisessa viitekehyksessä. Koska kyseessä on Jyväskylän poliisilaitoksen ja Keski-Suomen sovittelutoimiston yhteistyön kehittämishanke, teoreettiseen viitekehykseen kuuluu myös rikosprosessi sekä poliisin työ sovitteluun linkittyvin osin.

2.1 Restoratiivinen oikeus

Restoratiivinen oikeus on noussut aikanaan formaalin oikeuden kritiikistä ja kehittynyt sen ohella toimivaksi omaksi toimintamallikseen. Restoratiivisen oikeuden humaani ja inhimillinen tapa asioiden selvittämiseen luo pohjan sovittelun tavoitteelle sekä sovittelussa tapahtuvalle henkiselle hyvittämiselle. Koska sovittelun ja restoratiivisen oikeuden tarinat nivoutuvat tiiviisti yhteen, avataan tässä työssä hieman sovittelun taustalla olevan ideologian historiaa ja periaatteita.

2.1.1 Tausta ja historia

Restoratiivinen oikeus on sovittelumenettelyn taustalta löytyvä oikeuskäsitys, joka on osapuolia osallistava ja vastuuttava tapa toimia, kun vääräys on tapahtunut. Restoratiivisen oikeuden periaatteet tulevat heimoyhteisöllisestä ajattelutavasta (Iivari 2010a: 46). Monissa kulttuureissa onkin ollut käytössään jonkinlainen restoratiivista oikeutta muistuttava tapa selvittää konflikteja ja käsitellä vääräyksiä kautta aikain (Liebman 2007: 259). Modernissa länsimaallisessa kulttuurissa restoratiivisen oikeuden alkutaipaleella 1800-1900-lukujen taitteessa käytäntöä hyödynnettiin enimmäkseen etnisten ryhmien keskuudessa (Iivari 2010a: 46). Kuitenkin kolonialismi ja eurooppalaisen retributiivisen oikeusjärjestelmän leviäminen aiheuttivat restoratiivisen oikeuden käytäntöjen vähenemisen (Liebman 2007:259).

1900-luvun alkupuoliskolla syntyi uuden tyyppinen moderni kapitalistiseen yhteiskuntaan sopiva restoratiivisen oikeuden käytäntö, sovittelutoiminta, joka pyrki vähentämään köyhien oikeudellista nujertamista. Epävirallisen oikeuden avulla 1960-luvulla pyrittiin löytämään ratkaisua ghetoissa lisääntyneeseen väkivaltaan, jolloin epävirallisia riidanratkaisumenetelmiä alettiin tarjota tuomioistuinten vaihtoehtoksi. (Iivari 2010a: 47.)

Iivarin (2010) mukaan legitimaation kriisi, lain toimivuuden ja tehokkuuden kriisi sai aikaan oikeuslaitoksen ruuhkautumisen. Lakia sovellettiin liikaa erilaisissa sosio-ekonomisissa konflikteissa ja oikeuslaitoksen koettiin palvelevan enemmän rikkaita kuin köyhiä. Oikeus tuotti myös selkeät roolijaot: voittajat ja häviäjät. Oikeuden tehokkuuden kriisiytyminen ilmeni rikollisuuden lisääntymisenä, tuomitsemiskäytäntöjen epäjohtamukaisuutena ja asianosapuolten vieraantumisenä prosessista ja toisistaan. Restoratiivisen oikeuden käytön yleistymiseen vaikutti formaalia oikeutta kohtaan esitetty kritiikki. Asioiden ratkaiseminen ennen oikeudenkäyntiä nähtiin parantavan oikeuden laatua ja välttävän asian turhaa pitkittymistä. Ajatus huono-osaisten ryhmien oikeuksien suojelemisesta alkoi toteutua. Oikeuskäytäntöjen ammatillisuuden ja byrokratian vähentämiseksi oikeusantropologit alkoivat vaatia muutosta. Tavoitteena oli myös oikeuden parempi saatavuus ja henkilön parempi osallistumisoikeus omassa asiassaan. Oikeusantropologien mukaan formaali oikeus on sekä historiallisesti että sosiaali-

sesti orientoitunut toimintatapa, kun restoratiivinen oikeus puolestaan koettiin ylikulttuuriseksi. Restoratiivisen oikeuden käyttö alkoi lisääntyä. (Iivari 2010a: 48-49.)

Norjalainen Nils Christie (1977) on myös ollut suuri vaikuttaja restoratiivisen oikeuden käytön muodostumiseen. Christie kirjoitti muutoksen tekvän artikkelin Oxford Journal-lehdessä, kuinka oikeuslaitos varastaa konfliktin asianosaisilta. Christien suuri ajatus oli, että konflikti on omaisuutta, joka pitäisi palauttaa takaisin sen osapuolille, eikä varastaa yhteiskunnalle. Christien mielestä pitää kehittää palveluja, jossa asianosaiset itse pääsisivät ratkaisemaan keskinäiset konfliktinsa yhteisösuuntautuneesti. (Christie 1977.) Christien tekstin johdosta myös Suomen restoratiivisen oikeuden ohjelma perustettiin vapaaehtoistoiminnan pohjalta.

Restoratiivisen oikeuden kehittyminen Euroopassa alkoi 1980-1990-luvuilla. Edelläkävijänä restoratiivisen oikeuden käytänteiden käyttöönottajana oli Norja. Belgiassa, Itävallassa ja Suomessa aloitettiin myös tutkimusprojekteja, jotka edesauttoivat toiminnan leviämisessä sekä laadun paranemisessa. Aluksi toiminta oli vaatimatonta, määrät vähäisiä ja toiminta oli keskittynyt enimmäkseen nuorten tekemien rikosten sovitteluun. (Kinnunen 2012.)

Ensimmäinen kansainvälinen dokumentti restoratiiviseen oikeuteen liittyen oli vuonna 1999 annettu Euroopan neuvoston suositus rikossovittelusta. Suositus määrittää restoratiivisen oikeuden periaatteet, painottaa poliittisen päätöksenteon ja lainsäädännön tarvetta sekä vahvistaa oikeusturvan takaamisen tarpeellisuutta. (Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus nro R(99) 19 rikosasioiden sovittelusta 1999.) Suositus on muodostunut eräänlaiseksi sovittelupalvelun kulmakiveksi ja ohjenuoraksi. Vuonna 2002 YK:n talous- ja sosiaalineuvosto julkaisi ohjeen restoratiivisen oikeuden menetelmien käytöstä rikosasioissa, jossa käydään läpi restoratiivisen yleiset periaatteet ja kannustetaan jäsenmaita lisäämään restoratiivisen oikeuden ohjelmien käyttöä rikosasioissa. Ohje linjaa myös restoratiivisten ohjelmien käyttöä, organisointia ja edelleen kehittämistä. (ECOSOC Resolution 2002/12.) Euroopan unioni on antanut tukensa restoratiivisen oikeuden menetelmien kehittämiseen. EU:n neuvoston periaatepäätös vuodelta 2001 uhrien asemaa koskien, edellyttää sovittelumenettelyn käytön edistämistä jäsenmaissa. Päätöksen mukaan kunkin jäsenmaan pitää varmistaa, että rikosprosessissa otetaan huomioon rikosasioiden sovittelumenettelyn aikana tehty osapuolten välinen sopimus. (Euroopan Unionin neuvoston puitepäätös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä 2001.)

Vuoteen 2008 mennessä monilla Euroopan mailla oli jo jonkin tasoinen restoratiiviseen oikeuteen liittyvä lainsäädäntö. Joissain maissa on tehty erillinen lainsäädäntönsä, kun taas joissain maissa restoratiivinen oikeuslainsäädäntö on yhdistetty rikosoikeuslain yhteyteen. Lainsäädännön laajuus on yleensä määrittynyt sen mukaan, kuinka laajasti sovittelupalvelua halutaan

käyttää. Yleisin ratkaisu on ollut salliva lainsäädäntö, joka tarkoittaa, että rikosoikeusviranomaiselle tarjoutuu mahdollisuus ohjata tapaus perinteisen rikosoikeuden sijaan restoratiivisen oikeuden piiriin. (Kinnunen 2012.)

Nyttemmin Suomessa alkaa olla myös muita restoratiiviseen ajatteluun perustuvia toimintoja rikos- ja riita-asioiden sovittelun lisäksi. Käräjäoikeus on omaksunut toimintaansa tuomioistuinsovittelun ja koulumaailmassa on käytössä vertaissovittelun malli. (Poikela 2010: 9-20.) Uusimpina toimintamalleina ovat kokeilussa ostoskeskusten kanssa yhteistyössä tehtävä katusovittelu sekä tuomion langettamisen jälkeen tapahtuva vakavampien rikosten jälkisoittelu (Aseman lapset ry 2015, Krits 2015).

2.1.2 Restoratiivisen oikeuden periaatteet

Restoratiivinen oikeus edustaa kriminaalipoliittisessa keskustelussa niin sanottua ”kolmatta tietä” retributiivisen eli rangaistuskeskeisen ajattelutavan ja rehabilitatiivisen eli kuntouttavan lähestymistavan ohella (Iivari 2007: 22-23). Restoratiivinen eli korjaava oikeus on rauhanomainen, keskusteleva ja humaani tapa selvittää ristiriitoja. Tavoitteena on saada ihmiset kohtaamaan toisensa konfliktin käsittelemiseksi ulkopuolisen tahon läsnä ollessa. (Flinck 2013: 16-19.)

Oikeusmuodon ajatuksena on palauttaa konflikti sen alkuperäiselle tasolle, käsitellä asiaa ja pyrkiä löytämään siihen ratkaisuja. Korjaavan oikeuden arvoihin kuuluu asianosaisten aktiivinen toimijuus, aineellisten ja henkisten vahinkojen hyvittäminen sekä tekijän vastuunottaminen teostaan. Restoratiivisen oikeuden lähtökohtana ovat asianosaisten tarpeet, osapuolten selviytyminen tulevaisuudessa, rikoksen uhrille aiheutuneen vahingon korvaaminen, lähiyhteisön turvallisuuden edistäminen ja laajana näkökulmana koko yhteiskunnan yleisen turvallisuuden lisääminen. Rikosseuraamuksen tulisi korjaavan oikeuden mukaan olla ensisijaisesti uhrin hyvittäminen sekä rikoksen tekijän että uhrin palauttaminen yhteiskunnan toimijoiksi. Oikeusmuodon tavoitteena on myös kannustaa rikosentekijää yhteiskuntaan sopeutumisessa. (Flinck 2013: 16-19., Iivari 2007: 22-23.)

Restoratiivisen oikeuden tärkeimpiä periaatteita on kohtaaminen. Sitä kautta päästään keskustelemaan vahingosta ja siitä johtuvista harmeista kaikkien asianosaisten näkökulmista katsottuna. Tarkoituksena on saada osapuolet tunnistamaan vastuut vahinkojen aiheuttamisesta tekijän sekä perheiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan näkökulmasta. Restoratiivisen oikeuden käytännössä tulisi käyttää kattavia, yhteistyöhön perustuvia prosesseja ja osallistaa tapahtuman selvittämiseen mukaan kaikki, joita tapahtunut koskettaa, kuten uhrin, tekijät, perheet, yhteisön jäsenet, yhteiskunta. Tavoitteena on saada osapuolet löytämään keinoja, kuinka tapahtuneet vääryydet korjataan. (Zehr & Gohar 2003: 33.)

Restoratiivisen oikeuden tavoite on myös uhrin tukeminen ja henkinen eheytyminen. Tätä saattaa auttaa tekijän vastuunottaminen teostaan, jota koetetaan mahdollistaa ymmärrystä lisäävän dialogin kautta. Tärkeää uhrille on myös tekijän yritys oikaista tapahtunut vääryys. Parhaimmillaan sekä uhri että epäilty saadaan integroitua uudelleen osaksi yhteisöä. (Liebman 2007: 26-27.)

2.2 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Sovittelun tausta tulee heimoyhteisöllisistä riidanratkaisukäytännöistä sekä restoratiivisen oikeuden ideologiasta. Sovittelua on ollut jossain muodossaan aina ja erilaisissa muodoissa, välillä voimakkaampana yhteiskunnan konfliktien ratkaisukeinona, välillä pienten ryhmittymien käyttämänä tapana.

2.2.1 Sovittelu kansainvälisessä kontekstissa

Yhdysvalloissa 1800-1900-lukujen vaihteessa sovittelu alkoi kehittyä siirtokansallisuuksien pyrkimyksistä välttää formaalin lain ja oikeuden käyttöä. Rodun ja kulttuurin puolustamisen välineeksi muodostuivatkin yhdyskuntasovitteluratkaisut heimoyhteisöllisen ajattelun tavoin. Markkinatalouden nousu ja individualismin kasvu sekä sopeutuminen tällaiseen valtakulttuuriin heikensivät yhteisölliseksi koetun sovittelun jalan sijaa. Kansan käräjäimishalu lisääntyi, mutta sovittelu säilyi ja sai roolin virallisen oikeusjärjestelmän täydentäjänä. (Iivari 2010a: 47.)

Iivarin (2010a) mukaan 1900-luvun alkupuolella vaihtoehtoisen oikeuden soveltaminen oli tyytymättömyyden osoitus silloiselle oikeusjärjestelmälle, jonka koettiin ratkaisevan vain rikkaiden asioita. Yhdysvalloissa kehitettiin oikeusjärjestelmän uudistusohjelma, jonka myötä myös sovittelumenettely sulautettiin oikeusjärjestelmään. Sovittelua käytettiin tuolloin lievien ja yksinkertaisten konfliktien ratkaisukeinona ja lähinnä sellaisten ihmisten käyttöön, joilla ei ollut varaa virallisjärjestelmän palveluihin. 1960-luvulla oikeusjärjestelmä koettiin etäännyneen kansalaisista. Väkivalta ryöpsähti kaupunkien ghetoissa ja yhdyskuntasovittelun keinoja tarjottiin tuomioistuinten käyttöön ja käytänteitä alettiin soveltaa myös laajemmin jopa valtaväestön keskuuteen. (Iivari 2010a: 46-48.)

Nykymuotoisen sovittelun muodostuminen alkoi 1970-luvulla Yhdysvalloista ja Kanadasta, josta alkanut laillisuuden kriisi sai aikaan uusien toimintatapojen tarkastelun. Sovittelumenettelyn koettiin tarjoavan vastauksia oikeuslaitoksen toimintaa kohtaan esitettyyn kritiikkiin ja näin sovittelumenettely muodostui pitkälti nykyiseen muotoonsa ja sai pitävän jalan sijan oikeuslaitoksen toiminnan täydentäjänä. (Iivari 2010a: 49-55.)

Liebman (2007) nostaa esiin, että vuonna 1974 nauhoitettiin ensimmäinen restoratiivisen oikeuden perustalle luotu sovittelutapahtuma Kanadassa, jossa ehdonalaisvalvoja vei kaksi nuorta miestä pyytämään anteeksi 22 uhrilta, joiden taloja he olivat vandalisoineet. Toimintatapa jäljennettiin USA:ssa vuonna 1978 ja restoratiivisen oikeuden käytäntöä alettiin tämän myötä toteuttaa yhä enemmän USA:ssa ja Kanadassa. Näin syntyi victim-offender reconciliati-on - program, uhrin ja tekijän sovitteluohjelman ensimmäinen toimintamuoto. (Liebman 2007: 38.)

Kinnusen (2012) mukaan 1980-1990-luvuilla sovittelu alkoi yleistyä myös Euroopassa. Eri mais-sa näkökulmat sovittelulle erosivat lähinnä siinä, että kehitetäänkö toimintaa asianomistaja vai epäilty keskeisesti. Nykyään rikoksentehtäjiin keskittyneitä maita ovat Itävalta, Englanti ja Wales, Tshekki, Unkari, Kreikka ja Saksa. Näissä maissa toimintaa hoitavat kriminaalihuolto-laitokset. Uhrilähtöisen sovittelutoiminnan maita ovat Ranska ja Portugali. Näissä maissa toimintaa järjestävät pääsääntöisesti uhripalvelujärjestöt. Norjassa ja Suomessa pyritään koh-taamaan osapuolet tasapuolisesti. Sovittelumenettelyssä näissä maissa korostetaan dialogi-suutta, kohtaamisen tärkeyttä ja vuoropuhelua. (Kinnunen 2012.)

Belgia on luonut kattavan menettelyn sovitteluun liittyen. Tässä mallissa sovittelu voidaan toteuttaa missä tahansa oikeusprosessin vaiheessa, jopa vankilassa. Samansuuntaista kehittä-mispuhetta on ollut myös Suomessa. Sovitteluun asiat ohjautuvat yleisimmin syyttäjältä syy-teharkintavaiheessa. Joissain maissa, kuten Suomessa, myös poliisilla on keskeinen rooli sovit-telumenettelyyn ohjaamisessa. Aloiteoikeus voi olla joissain maissa laajempi, alaikäisen koh-dalla aloitteen voi tehdä vanhemmat tai vaikka sosiaalityöntekijä. Eroja on myös siinä kuinka sovittelupalvelu kytketään osaksi rikosprosessia tai yhdyskuntaseuraamusprosessiin. (Kinnunen 2012.)

Kinnusen (2012) mukaan sovittelumenettelyn vaikutus rikosoikeusprosessissa on yleisimmin syyttämättäjäättäminen. Monissa maissa sovittelupalvelu avaa myös mahdollisuuden tuomion lieventämiselle. Sovittelupalvelun käyttöala vaihtelee myös Euroopan sisällä melko paljon. Yleisesti lainsäädäntö antaisi laajemmat mahdollisuudet asioiden sovitteluun, kuin mitä käytäntö puolestaan toteuttaa. Tyypillisesti sovittelumenettelystä rajataan laissa jonkin tie-tyn rangaistusmaksimin ylittävät teot ulkopuolelle. Yleisimmin kuolemaan johtaneita tai mui-ta vakavia rikoksia ei sovitella. Kiistanalainen sovittelu on ollut lähisuhdeväkivallan so-vittelemisen, joka on tyypillinen tapaus sovittelupalveluun ohjautuvista tapauksista Itävallassa, Suomessa, Kreikassa ja Romaniassa. Ranskassa ja Luxemburgissa puolestaan lähisuhdeväki-valta-asioissa sovittelumenettely on kielletty. Muun muassa Unkarissa ja Sloveniassa sovitel-laan liikenne-rikoksia, mitkä ovat useimmissa maissa rajattu sovittelumenettelyn ulkopuolelle, koska kyse yleisimmin vahingosta ja korvauksetkin tyypillisesti menee vakuutusyhtiöiden kaut-

ta. Pohjois-Irlannissa sovittelua käytetään erityisesti pitkittyneiden yhteisöllisten konfliktien ratkaisemisessa. (Kinnunen 2012.)

Kinnunen (2012) määrittää, että Euroopan maissa sovittelupalvelujen järjestäjä on usein eri taho kuin itse palvelun tuottaja. Belgiassa palveluntuottajana on syyttäjälaitos, Englannissa, Irlannissa, Tanskassa ja Islannissa poliisi ja Tshekeissä, Unkarissa ja Kreikassa kriminaalihuoltolaitos. Vahva kytkentä rikosoikeusjärjestelmään on yleinen käytäntö. Sovittelupalvelua voi tuottaa myös erilaiset järjestöt, kuten Itävallan Neustart, joka vastaa kriminaalihuollosta sekä rikosentekijöiden integroinnista yhteiskuntaan. Myös Belgiassa ja Saksassa järjestöt osallistuvat tiiviisti palvelun tuottamiseen. Espanjassa ja osittain myös Suomessa toiminnasta vastaa kunnat. Puolassa tuomioistuimella on käytössään lista akkreditoituista sovittelijoista, joita tuomioistuin voi määrätä hoitamaan sovitteluneuvottelun erillistä korvausta vastaan. (Kinnunen 2012.) Ruotsissa taas asia täytyy ensin saattaa oikeuden käsiteltäväksi, jotta sovittelumenettely voidaan mahdollistaa (Elonheimo 2012: 4).

Kinnunen (2012) kirjoittaa, että Euroopan alueella sovittelijat ovat yleisimmin tehtävään koulutautunutta ja palkattua henkilökuntaa. Riippuen palvelunjärjestäjätahosta sovittelijat voivat olla kriminaalihuollon työntekijöitä, kunnan viranomaisia, järjestöjen työntekijöitä tai akkreditoituja sovittelijoita. Sovittelutehtävän hoitamiseen vaaditaan käytäväksi vähintään jonkinlainen sovittelijoiden peruskurssi. Sovittelijat koulutautuvat tehtäväänsä yleensä työn ohessa. Vapaaehtoistyöhön perustuvaa sovittelupalvelua ovat kehittäneet Suomi ja Norja, vähäisemmässä määrin myös Tanska. (Kinnunen 2012.)

2.2.2 Suomalainen rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Sovittelua on ollut epävirallisena palveluna Suomessa jo useamman vuosikymmenen ajan (Flinck 2013: 15). Lakisääteiseksi toiminta tuli vuoden 2006 alusta, kun laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta astui voimaan (9.12.2005/1015, myöh. sovittelulaki). Lain mukaan sovittelu on palvelu, jonka avulla rikoksen tai riidan osapuolet pääsevät kohtaamaan toisensa puolueettomien sovittelijoiden välityksellä. Sovittelumenettelyssä käsitellään rikoksen tai riidan aiheuttamia henkisiä ja aineellisia haittoja ja pyritään löytämään osapuolten välille myös ratkaisut haittojen hyvittämisestä. (Sovittelulaki 2005: 1§.)

Laki määrittää, että sovitteluneuvottelu voidaan järjestää sellaisten henkilöiden kesken, jotka itse ovat vapaaehtoisesti ja henkilökohtaisesti suostuneet sovittelumenettelyyn ja ymmärtävät sovitteluprosessissa tehtävien ratkaisujen merkityksen. Asianosaisella on myös oikeus peruuttaa sovitteluhaluukkuutensa missä prosessin vaiheessa tahansa. (Sovittelulaki 2005: 1-2§.) Sovittelumenettelyssä voidaan käsitellä rikos- ja riita-asioita, jotka arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi (Sovittelulaki 2005: 3§). Aloitteen sovitteluasiasta voi tehdä asianosainen itse,

poliisi tai syyttäjä, alaikäisen asianosaisen vanhempi tai huoltaja, asianosaisen edunvalvoja tai muu viranomainen. Jos kyseessä on lähisuhdeväkivalta-asia ainoastaan poliisilla ja syyttäjällä on oikeus tehdä aloite asian sovitteluun. Asia otetaan käsiteltäväksi sovittelutoimistoon, jonka alueella rikos on tapahtunut, toinen osapuolista asuu tai jossa sovitteluneuvottelu voidaan osapuolten tilanne huomioon ottaen järjestää joustavasti. (Sovittelulaki 2005: 14-16§.)

Sovittelulain (2005) mukaan sovittelutoimiston toimijat muodostuvat palkatusta ammatillisesta henkilökunnasta sekä koulutetuista vapaaehtoissovittelijoista. Sovittelutoimiston henkilökuntaan kuuluu toimiston vastuhenkilö sekä tarvittaessa lisäksi sovittelun ohjaajia sekä toimistotyöntekijöitä. Sovittelija on puolestaan henkilö, joka on käynyt koulutuksen tehtävänsä sekä omaa sellaisen koulutuksen, taidon ja kokemuksen, jota tehtävän hoitaminen vaatii. Sovittelija on vapaaehtoistyöntekijä, joka hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksessa ja valvonnassa. Sovittelijalle korvataan sovitteltavan asian hoitamisesta aiheutuneet kulut. (Sovittelulaki 2005: 4§, 10§, 12§, 12c§.)

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle (Sovittelulaki: 5§). Valtakunnallista ohjausta, seuranta ja kehittämistä varten valtioneuvosto nimeää kolmen vuoden jaksoissa rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan. Aluehallintovirastot puolestaan vastaavat toiminnan järjestämisestä, siten että palvelua on saatavissa ja asianmukaisesti toteutettuna aluehallintoviraston alueen joka kolkassa. Aluehallintovirasto voi tehdä toimeksiantosopimuksen kunnan, muun julkisen tai yksityisen palvelutuottajan kanssa palvelun järjestämisestä. Toiminnan järjestämisestä aiheutuvat kulut korvataan valtion varoista. (Sovittelulaki: 7-8§.) Näihin sovittelulain kohtiin on valmistella lakimuutos, joka näillä näkymin astuu voimaan 2016 vuoden alusta. Lakimuutoksen myötä Aluehallintovirastot jäävät sovittelutoiminnan hallinnosta pois ja jatkossa siitä vastaa keskitetysti Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. Sovittelutoiminnan yleinen valvonta siirtyy Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto VALVIRAn alaisuuteen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta 2015: 7§, 7a§, 8§.)

Sovittelumenettelyn on todettu olevan kustannustehokas ja toimiva tapa rikosten ja vähäisten riita-asioiden selvittämiseen. Sovittelumenettelyssä tehty sovinto voi olla perusteena esitutinnan rajoittamiselle, syyttämättä jättämiselle, rangaistuksen tuomitsematta jättämiselle, rangaistuksen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle tai rangaistuslajin vaihtamiselle. Osapuolten saamien hyötyjen lisäksi, myös yhteiskunta hyötyy sovittelupalvelusta. (Flinck 2013: 34-35.) Jos asiaa ei sovinnon synnyttyä kohtuuserusteella saateta kärkeäoikeuteen, voi yhteiskunta säästää jopa tuhansia euroja yhtä asiaa kohden. Yhden rikosjutun käsittely nimittäin kärjessä ja hovioikeudessa voi maksaa noin 5000€ (Flinck, Säkkinen & Kuoppala 2014: 11). Tämän vuoksi myös toimiva ja luonteva yhteistyö poliisin kanssa on tärkeää, jotta

voidaan taata jokaisen asiakkaan oikeus sovittelupalveluun ja mahdollisuus sovinnon etsimiseen. Suomalaisessa sovittelutoiminnassa tavoitteena on rikosten käsittelyprosessin yksinkertaistamisen ja tehostamisen lisäksi pyrkimys lisätä osapuolten mahdollisuuksia oman asiansa käsittelyn vaikuttamiseen. (Iivari 2007: 22-23.) Kansainvälisesti vertailtuna suomalainen sovittelujärjestelmä on yksi vakiintuneimmista ja kehittyneimmistä (Iivari 2007: 13-14).

2.2.3 Sovittelun hyödyt yksilön näkökulmasta

Sovittelutoimiston henkilökunta on aina ensin yhteydessä osapuoliin ja selvittää heidän kanssaan, onko asiassa edellytyksiä sovitteluneuvottelulle. Tässä yhteydessä kysytään myös osapuolten suostumus sovittelumenettelyyn, mitä osapuoli voi tarvittaessa harkita ja mistä hän voi konsultoida myös esimerkiksi lakimiestä. Vaikka osapuoli ilmaisee halukkuutensa sovittelumenettelyyn, se ei edelleenkään sido tai velvoita henkilöä mihinkään vaan vapaaehtoisuus säilyy koko prosessin ajan. Molemmilla asianosaisilla on oikeus myös niin sanottuun erillistaapaamiseen, jossa on paikalla vain yksi osapuoli kerrallaan sovittelijaparin kanssa. Erillistaapaaminen toimii usein hyvänä keinona jännityksen ja pelkojen lieventämiseen, sillä tekijän kohtaaminen ei välttämättä ole asianomistajalle helppoa. Vasta halukkuuden selvittämisen jälkeen lähdetään valmistelevaan sovitteluneuvotteluun. Asianosainen voi tarvittaessa ottaa sovitteluprosessiin mukaan itselleen tukihenkilön tai avustajan. (Flinck 2013: 41-43, 91.)

Sovittelumenettelyn lähtökohta on tasapuolinen keskustelu osapuolten välillä, asianomistajan eli uhrin hyvittäminen sekä tekijän vastuun ottaminen teostaan. Sovitteluneuvottelussa asianomistaja pääsee kertomaan tekijälle, mitä tämän teko on aiheuttanut ja millaisia tuntemuksia sen myötä on syntynyt. Asianomistaja voi kokea moraalisen hyvittämisen tunteen, kun tekijä ottaa vastuun teostaan. (Kjällman 2010: 136.) Sovitteluprosessi saattaa auttaa uhria rakentamaan uudelleen turvallisuuden tunnettaan, joka on rikoksen vuoksi särkynyt. Uhrille avautuu mahdollisuus sovitteluneuvottelussa myös kysyä rikoksen tekijältä mieltä askarruttavia asioita. Yleinen kysymys, johon uhri kaipaa vastausta on ”miksi?”.

Kjällman (2010) toteaa, että uhrin näkökulmasta on myös tärkeää, että hän pääsee itse määrittämään mikä juuri hänelle hyvittää tapahtunutta tilannetta. Usein ulkoapäin tullut tuomio tai määritetty korvaus ei välttämättä tunnu uhrista itsestään kohtuulliselta tai reilulta. Sovitteluprosessissa uhri pääsee itse määrittämään hyvityksen muotoa ja suuruutta. Turvallisesti, asiantuntevasti sekä inhimillisesti järjestetty sovittelumenettely voi auttaa asianomistajaa voimaantumaan sekä tukea häntä rikoksen aiheuttamasta kriisistä selviytymisestä. Myös sovittelumenettelyyn osallistumisen vapaaehtoisuus saattaa edesauttaa voimaantumisen tunnetta. (Kjällman 2010: 155-159.)

Flinckin (2013) mukaan sovittelumenettelyn keskeinen tavoite on kohtaaminen. Sovitteluneuvottelu on usein tekijälle paljon vaativampi paikka kuin oikeussali, jossa ei välttämättä tarvitse sanoa tekonsa uhrille yhtään mitään. Kohtaaminen hankaloittaa asian vähättelyä tai vastuunoton välttämistä. Tunteiden käsittely puolestaan on tärkeää konfliktista toipumisen kannalta. Sovitteluneuvottelussa tekijän tulee ottaa vastuu teostaan ja miettiä yhdessä uhrin kanssa, kuinka voisi tekoaan hyvittää. Uhrin oma kertomus kokemuksestaan edesauttaa usein myös teon ja seurausten parempaan ymmärtämiseen. (Flinck 2013: 21-25.)

Sovitteluprosessi perustuu täysin asiakkaan vapaaehtoisuuteen. Yhdessä asiakkaiden kanssa miettien koetetaan löytää restoratiivisen oikeuden ajatuksen kautta osapuolten välille ne ratkaisut, jotka heille hyvittävät tapahtunutta ja siitä aiheutuneita vahinkoja. Näin syntyy myös tekijälle mahdollisuus ottaa vastuu teostaan. Sovitteluprosessissa asiakasta ei nähdä objektina vaan kohdellaan subjektina ja tärkeänä vaikuttajana omassa asiassaan. Näkemällä oman itsensä merkityksellisyys omalle hyvinvoinnilleen, voi ihminen herätä omaan tilanteeseensa, lähteä työstämään asioitaan ja ottaa suunnan kohti parempaa hyvinvointia. Jopa rikosten uusimisen vähentymiseen sovitteluprosessissa tapahtuvalla vastuun ottamisella, katumuksella sekä mahdollisella anteeksisaamisella on vaikutusta. (Flinck 2013: 21-25, 46.)

Flinckin (2013) mukaan sovittelumenettelyssä tapahtuneen hyvittäminen voi olla henkistä hyvittämistä, kuten esimerkiksi anteeksipyyntö tai konkreettista hyvittämistä, kuten esimerkiksi rahakorvaus. Usein sovitteluneuvottelussa tullaan asian käsittelyssä siihen vaiheeseen, että tekijä itse haluaa pahoitella tekoaan. Uhri saa itse valita haluaako antaa anteeksi. Henkinen hyvittäminen voi olla myös eräänlainen käyttäytymissopimus, jossa uhri pääsee esittämään toiveita tulevaisuuden käytökseen itseään kohtaan. Nämä ovat yleisimpiä lähisuhdeväkivaltarikosten kohdalla, joissa asianomistajalla ei useinkaan ole korvausvaadetta. Muun muassa näissä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjällä on viime kädessä päätäntävalta asian jatkokäsittelyn tarpeesta sovittelumenettelyn jälkeen. (Flinck 2013: 98-108.)

Konkreettinen hyvittäminen voi olla rahallinen korvaus tai muu vastaava korvaus, kuten esimerkiksi nuorten kohdalla varsin toimivaksi todettu työkorvaus. Työkorvauksessa nuori korvaa omalla työllään vahingon suuruuden määrää vastaavaksi muunnetun tuntimäärän. Jos sovittelumenettelyssä syntyy sovinto, tehdään sen perusteella asiasta virallinen asiakirja, sovittelusopimus, joka voidaan tarvittaessa hakea korvausten osalta uloskelpoiseksi. Sovittelusopimus on sitova. (Flinck 2013: 98-108.) Sovittelumenettelyssä tehdyt sopimukset toteutuvat erittäin hyvin, esimerkiksi vuonna 2013 lähes 90-prosenttisesti. (Flinck, Säkkinen, Kuoppala 2014: 11).

Sovittelumenettelyn vaikutuksia uusintarikollisuuteen on vaikea arvioida, koska tutkimustietoa asiasta on vielä melko vähän Suomessa. Sherman ja Strang (2007) ovat tehneet kansainvälisen tutkimuskatsauksen restoratiivisen oikeuden vaikutuksista uusintarikollisuuden ehkäi-

syyn. Tutkimuksen mukaan tavanomaiseen rikosoikeuskäsittelyyn verrattuna restoratiivisen oikeuden menettely vähensi olennaisesti uusintarikollisuutta joissain rikostyypeissä, ei kuitenkaan kaikissa. Suurimmat vaikutukset näyttivät olevan väkivaltarikosten käsittelyssä, sillä kuusi kymmenestä tapauksesta osoitti, että restoratiivisen oikeuden menettely johti alhaisempaan uusintarikollisuuteen kuin tavanomainen prosessi. Omaisuusrikosten kohdalla tulokset eivät olleet yhtä selkeät. Rattijuopumusten ja myymälänäpistysten kohdalla tavanomaisen ja restoratiivisen oikeusmenettelyn välillä ei ollut eroa. Nuorten yleisen järjestyksen rikkomuksiin restoratiivisen oikeuden menettelytapa näytti kuitenkin vaikuttavan ehkäisevämmän. Tutkijoiden työ osoitti myös sen, että yleisesti menettely vähensi aikuisilla rikosten uusimista enemmän kuin vankila ja nuorilla yhtä paljon kuin vankila. (Sherman & Strang 2007: 68-71.)

Sherman & Strang (2007) tulosten pohjalta ei voida sanoa varmaksi sitä, että suomalaisella rikossovittelulla olisi yhtä merkittävät tulokset. Yhteenvedoon mukaan otetut tutkimukset olivat tehty Britanniassa, Australiassa, Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Uudessa-Seelannissa. Maiden oikeusjärjestelmää verrattaessa suomalaiseen oikeusjärjestelmään huomataan suuria eroja ja myös restoratiivisen oikeuden käytännössä huomataan erilaisia toimintatapoja. Näin ollen tuloksia ei voida suoraan sellaisenaan verrata Suomen rikossovitteluun, mutta viitteitä sovittelumenettelyn vaikutuksista kuitenkin katsauksen perusteella saadaan näkyviin.

Nikula (2012) on tutkinut suomalaisen sovittelumenettelyn vaikutuksia nuorten uusintarikollisuuteen. Hän on todennut lisensiaattitutkimuksessaan ”Sovittelu interventiona nuorten rikoksiin Helsingissä”, että suurin vaikutus sovittelumenettelyllä on ensikertalaisiin nuoriin. Nuorista, joilla ei ollut aiempaa rikostaustaa sovitteluun osallistuessaan, 78 % lopetti rikosten tekemisen sovittelumenettelyn jälkeen. (Nikula 2012: 74-84.) Toki nuorten rikosten uusimatta jättämiseen on varmasti vaikuttanut myös poliisin tekemä työ sekä muut tilanteessa toimineet viranomaiset sekä huoltajien suhtautuminen. Vaikkei uusimatta jättämistä voida suoraan sovittelumenettelyn ansioksi laittaa, voidaan kuitenkin todeta, että sovittelulla on vaikutusta rikosten uusimiseen.

2.3 Rikosprosessi

Kuvaan hieman myös rikosprosessia, koska sovittelutoiminta sekä myös kehittämishanke liittyvät tiiviisti rikosprosessiin. Tuon myös esille oikeuskäytännön tapoja ja monipolvisuutta. Keskityn pääsääntöisesti poliisin työn kuvaamiseen, sillä kehittämishanke tehdään nimenomaan sovittelutoimiston ja poliisin yhteistyön kehittämiseksi.

Rikosprosessi käynnistyy, kun poliisi saa tiedon rikoksesta ja kirjaa asiasta rikosilmoituksen. Poliisi harkitsee suoritetaanko asiassa esitutkinta. Jos on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut, esitutkinta suoritetaan. Poliisi valmistelee esitutkintamateriaalista esitutkintapöytäkirjan

ja siirtää pöytäkirjan syyttäjälle. Syyttäjä harkitsee, onko asiassa tarve nostaa syyte. Jos syyte nostetaan, käsitellään rikosasia käräjäoikeudessa. Rikosprosessin tarkoituksena on selvittää, onko rikos tapahtunut ja kuka siihen on syyllinen. (Mitä rikosprosessissa tapahtuu? 2015.)

2.3.1 Poliisin työ

Poliisilain (7.4.1995/493, myöh. poliisilaki) mukaan poliisimiehen tehtäviä ovat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen, oikeus ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisen sekä rikosten ennalta estämisen lisäksi rikosten selvittäminen sekä syyteharkintaan saattaminen. Poliisin tulee toimia asiallisesti, puolueettomasti ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisin suorittamat toimenpiteet tulee toteuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa aiheuttamatta, kuin mitä tehtävän suorittaminen vaatii. Toimenpiteiden tulee olla perusteltavissa suhteessa tehtävän tärkeyteen, kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarvioon. Poliisin tehtävät tulee hoitaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla ja tarvittaessa priorisoimalla tehtäviä olosuhteiden niin vaatiessa. Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun saattaminen voi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden. Henkilöllä, joka on pyytänyt poliisin toimenpidettä, on oikeus tietoon toimenpiteestä luopumisesta. (Poliisilaki 1995: 1§, 2§, 3§, 5§.) Valtioneuvoston asetus poliisista (1080/2013) määrittää, että poliisimiehiä ovat muun muassa poliisipäällikkö, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario, rikosylikonstaapeli, ylikonstaapeli, vanhempi rikoskonstaapeli, vanhempi konstaapeli ja nuorempi konstaapeli. (Valtioneuvoston asetus poliisista 2013: 1§)

Esitutkintalaki (22.7.2011/805, myöh. esitutkintalaki) ohjeistaa rikoksen esitutkintaan liittyviä toimenpiteitä. Poliisin lisäksi esitutkintaa saa omien erityislakiensa mukaan suorittaa myös rajavartiolaitos-, tulli-, ja sotilasviranomaiset. Syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana, jos poliisimiehen epäillään syylistyneen rikokseen virkatehtävää suorittaessaan tai jos teon vakavuus tai asian laatu sitä edellyttää. Esitutkinnassa selvitetään epäilty rikos, teko-olosuhteet, aiheutettu vahinko ja rikoksesta saatu hyöty sekä asianosaiset. Esitutkinnassa tulee myös selvittää muut syyteharkintaa tai rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat, kuten mahdollisuudet omaisuuden palauttamiseksi, rikoksen johdosta tuomittavan menetysseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi. Myös asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus tulee selvittää, mikäli asianomistaja pyytää syyttäjää ajamaan vaatimustaan. Suostumus asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa kirjallisen menettelyn kautta tarkistetaan osapuolilta myös esitutkinnan aikana. Asia on esitutkinnan aikana valmisteltava niin, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan toteuttaa asianmukaisesti ja todistelu mahdollisessa käräjäoikeuskäsittelyssä voidaan ottaa vastaan yhdellä kertaa tai ratkaisu voidaan hakea kirjallisen menettelyn kautta. (Esitutkintalaki 2011: luku 1: 1§, 2§, luku 2: 1§, 4§.)

Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja ja hänen johdon ja valvonnan alaisena tutkija suorittaa epäiltyä rikosta koskevat kuulustelut sekä muut esitutkinnan toimenpiteet ja tutkinnanjohtajan antamat tukintaa koskevat määräykset. Esitutkinnan osapuolia ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty sekä muu henkilö, jonka etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin rikoksen selvittäminen voi vaikuttaa. Asianosaisen huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja voi olla paikalla esitutkinnassa. (Esitutkintalaki 2011: luku 2: 2§, 3§, 5§)

Jos henkilö ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle tapahtumasta, jota epäilee rikokseksi, on esitutkintaviranomaisen viipymättä kirjattava asiasta ilmoitus. Jos ilmoitus on puutteellinen, on asiasta ilmoittanutta henkilöä kehoitettava täydentämään ilmoitusta. Esitutkinta on toimitettava, jos asiassa on aihetta epäillä rikosta. Esitutkinta puolestaan voidaan jättää suorittamatta tai jo aloitettu esitutkinta voidaan keskeyttää rikoksen kohdalla, josta ei ole odotettavissa ankarampaa tuomiota kuin sakkoa ja joka on kokonaisuutena katsoen ilmeisen vähäinen eikä asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia. Esitutkinnan aloittamisesta, päättämisestä tai keskeyttämisestä päättää tarvittaessa tutkinnanjohtaja. Asianomistajarikoksissa esitutkinta suoritetaan vain, jos asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaateensa, on tutkinta lopetettava. Syyttäjä voi vaatia esitutkinnan suorittamista asianomistajarikoksissa, jos yleinen etu vaatii syytteen nostamista. (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 1§, 4§, 9§.) Syyttäjä voi pyytää suoritettavaksi myös esitutkinnan toimenpiteitä, jotka esitutkintaviranomaisen on suoritettava (Esitutkintalaki 2011: luku 5: 2§).

Tutkinnanjohtajan esityksestä syyttäjä voi tehdä päätöksen, ettei esitutkintaa toimiteta tai se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu edellytä syytteen nostamista. Tutkinta voidaan päättää myös samalla tavoin, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat kohtuuttomat tutkittavana olevan asian laatuun tai siitä odotettavaan seuraamukseen nähden. Tutkinnanjohtajan esityksestä syyttäjä voi rajoittaa esitutkinnan myös niissä tapauksissa, joissa saman henkilön tekemäksi on epäilty useampia rikoksia ja hän on tunnustamalla edistänyt rikosten selvittämistä asian laatu ja esitettävät vaatimukset, käsittelystä aiheutuvat kulut ja siihen kuluva aika huomioon ottaen. (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 10§, 10a§)

Esitutkinta on suoritettava mahdollisimman nopeasti ja alaikäisten kohdalla esitutkinta tulee suorittaa kiireellisesti (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 11§). Alle 15-vuotiaan epäillyn kohdalla esitutkinta suoritetaan vain asianomistajan pyynnöstä menetetyn omaisuuden takaisin saamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi tai epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen kartoittamiseksi (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 5§). Esitutkinta voidaan toteuttaa täydellisenä tai jos kyseessä on yksinkertainen ja selkeä asia eikä odotettavissa ole sakkoa ankarampaa rangaistusta, voidaan tutkinta suorittaa suppeana. Henkilölle tulee ilmoittaa hänen asemansa tutkinnassa mahdollisimman nopeasti, jos häneen koh-

distetaan esitutkintatoimenpiteitä. Asianosaisella on oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa. Asianosaisella on myös oikeus saada tietää esitutkintaan johtaneista ja siinä ilmenneistä seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, jos siitä ei ole haittaa asian selvittämiseksi. (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 14§, luku 4: 9§, 10§, 15§.)

Asianosaisilla on velvollisuus saapua kutsuttaessa kuulusteluihin. Kutsussa ilmoitetaan tutkitavana oleva rikos ja kutsuttavan asema esitutkinnassa. Jos esitutkintaan kutsuttu henkilö jättää menettämättä paikalle ilman hyväksyttävää syytä, voidaan asianosainen noutaa paikalle. Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa. Asianosainen saa antaa lausumansa mahdollisuuksien mukaan myös asiamiehen välityksellä, puhelimitse tai muun tiedonsiirtovälineen kautta. Kun alle 18-vuotiasta epäillään rikoksesta, on sosiaaliviranomaiselle ilmoitettava asiasta ja tarjottava mahdollisuus heidän edustajalleen osallistua nuoren kuulusteluun. Sosiaaliviranomaiselle on myös viipymättä toimitettava kuulustelupöytäkirja. (Esitutkintalaki 2011: luku 6: 1§, 2§, luku 7: 1§, 16§.)

Kuulusteluista tulee tehdä kuulustelupöytäkirjat suomen tai ruotsin kielellä ja siitä on käytävä ilmi miltä osin lausuma on annettu asiamiehen, puhelimen tai muun tiedonsiirtovälineen kautta. Kuulustelupöytäkirja tulee antaa kuulusteltavan tarkastettavaksi tai sisällön voi myös lukea kuulusteltavalle ääneen. Pyydetty lisäykset ja korjaukset tulee merkitä kuulustelupöytäkirjaan. Kuulustelu voidaan myös tarvittaessa tallentaa ääni- tai kuvatallenteelle. Kuulustelupöytäkirjat, selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä muut tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat kootaan yhteen liitettäväksi esitutkintapöytäkirjaan. Esitutkinnan valmistuttua asia toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa tai rangaistusmääräyksen tai rikesakkomääräyksen antamista varten. (Esitutkintalaki 2011: luku 9: 1§, 2§, 3§, 6§, luku 10: 2§.)

2.3.2 Syyttäjän toiminta

Syyttäjän tehtävä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä. Syyttäjän on nostettava epäillystä rikoksesta syyte, jos hän katsoo, että teko on säädetty laissa rangaistavaksi, syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, jos edellytykset syytteen nostamiselle eivät täyty, asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä, jos epäillystä rikoksesta ei ole odotettavissa kuin sakkorangaistus ja teon haitallisuus on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Syyte voidaan jättää nostamatta myös, jos tekijä on ollut tekohetkellä alaikäinen ja odotettavissa on sakko rangaistus tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja teon katsotaan olevan pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta johtuvaa kuin piittaamattomuudesta lakia kohtaan. Syytettä ei myöskään silloin tarvitse nostaa jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon osapuolten välillä saavutettu sovinto tai muu rikoksesta epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi

tai poistamiseksi. Arviossa tulee ottaa huomioon tekijän henkilökohtaiset olot ja teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimet. Syyttämättäjättämispäätöksen voi tehdä myös, jos epäilty rikos ei olennaisesti vaikuta tuomitun kokonaisrangaistusmäärään tai asiankäsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kulut ovat kohtuuttomat asian laatuun ja mahdolliseen rangaistukseen nähden. Syyte on kuitenkin aina nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu niin vaatii. Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän tulee tehdä päätös syytteen nostamisesta mahdollisimman pian. Myös syyte on nostettava kiireellisesti. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 1: 2§, 6§, 6a§, 7§, 8§, 8a§.)

Jos syyttäjä tekee asiassa syyttämättä jättämispäätöksen, voi asianomistaja itse nostaa syytteen rikoksesta. Jos asianomistaja ottaa syytteen ajettavakseen, tulee siitä ilmoittaa tuomioistuimelle määräajan sisällä. Jos asianomistaja peruuttaa syytteensä tai luopuu syytteen nostamisesta menettää hän syyteoikeutensa. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 1: 14§, 15§, 16§.) Päätös syyttämättä jättämisestä tulee toimittaa asianosaisille tiedoksi (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 1: 9§).

Syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Haastehakemuksessa tulee ilmoittaa vastaaja, asianomistaja, asianosaisten asiamiehet, teko, teko-aika, tekopaikka sekä muut teon kuvailemiseksi tarvittavat tiedot. Haastehakemuksessa tulee myös olla tieto rikoksesta, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllystyneen, rangaistus- ja nettämisvaatimus sekä asianomistajan vaatimukset, jos syyttäjä ajaa niitä. Hakemuksessa tulee ilmoittaa myös todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Ylimääräinen tieto, jota syyttäjä aikoo käyttää näyttönä oikeudessa, syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö, määräys tai suostumus sekä seikat, joihin tuomioistuimen valta perustuu sekä syyttäjän allekirjoitus tulee löytyä haastehakemuksesta. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 5: 1§, 3§.)

Syyttäjän on toimitettava kirjalliset todisteet ja esinetodisteet sekä esitutkintapöytäkirja tuomioistuimelle haastehakemuksen yhteydessä tai mahdollisimman pian syytteen nostamisen jälkeen. Jos esitutkinnassa on puutteita tuomioistuin ilmoittaa asiasta syyttäjälle ja kehottaa häntä huolehtimaan esitutkinnan täydentämisestä määräajan puitteissa. Jos asian selvittämiseksi ei ole estettä, tuomioistuin antaa asiasta haasteen. Haaste, haastehakemus ja tieto syyttäjän ajamasta vaatimuksesta on annettava tiedoksi vastaajalle. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 5: 4§, 7§.)

2.3.3 Tuomioistuin käsittely

Yleisiä tuomioistuimia ovat alioikeutena käräjäoikeus, ylioikeutena hovioikeus ja ylimpänä oikeusasteena korkein oikeus (Oikeudenkäymiskaari 1734: luku 1: 1§). Käräjäoikeus on päätösvaltainen ratkaisemaan rikosasiaa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kaksi lautamiestä. Kokoonpanona voi myös olla kolme lainoppinutta. Tietyin ehdoin sekä riita- että rikosasioita voi ratkaista myös yksi puheenjohtaja (Oikeudenkäymiskaari 1734: luku 2: 1§, 3§.)

Asianosaisilla on oikeusavustajaan. Tuomioistuin voi myös tarvittaessa määrätä epäillylle puolustusasianajajan ja asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: Luku 2; 1§, 1a§.) Käsittävän tuomioistuimen määrittää pääsääntöisesti rikosenteko paikka (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 4: 1§). Syyteasian yhteydessä voidaan ajaa syytteessä tarkoitettusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 3: 1§).

Asiassa käsittelyn aloittamiseksi voidaan toimittaa suullinen valmistelu. Ennen pääkäsittelyä käräjäoikeus päättää esimerkiksi todistelun vastaanottamisesta, asiantuntijalausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä tai katselmuksen toimittamisesta. Asian osapuoli voi myös pyytää tuomioistuimelta valmistelemaa toimenpidettä ennen pääkäsittelyä. Asia on viipymättä määrättävä pääkäsittelyyn, kun valmistelu on suoritettu. Alle 18-vuotiaiden tekiäjien kohdalla asian käsittelylle on 30 päivän määräaika rikosasianvireille tulosta, jos odotettavissa on yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Pääkäsittelyyn kutsutaan syyttäjä, vastaaja ja asianomistaja, määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö. Kutsun yhteydessä asianosaisille ilmoitetaan käsittelyn ajankohta, missä istunto pidetään sekä seuraamus, jollei istuntoon saavu paikalle. Asianosainen määrätään saapumaan paikalle sakon uhalla, jos hänen läsnäolonsa katsotaan tarpeelliseksi asian selvittämisen kannalta. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 5: 10§, 11§, 13§, 15§.)

Asian ratkaisemiseksi käräjäoikeus voi käyttää kirjallista menettelyä, jos syyttäjän syytteessä yksittäisestä rikoksesta on säädetty korkeintaan kaksi vuotta vankeutta. Kirjallista menettelyä voidaan käyttää myös, jos vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kerrotun teon ja käräjäoikeudelle antamallaan ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen pääkäsittelyyn. Vastaajan tulee ilmoittaa tässä yhteydessä, että suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Kirjallinen menettely edellyttää, että asianomistaja on suostunut kirjalliseen menettelyyn, vastaaja on ollut täysi-ikäinen teon tehdessään ja pääkäsittelyn suorittaminen asian laatuun nähden kokonaisuutena arvioiden on tarpeetonta. Kirjallisessa menettelyssä ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta. Tuomio tai päätös voidaan perustaa ainoastaan syytteessä esitettyihin seikkoihin, kuten vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti tai suullisesti esittämiin pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vas-

tauksiin tai lausumiin. Esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain niiltä osin kuin asianosaiset ovat niihin vedonneet. Käräjäoikeuden tulee lähettää asianosaisille jäljennös ratkaisusta heti tuomion antamisen jälkeen. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 5a: 1§, 7§, 8§.)

Tuomioistuimen tehtävä oikeudenkäynnissä on valvoa, että käsittelyssä noudatetaan selkeyttä ja järjestystä ja että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi. Pääkäsittely on suullinen. Pääkäsittelyssä ensin syyttäjä ja asianomistaja esittävät vaatimuksensa ja lyhyesti niiden perusteet, jonka jälkeen vastaaja ilmoittaa lyhyesti kantansa esitettyihin vaatimuksiin. Syyttäjä ja asianomistaja perustelevat kantansa tarkemmin ja vastaajalle varataan tilaisuus lausua vastapuolen perusteluihin oma kantansa. Tämän jälkeen otetaan vastaan todistelu. Pääkäsittelyn lopuksi asiaosaiset esittävät loppulausuntonsa ja siinä yhteydessä käsityksensä vastaajan syyllisyydestä sekä rikoksen seuraamuksesta. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 6: 6§, 7§.)

Jos vastaaja tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen, on hän velvollinen suorittamaan valtion korvaamat todistelusta aiheutuneet kustannukset takaisin valtiolle. Maksettavaksi voi tulla myös muiden asian selvittämisen kannalta tarpeellisten toimenpiteiden, kuten muun todistelun tai oikeuslääkeopillisten tutkimusten kustannukset. Jos korvaus on vastaajan rikoksen laatuun, henkilökohtaiseen tai taloudelliseen tilanteeseen nähtynä kohtuutonta, voidaan korvausta alentaa tai jättää kokonaan tuomitsematta. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 9: 1§.)

Pääkäsittelyn päätyttyä päätösneuvottelu tulee pitää heti tai viimeistään seuraavana päivänä. Päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Tuomio saadaan antaa myös laajoissa tai vaikeissa asioissa tuomioistuimen kansliassa määrääjän kuluessa pääkäsittelyn päätymispäivästä. Pääasiassa tuomioistuimen ratkaisu on tuomio, muu tuomioistuimen ratkaisu on päätös. Tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu. Rikosasiassa tuomio on joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. Käräjäoikeuden tuomiosta laaditussa asiakirjassa tulee olla tuomioistuimen nimi ja tuomion antamisen päivämäärä, asianosaisten nimet, selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista perusteineen sekä luetelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteluista. Asiakirjasta tulee löytyä myös tuomion perustelut, sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet, tuomiolauselma sekä asianratkaisseiden jäsenten nimet, virka-asetat sekä ilmoitus onko tuomiosta äänestetty. Käräjäoikeuden tuomion allekirjoittaa puheenjohtaja. Asianosaisille annetaan toimituskirjana jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997: luku 11: 1§, 3§, 4§ 6§, 7§, 8§.)

Muutosta kärkeäoikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla. Valitusasian valmistelu hovioikeudessa alkaa kun kärkeäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian käsiteltäväksi ottamiseen tarvitaan jatkokäsittelylupa, jos kärkeäoikeuden tuomio rikosasiassa on pienempi kuin 8 kuukautta vankeutta. Oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee kärkeäoikeuden ratkaisun kohteena ollutta asiaa valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta. Tutkittavana on, että onko kärkeäoikeuden ratkaisua muutettava ja jos on niin miten. (Oikeudenkäymiskaari 1734: luku 25: 1§, luku 25a: 2§, 5§.) Myös virallinen syyttäjä voi hakea muutosta kärkeäoikeuden tuomioon. Asian ratkaisemiseksi hovioikeus valmistelee asiaa ja kutsuu tarvittaessa myös suullisen pääkäsittelyn koolle. (Oikeudenkäymiskaari 1734: luku 26: 1§, 2§, 7§, 13§, 14§.)

Hovioikeuden tuomioon ja ratkaisuun haetaan muutosta korkeimmalta oikeudelta valittamalla. Valittamista varten on pyydettävä korkeimmalta oikeudelta valituslupa, jos asia on jo ratkaistu kärkeä- ja hovioikeudessa. Valituslupa voidaan myöntää vain, jos ratkaisu ei ole suhteessa muihin samantyyppisten asioiden ratkaisuihin, jos asian käsittelyssä on tapahtunut virhe oikeuskäytännössä tai jos valitusluvan myöntämiseen on painava syy. Korkein oikeus voi ratkaista asian joko kirjallisen menettelyn kautta tai suullisessa käsittelyssä. (Oikeudenkäymiskaari 1734: luku 30: 1§, 2§, 20§, 21a§.)

2.4 Restoratiivisen oikeuden ja rikosoikeuden erot

Restoratiivinen oikeus on lähtenyt syntymään uusklassisen rikosoikeuden kritiikistä. Uusklassinen oikeuskäsitys on rangaistuskeskeinen toimintatapa ja Liebmanin mukaan hyvin tekijäkeskeiseksi painottunut. Tekijä otetaan kiinni, tekijää epäillään rikoksesta, tekijää vastaan nostetaan syytteet rikoksesta, tekijä haastetaan oikeuteen ja tekijää rangaistaan. Restoratiivinen oikeus kuitenkin nostaa myös uhrin tärkeään asemaan oman asiansa selvittämisessä ja hänen tarpeitaan kuunnellaan. (Liebman 2007: 26-27)

Myös Zehr ja Gohar vertaavat restoratiivista oikeutta perinteiseen rikosoikeuteen ja kuvaavat taulukossa käytäntöjen eroja (kuva 1). Rikosoikeuden näkökulmasta rikos on rikkomus lakia ja valtiota vastaan. Restoratiivisen oikeuden näkökulmasta rikos on rikkomus ihmisiä ja velvollisuuksia kohtaan. Rikosoikeuden näkökulmasta rikkomus luo syyllisyyttä, restoratiivinen oikeus puolestaan katsoo rikkomuksen luovan velvollisuuksia. Rikosoikeuden mielestä oikeus tarvitsee valtion määrittämään syyllisyyden ja langettamaan rangaistuksen. Restoratiivisen oikeuskäytännössä oikeus osallistaa uhrin, tekijät ja yhteisön jäsenet työskentelemään asioiden oikaisemiseksi. Rikosoikeuden huomion keskipiste on, että tekijät saavat ansionsa mukaan. Restoratiivisen huomion keskipisteenä puolestaan on uhrin tarpeet ja tekijän vastuunottaminen vahingon korjaamisesta. (Zehr & Gohar 2003: 19.)

Two Different Views

<i>Criminal Justice</i>	<i>Restorative Justice</i>
<ul style="list-style-type: none"> ● Crime is a violation of the law and the state. ● Violations create guilt. ● Justice requires the state to determine blame (guilt) and impose pain (punishment). ● <i>Central focus:</i> offenders getting what they deserve. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Crime is a violation of people and obligations. ● Violations create obligations. ● Justice involves victims, offenders and community members in an effort to put things right. ● <i>Central focus:</i> victim needs and offender responsibility for repairing harm.

Kuva 1 Kaksi erilaista näkökulmaa "Two different views" (Zehr & Gohar 2003: 19)

Vaikka oikeusmuodoilla on erilaiset katsantokannat asioihin, molempia oikeusmuotoja kuitenkin tarvitaan. Restoratiivisen oikeuden menetelmät eivät pysty ratkaisemaan kaikkea. Rikos-oikeutta tarvitaan vartioimaan perusihmisoikeuksia. (Zehr & Gohar 2003: 10.)

2.5 Sovittelun liittymäkohdat rikosprosessiin

Aloitteen sovittelumenettelyyn voi tehdä poliisi tai syyttäjä, asianosainen tai asianosaisen työntekijä tai huoltaja. Asian käsittely edellyttää kaikkien osapuolten halukkuutta. (Flinck 2013: 34-38.) Poliisi voi tehdä aloitteen asiassa jo esitutkinnan aikana ja tarkoituksen mukaisinta on ohjata asia sovittelumenettelyyn mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Esitutkimamateriaali voidaan toimittaa sovittelutoimistoon asiaosaisten suostumuksella. (Poliisihallitus 2013: 1,3.) Lähisuhdeväkivaltaa sisältävissä rikosasioissa aloitteen sovittelumenettelyyn voi tehdä ainoastaan poliisi tai syyttäjä. (Sovittelutyöryhmän mietintö 2006: 7.)

Aloitetta tehdessä on hyvä huomioida, että sovitteluprosessissa ei selvitetä itse rikosta sinänsä eikä sovittelumenettelyn tarkoitus ole hankkia asiassa näyttöä tapahtuneesta. Syyttäjänään ei tule ohjata sovittelumenettelyyn näin ollen näytöllisesti epäselviä tapauksia. Saavutettu sovinto ei ole syyllisyyden osoitus eikä tekijän rikosnimikkeen kohdistuva kiistäminen ole syy sovittelupalvelun epäämiseen. (Sovittelutyöryhmän mietintö 2006: 9.)

Sovittelutoimisto ottaa asian arvioidakseen sovittelumenettelyn edellytyksiä asiassa. Jos edellytykset täyttyvät, asia otetaan soviteltavaksi. Jos asian käsittely keskeytyy jossain sovittelu-prosessin vaiheessa tai myös jos asiassa syntyy sovinto, tiedottaa sovittelutoimisto aloitteen tehnyttä ja asiaa käsittelevää viranomaista sovitteluprosessin tuloksesta. (Flinck 2013: 101,117-118.)

Asianomistajarikosten kohdalla sovittelumenettelyssä osapuolten välillä saavutetun sovinnon ja asianomistajan rangaistusvaatimuksesta luopumisen jälkeen tutkinta voidaan asiassa lopettaa eikä asiaa tarvitse viedä syyteharkintaan eikä käräjäoikeuteen. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa sovinnon syntymisen jälkeen, tutkinnan johtajan päätöksellä esitutkinta voidaan jättää suorittamatta ja tai jo aloitettu esitutkinta voidaan lopettaa, jos asiassa ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta. Tutkinnanjohtaja voi myös pyytää syyttäjältä esitutkinnan rajoittamista, jos asia saadaan sovittua sovitteluneuvottelussa. (Poliisihallitus 2013: 4.) Virallisten syytteen alaisissa rikoksissa osapuolten välillä saavutettu sovinto voi johtaa kohtuuperusteiseen syyttämättä jättämispäätökseen (Sovittelutyöryhmän mietintö 2006: 5). Sovinto voi olla perusteena myös rangaistuksen tuomitsematta jättämiselle tai sen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle sekä rangaistuslajin vaihtamiselle (Poliisihallitus 2013: 5).

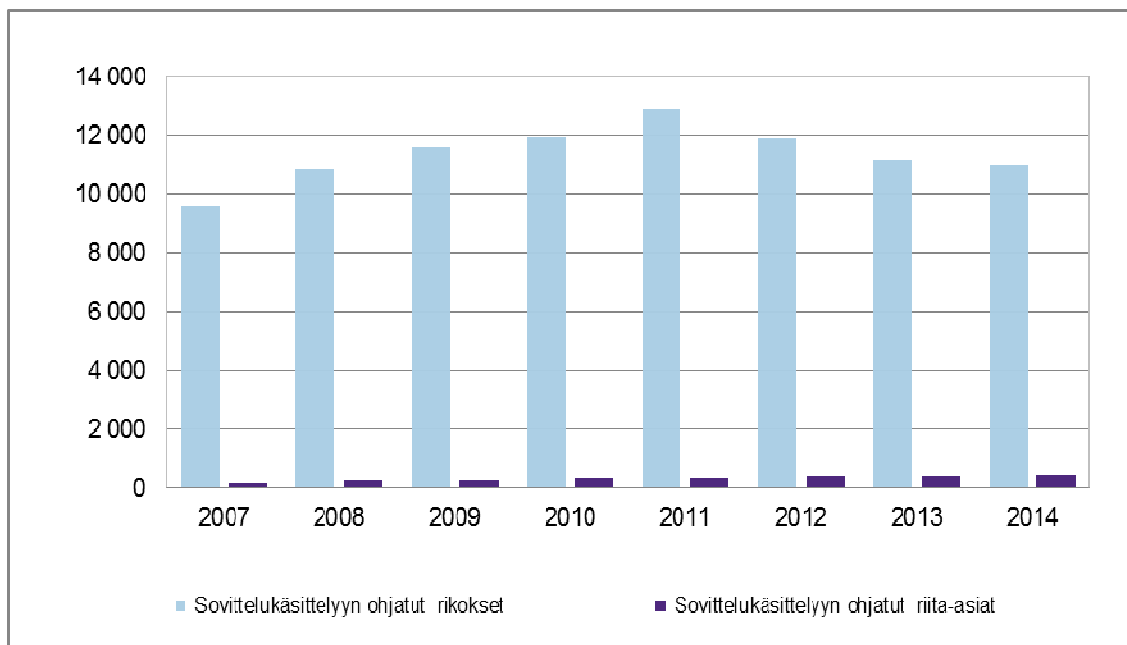
3 Kehittämishankkeen tarve, lähtökohdat ja tavoitteet

Valtakunnallisesti sovittelupalvelun piiriin on vuonna 2014 ohjattu 11 440 rikos- ja riita-asiaa. Näistä 71 % johti sovitteluprosessin käynnistämiseen ja sopimukseen päästiin 80 prosentissa käynnistyneistä tapauksista. Erilaisia korvaussopimuksia syntyi 9469 kappaletta ja ne sisälsivät rahallisia korvauksia 36 % ja työkorvauksia 4 %. Rahallisten ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli 1 806 580€. (Flinck, Säkkinen & Kuoppala 2015: 1, 11.) Sopimukset toteutuvat sovittelumenettelyssä liki 90 - prosenttisesti. (Flinck, Säkkinen & Kuoppala 2014: 11.) Luvut osoittavat, että kyseessä on jo todella merkittävä valtakunnallinen toimija rikos- ja riita-asioiden ratkaisijana, vaikka laki rikosten ja eräiden riita-asioiden sovittelusta on ollut voimassa alle kymmenen vuotta.

Lain voimaan tulon jälkeen sovittelualoitteiden määrä on ollut kasvussa, mutta vuoden 2011 jälkeen aloitemäärät ovat kääntyneet laskuun. Vuodesta 2011 vuoteen 2014 on aloitemäärässä 13,6 % prosentin lasku, joka tarkoittaa 1800 rikos- tai riita-asiaa vähemmän. (Flinck, ym. 2015: 1-2.)

Vuonna 2014 rikosasioissa 82 % sovittelumenettelyyn tulleista aloitteista tuli poliisilta. (Flinck, ym. 2015: 5). Kuva 2 havainnollistaa riita-asioiden suhteen rikosasioihin. Rikosasioita on valtaosa sovittelussa käsiteltävistä asioista. Kuvassa näkyy myös aloitemäärien kehitys vuodesta

2007 lähtien, josta käy ilmi hyvin vuonna 2012 alkanut huolestuttava jatkuva lasku. Vuonna 2014 aloitteiden laskeva suhdanne on hieman rauhoittunut, mutta asiaan pitäisi kiinnittää myös valtakunnallista huomiota paikallisten korjausliikkeiden lisäksi.

Kuva 2 Sovitteluun ohjatut rikos- ja riita-asiat 2007-2014 (Flinck ym. 2015: 1)

3.1 Aiemmat tutkimukset

Sovittelutoimistojen ja poliisin yhteistyötä on tutkittu useaan otteeseen. Varsinkin aloittemäärien putoamisen jälkeen asiaan on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Muutamana esimerkkinä nostan esille Juhani Iivarin (2010b) tutkimuksen sekä Anu Ahosmäen (2012) ja Maiju Kunnaksen (2014) tekemät kehittämishankkeet. Näitä tutkimuksia käytetään tämän kehittämishankkeen pohjana ja osana kehittävän työntutkimuksen aineistoa.

Juhani Iivari (2010b) on tutkinut poliisin ja sovittelutoimistojen yhteistyötä aiemmin rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimuksen yhteydessä. Viranomaisten näkökulmaa sovittelutoimintaan kartoitettiin haastattelututkimuksen kautta ja yhtenä osa-alueena oli viranomaisyhteistyö. Iivari haastatteli eri paikkakunnilla toimivia poliiseja, syyttäjiä sekä sovittelutoimiston johtajia. Iivari (2010b) on todennut tutkimuksessaan, että yhteistyö viranomaistahojen kanssa toimii sitä paremmin, mitä selkeämmät ovat yhteistyön rakenteet. Iivari on myös todennut, että yhteistyöryhmät, joissa on edustettuna eri viranomaistahojen edustajia, on mainio lähtökohta yhteistyölle ja toimii myös välineenä hyvän ja luottamuksellisen yhteistyön rakentamiseen. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että yhteistyö sovittelutoimistojen kanssa tapausten lähettämisen suhteen on ollut erinomaista viranomaistahojen kokemuksen mukaan. Aloitteita, jotka palautuivat sovittelutoimistolta ilman sovitteluneuvottelua, poliisi

koki palautuvan pääsääntöisesti vähän. Sovittelutoimistoista kielteisellä päätöksellä palautuneet aloitteet poliisit kokivat hyvin perustelluiksi. Kielteisen päätöksen perusteena oli yleensä, ettei osapuolta oltu pystytty tavoittamaan. (Iivari 2010b: 84-86.)

Yhteistyön agendat ovat tutkimuksen mukaan näyttäneet hyvin samanlaisina riippumatta toimialueesta. Yhteistyöpalavereissa on käsitelty ajankohtaisia asioita, sovittelutoiminnan tilastotietoja, jaettu materiaalia, pohdittu, millaiset asiat soveltuvat soviteltaviksi ja millaisia asioita sovittelumenettelyyn voidaan lähettää. Kokouksissa on myös arvioitu tulevaa kehitystä sekä rahoituskysymyksiä. Poliisien kanssa tehtävää yhteistyötä koettiin kuitenkin tarpeelliseksi edelleen kehittää. Ratkaisuihin oli ehdotettu moniammatillisia aamupalavereita sovittelumenettelyyn sopivista tapauksista sekä tiedottamiseen liittyvistä asioista, jotta myös sosiaaliviranomaisten kanssa saataisiin kiinteämpi yhteistyö. (Iivari 2010b: 99.)

Johtopäätöksenä Iivari on todennut, että tutkimus osoitti tiivistyvän yhteistyön kehittämisen tarpeen. Tämä liittyy pitkälti arjen käytännön työhön. Eräät poliisit olisivat halunneet perehtyä sovittelumenettelyyn niinkin perinpohjaisesti, että olisivat halunneet olla mukana sovitteluneuvottelussa. Eräät poliisit olivat puolestaan valmiita ottamaan sovittelutoimiston toimijoita mukaan aamupalavereihinsa jatkossa. Käytännön haasteeksi tutkija kuitenkin nosti rajalliset resurssit. (Iivari 2010b: 101.)

Anu Ahomäki (2012) on puolestaan kartoittanut ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään sovittelutoiminnan ja poliisin yhteistyön kehittämistä Satakunnassa. Ahomäki on toimintatutkimuksen menetelmien avulla kerännyt tietoa yhteistyön nykytilasta, haasteista sekä kehittämistarpeista. Aineiston hankinta on suoritettu työkokousten yhteydessä tehtyjen haastattelujen avulla. Aineistosta on selvinnyt, ettei yhteinen poliiseille suunnattu sovittelumenettelyn ohjeistus välttämättä auta aloitteiden lisääntymisen suhteen, sillä yksittäisellä tutkijalla on vastuu sovittelualoitteen tekemisestä (Ahomäki 2012: 29). Ahomäki tuotti sovitteeluun soveltuvuuden arvioinnin tueksi koonnin aineistossa esiin nousseista kriteereistä. Näin tutkijat voisivat lomaketta apunaan käyttäen miettiä tutkinnassa olevan asian soveltuvuutta sovittelumenettelyyn helpommin. (Ahomäki 2012: 30.) Ahomäki on myös kehittämissyönsä aikana luonut esitteen helpottamaan poliisin suorittamaa asiakkaan informointia sovittelupalvelusta. Haastattelujen seurauksena ja poliisien toiveesta sovittelutoimisto jatkossa tilastoi aloitteentekijät rikostutkintaryhmittäin aiemman asemajaottelun sijaan. (Ahomäki 2012: 32.)

Poliisien toiveesta on myös sovittu, että parin viikon välein sovittelun ohjaaja tulisi kunkin tutkijan kanssa käymään läpi sovittelumenettelyyn soveltuvat, tutkinnassa olevat asiat. Aiemmat palaverikäytännöt ovat keskustelujen kautta huomattu epätarkoituksenmukaisiksi ja niistä Ahomäki onkin tehnyt poliisipäällystölle muutosesityksen. Tutkimuksessa on noussut

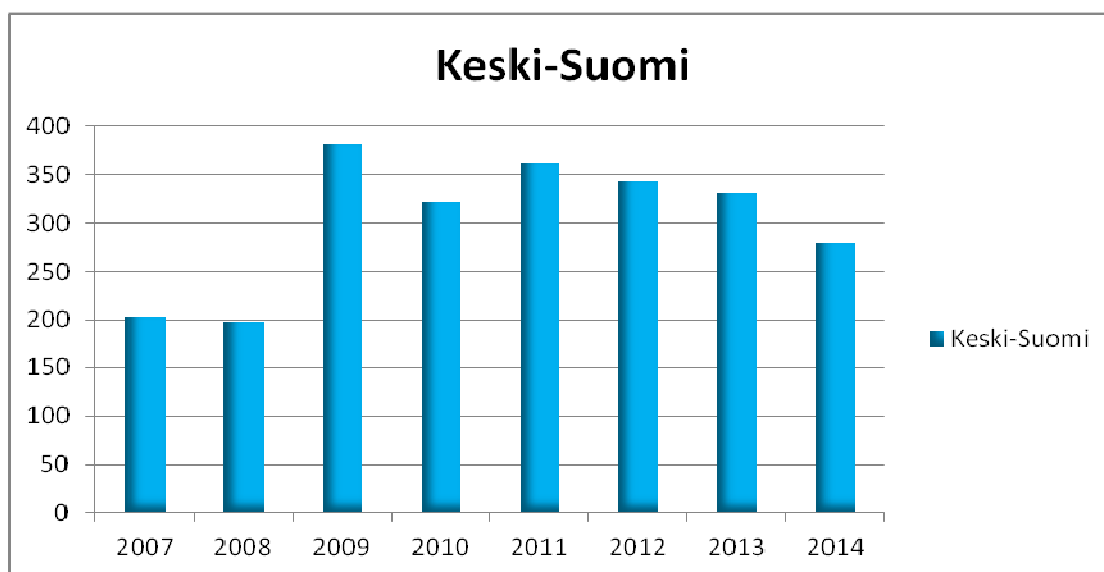
esille haaste, sillä sovitteluprosessi kuluttaa tutkijoiden tutkinta-aikaa. Myös jos sovitteluneuvottelussa on sovittu, että asianomistaja luopuu rangaistusvaateesta korvausten saamisen jälkeen, kuluttaa koko maksusuunnitelman toteutumisaika poliisin tutkinta-aikoja. Tähän on mahdollisesti tulossa poliisien tietokantaan muutos, jonka avulla sovitteluprosessi tai sovitteluneuvottelussa sovitut maksuajat eivät enää kerryttäisi tutkinta-aikoja. (Ahosmäki 2012: 36.) Yhteenvetona kehittämishankkeessaan Ahosmäki toteaa, että yhteistyö on toiminut hyvin ja varmasti toimii jatkossakin, mutta muutosta ainakaan lyhyellä aikavälillä aloitteiden määriin kehittämisehdotuksista huolimatta ei ole tullut. (Ahosmäki 2012: 39.)

Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä (2014) Maiju Kunnas on puolestaan tutkinut sovittelutoimiston ja poliisin välisen yhteistyön kehittämistä Pirkanmaalla. Maiju Kunnas selvitti omassa opinnäytetyössään ”Sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen välinen moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen Pirkanmaalla”, että suurin syy aloitemäärän putoamiseen liittyy poliisien resurssipulaan. Suurimpia kehittämisen paikkoja sovittelutoimiston ja poliisin välisessä yhteistyössä tutkimuksen mukaan ovat moniammatillisen viranomaistyöryhmän perustaminen, yhteyshenkilöiden määrän kasvattaminen sekä yhteisten koulutusten järjestäminen. (Kunnas 2014: 80-94).

3.2 Kehittämishankkeen tarve Keski-Suomessa

Keski-Suomen alueella sovittelualoitteiden määrä kääntyi myös laskuun vuoden 2011 jälkeen. Keski-Suomen sovittelutoimiston toiminta-alueella aloitemäärästä katsottuna vuosi 2011 oli kaikkien aikojen toiseksi paras vuosi. Tuolloin aloitteita kirjattiin 402 kappaletta. Vuonna 2012 määrä oli 392 ja vuonna 2013 374. Näin ollen vuoteen 2011 verraten aloitemäärän laskua on 7 %. Vaihtelua aloitemäärissä on ollut aiemminkin, mutta jatkuva laskeva määrä on huolestuttava ilmiö. Seitsemän prosentin muutos ei vielä ole hälyttävä, mutta kun huomioidaan myös vuoden 2014 aloitemäärä 347 kappaletta, puhutaan jo 14 % laskusta, mikä on jo todella merkittävä muutos. (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015.)

Tarkemmin tarkasteltuna osoittautui, että samanlainen laskusuhdanne on nähtävissä poliisin tekemien aloitteiden kohdalla. Kuvassa 3 näkyy Keski-Suomen poliisien tekemien sovittelualoitteiden määrien vaihtelu vuosina 2007-2014. Kuva havainnollistaa, että aloitteet kääntyivät laskuun ensimmäisen kerran vuoden 2009 jälkeen. Vuonna 2011 tilastossa näkyy selkeää elpymisen merkkiä, mutta vuoden 2011 jälkeen aloitemäärä on kääntynyt jatkuvaan laskuun.

Kuva 3 Poliisialoitteet vuosina 2007-2014 (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015)

Taulukosta 1 voidaan nähdä tarkempaa erittelyä aloitteiden tekijöiden osalta. Huippuvuosi aloitteiden osalta on selkeästi vuosi 2009, jolloin aloitteita on 381 kappaletta. Vuonna 2010 aloitemäärä putosi huikealla 59 kappaleella. Vuonna 2011 poliisien tekemä aloitemäärä oli 362 kappaletta, jonka jälkeen aloitemäärä kääntyi jatkuvaan laskuun. Vuonna 2014 vastaava luku oli enää 280 kappaletta. Tätä lukua verrattaessa vuoden 2009 381 kappaleeseen aloitemäärän nähdään laskeneen jopa 27 %. Tilasto havainnollistaa suuren aloitemäärien vaihtelun ja vertailussa vuoden 2009 aloitemäärissä viime vuoden aloitemääriin nähden voidaan todeta, että joidenkin poliisiasemien kohdalla on myös nousua aloitemäärissä. Puolestaan, jos aloitemääriä tarkastellaan vuositasona, myös aiemmassa vertailussa kasvua näyttäneet asemat ovat aiempina vuosina tehneet enemmän aloitteita kuin viime vuonna. (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015.)

Sovittelualoitteet Poliisi Keski-Suomi

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Prosentuaalinen lasku vuoden 2009 ja viime vuoden välillä	
Jyväskylä	150	132	244	214	228	237	222	225	8 %	vrt 2009
Jämsä	19	19	45	21	31	18	18	8	82 %	vrt 2009
Keuruu	12	18	14	13	15	10	5	16	kasvu 14%	vrt 2009
Saarijärvi	7	20	31	22	27	21	23	5	84 %	vrt 2009
Viitasaari	0	3	0	10	21	14	16	5	kasvu 500%	vrt 2009
Äänekoski	16	6	47	42	40	43	47	21	55 %	vrt 2009
Yhteensä	204	198	381	322	362	343	331	280	27 %	vrt 2009

Taulukko 1 Keski-Suomen poliisin tekemät sovittelualoitteet vuosina 2007-2014 (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015)

Jatkuva laskusuhdanne osoittaa, että nykyiset yhteistyömuodot eivät toimi sovittelutoimintaa tukevasti tai yhteistyömuodot ovat vuosien aikana muuttuneet epäedullisempaan suuntaan.

Laskusuhdanne kertoo myös, että sovittelupalvelua ei käytetä poliisissa rikosasioiden selvittämisen resurssina mahdollisimman tehokkaasti. Laskeva aloitemäärä kertoo osaltaan siitä, että asiakkaiden tasapuolinen oikeus sovittelupalvelun piiriin pääsemiseksi ei toteudu. On kuitenkin nähtävissä, että käytössä olleilla keinoilla ei ole pystytty vaikuttamaan aloitemäärien jatkuvaan laskuun ja tämän vuoksi on mietittävä uusia keinoja paremman ja toimivamman yhteistyön tekemiseen.

Kehittämishankkeen toteuttaminen Jyväskylän poliisilaitoksella tuo toivottavasti esiin sekä yhteistyön haasteen paikkoja, mutta myös onnistumisia, sillä aloitemäärällisesti Jyväskylä on ollut poliisilaitoksista vakain. Kehittämishankkeen ajatuksena on luoda sellainen yhteistyömalli, jota voidaan viedä myös maakuntien poliisilaitoksille, joissa aloitemäärien vaihtelu on suurempaa. Suurin vaihtelu Jyväskylän laitoksen kohdalla on vuosien 2009 ja 2010 välillä. Tuolloin aloitemäärä on pudonnut 12 %. Sittenmin aloitemääränvaihtelu on tasaantunut.

3.3 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeen kohteeksi kirkastui yhteistyön kehittäminen sovittelutoimiston ja poliisin kanssa sekä rikosasioiden parissa. Aihe muodostui opinnäytetyön tekijän oman mielenkiinnon saattelemana, mutta kuitenkin ennen kaikkea huolesta asiakkaiden palvelun piiriin pääsemisestä. Aloitemäärien lasku osoittaa, että yhä vähemmän ihmisiä pääsee sovittelupalvelun piiriin poliisin lähettämänä. Sovittelutoiminta on vielä lakisääteisesti nuorena toimijana vieras suurimmalle osalle väestöstä, joten harva osaa oma-aloitteisesti hakeutua palvelun piiriin. Tästä syystä poliisin ja sovittelutoimiston hyvä yhteistyö on tärkeää, jotta kaikille sovittelu-menettelyyn soveltuvien rikosten osapuolille kerrotaisiin sovittelun mahdollisuudesta. Myös restoratiivisen oikeuden käytännön mukanaan tuomien yksilöllisten vaikutusten mahdollisuus lisääntyisi. Hyvä yhteistyö auttaa yhteisten asiakkaiden asioiden käsittelyssä ja prosessien tehokkaassa läpiviennissä.

Helsingin sovittelutoimisto on toteuttanut vuoden 2014 aikana uudenlaisen kokeilun yhteistyön kehittämiseksi ja käytännössä he ovat järjestäneet yhteistyössä Pasilan poliisiasemalle työhuoneen sovittelun ohjaajan käyttöön. Näin pyrittiin madaltamaan yhteistyön tekemisen kynnystä ja helpottamaan sovittelutoimiston ja poliisin välistä kanssakäymistä. Apulaispoliisipäällikkö sekä sovittelutoimiston johtajan mukaan tällainen järjestely on edesauttanut yhteistyön tekemistä ja näkynyt myös aloitemäärien nousuna. Kokeiluna alkanut yhteistyömuoto on nyttemmin muuttunut pysyväksi toimintakäytännöksi. (Apulaispoliisipäällikkö 2015, Sovittelutoimiston johtaja 2015.) Tästä mallista tämän kehittämishankkeen tärkein työkalu, sovittelun ohjaajan eli tässä tapauksessa kehittämishankkeen työntekijän läsnäolo poliisilaitoksella sai alkunsa. Toteutus mietittiin paikallisten resurssien ja mahdollisuuksien mukaan toimintaa soveltaen eli kehittämishanke työntekijä olisi yhden päivän viikosta poliisilaitoksella.

Kehittämisyhteistyökumppaneiksi valikoitui Keski-Suomen sovittelutoimisto ja Jyväskylän poliisiasema. Työskentelen itse Keski-Suomen sovittelutoimistossa ohjaajana ja kehittämistyön suuntaaminen oman työn hyödyksi tuntui järkevältä. Jyväskylän poliisilaitos valikoitui puolestaan, koska se on suurin Keski-Suomen poliisiasema ja näin ollen siellä pystyttiin tavoittamaan mahdollisimman suuri määrä tutkijoita ja aloittamaan kehittämistyö mahdollisimman helposti myös maantieteellisesti lähimmän poliisiaseman kanssa. Jyväskylän poliisilaitoksen kanssa kehittämishanke oli tarkoituksenmukaisin toteuttaa myös, koska prosentuaalinen pudotus aloitemäärissä oli Jyväskylän laitoksen kohdalla pieni muihin Keski-Suomen poliisiasemien lukuihin verrattuna. Jyväskylän poliisiaseman kohdalla pudotusta oli enimmillään 12 %. Näin ollen yhteistyötä tutkimalla saataisiin esiin myös yhteistyön muotoja, jotka toimivat ja joita tulisi yhteistyössä lisätä. Näitä onnistumisen kokemuksia hyödyntämällä uuden toimintamallin rakentamisessa löydetään toivottavasti keinoja yhteistyön haasteiden ratkaisemiseen.

Poliisin ja sovittelutoimistojen yhteistyöstä on tehty useita tutkimuksia. Kaikissa tutkimuksissa näkyi tarve sovittelutoimistojen ja poliisin yhteistyön kehittämiseen. Toimivia keinoja ei tutkimuksista huolimatta ole löydetty. Suurin osa tutkimuksista esitetyistä kehittämisehdotuksista sisälsivät jonkinlaisen vaatimuksen poliisin suuntaan tai vaativat poliiseilta resurssien kiinnittämistä yhteistyöhön. Aikaisempien tutkimusten pohjalta oli nähtävissä poliisien resurssien tiukkuus ja tästä syystä resurssien kiinnittäminen yhteistyön tekemiseen ei ole luultavasti edes mahdollista. Tämän vuoksi kehittämishankkeen tavoitteena on löytää sellainen yhteistyömallin käytäntö, jossa yhteistyön tekeminen ja kehittäminen tapahtuu luontevasti, helposti ja parhaimmillaan osana perustyötä. Näin ollen kehittämishankkeen tavoitteena on myös luoda käytäntö, joka toimii resurssina sekä sovittelutoimistolle että poliisille ja näkyy asiakkaalle vahvana yhteisenä ajattelumaailmana.

Kehittämishankkeen tärkeimpänä tavoitteena on kehittää poliisiaseman ja sovittelutoimiston toimijoiden välistä yhteistyötä paikallistasolla. Käytännön työn näkökulmasta kehittämishankkeen työntekijän läsnäololla poliisilaitoksella pyritään löytämään tehokas, toimiva ja vaivaton tapa tehdä yhteistyötä poliisilaitoksen ja sovittelutoimiston välillä ja olemaan vuorovaikutuksessa organisaatioiden rajoista riippumatta. Kehittämishankkeen avulla pyritään myös kirkastamaan yhteistyötahojen keskinäistä tietämystä toistensa työstä. Tämän kehittämishankkeen tavoitteena onkin häivyttää tiukkoja organisatorisia rajoja sekä luoda vastavuoroinen kehittymisen kulttuuri kahden toimijan välille.

Kehittämishanke tulee jatkumaan opinnäytetyövaiheen jälkeen ja tarkoituksena on toimivan yhteistyömallin kautta muodostaa käytännöstä pysyvä toimintatapa. Uusi yhteistyökäytäntö suunnitellaan niin, että sitä voidaan myöhemmin laajentaa myös maakunnalliseen poliisiyhteistyöhön Keski-Suomen alueella. Toimintakäytännön pohjalta luodaan mallinnus poliisin ja

sovittelutoimiston yhteistyötavasta, jota sovittelutoimistot voivat hyödyntää valtakunnallisesti omassa toiminnassaan.

Toimivan yhteistyön kautta on tarkoitus myös lisätä kansalaisten pääsyä sovittelupalvelun piiriin poliisin lähettämänä ja näin ollen yhtenä kehittämishankkeen mittarina onkin Jyväskylän poliisilaitoksen tutkijoiden tekemien aloitteiden määrä. Sovittelutoimisto tilastoi aloitteet kuukausittain ja sovittelutoimiston ylläpitämästä tietokannasta saa tiedon myös aloitteen tekijöistä poliisiasemittain.

Kehittämishankkeen päätteeksi kehittämishankkeen työntekijä tekee kaikille hankkeeseen osallistuville loppuarviointikyselyn kyselylomakkeen muodossa. Tarkoituksena on saada esiin osallistujien kokemuksia kehittämishankkeesta sekä antaa myös nimetön vastausmahdollisuus yhteistyön kehittämiseen. Kysely pyritään järjestämään kokonaisotannalla, joka sisältäisi sekä sovittelutoimiston henkilökunnan että kaikki päivittäistutkinnan tutkinnanjohtajat, ryhmänjohtajat sekä tutkijat. Arviointi suoritetaan kyselynä, koska tutkija itse on myös aktiivisena toimijana kehittämishankkeessa.

3.4 Kehittämishankkeen eettisyys ja tulosten käytettävyys

Kehittävän työntutkimus kohdistuu usein yksittäisiin organisaatioihin tai ryhmiin ja tämän vuoksi tällainen tapaustutkimuksellinen asetelma ei luo yleispäteviä tuloksia vaan pikemminkin yhden organisaation haasteisiin ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Tulosten yleistettävyys ei siis ole itsestäänselvyys. Usein tutkimustulokset yleistyvät käytännön arjessa ja laajenevat toimintoina myös laajemmalle samantyyppisiin toimintajärjestelmiin. Yleistyessään uudet toimintamallit joutuvat itse kehittelyn kohteeksi, siirtyessään uuteen toimintaympäristöön ja näin joutuvat myös ankaraan käytännön testaukseen. Arjen käytäntöjen kautta yleistettävä aines siivilöityy esille. Tutkijan näkökulmasta katsottuna on tärkeää, ettei tutkija tee liian pitkälle meneviä yleistyksiä vain yhden työpaikan havaintojen ja kokemusten pohjalta. (Engeström, Haavisto, Pihlaja 1992: 22.)

Tässä kehittämishankkeessa tutkimuksen eettisyyttä on pyritty lisäämään monipuolisella tutkittavien asetelmalla, sillä ryhmät ovat sekä poliisin että sovittelutoimiston puolelta. On tärkeää, ettei työntekijöiden ääni peity tutkijan näkemysten alle (Engeström 1992: 20). Sen vuoksi tulososiossa tuodaan paljon otteita suoraan interventioissa käydyistä keskusteluista. Kehittämishankkeen työntekijä on kehittävän työntutkimuksen näkökulmasta itse tutkija, toteuttaja, aktiivinen osallistuja että arvioinnin tekijä. Tätä eettistä ongelmaa pyritään vähentämään toteuttamalla kehittämishankkeen uuden toimintamallin kuvaus mahdollisimman pitkälti työntekijöiden näkemysten pohjalta. Kehittämishankkeen loppuarviointi suoritetaan kyselyn avulla. Tämä osaltaan lisää hankkeen eettisyyttä. Arvioinnissa keskitytään tuomaan pel-

kästään kyselyn kautta esille nousseet mielipiteet ja niiden kautta tarkastelemaan kehittämishankkeen onnistumista sekä uuden toimintamallin tarkoituksenmukaisuutta.

4 Kehittämishankkeen menetelmälliset lähtökohdat

Kehittämishanke toteutetaan kehittävän työn tutkimuksen teoriaa mukaillen. Tiedonhankinta keinoina kehittämishankkeessa on hanketyöntekijän pitämä hankepäiväkirja sekä hanketyöntekijän ryhmäkohtaiset interventiot työkonferenssimenetelmää soveltaen.

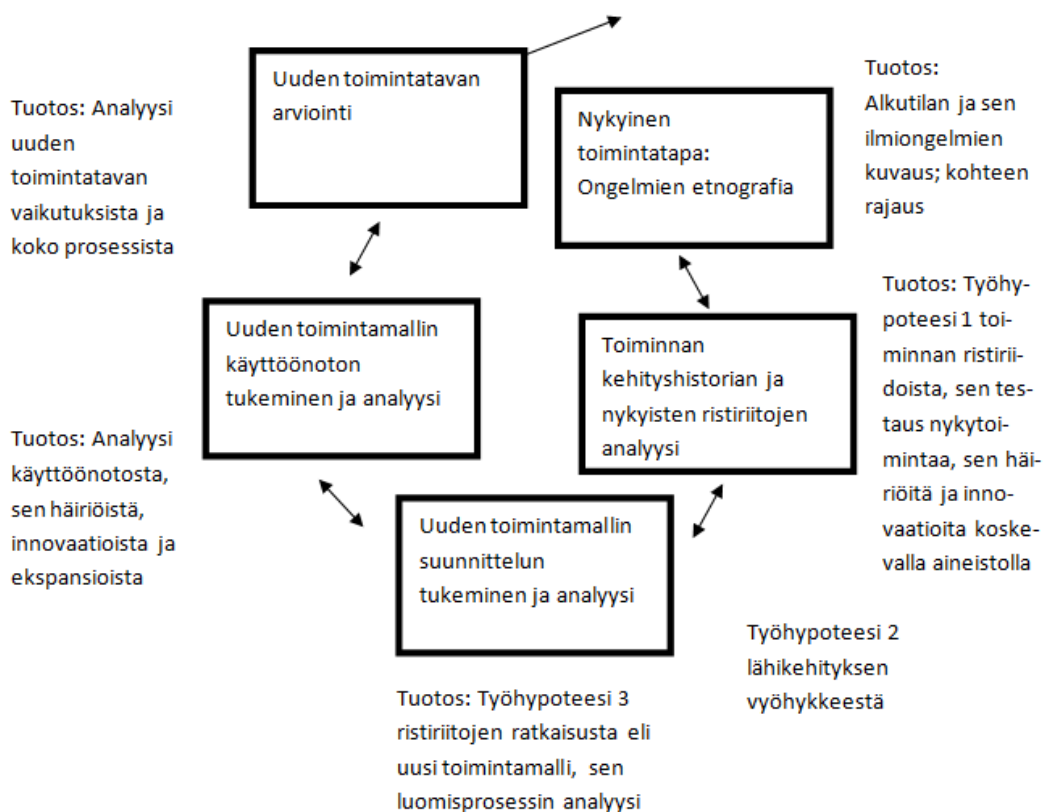
4.1 Kehittävä työntutkimus

Kehittämishanke toteutetaan kehittävän työntutkimuksen käytäntöjä mukaillen. Koska kyseessä on kahden organisaation välisen yhteistyön kehittämiseen liittyvä hanke, kehittävän työntutkimuksen teoriaa joudutaan jonkin verran soveltamaan. Kehittävä työntutkimus sopii kehittämishankkeen menetelmäksi, koska tutkimusmuotoa voidaan kuvata myös muutosstrategiana. Tätä on perusteltu sillä, että tutkimusmuoto yhdistää tutkimuksen, käytännön kehittämistyön sekä koulutuksen. Kehittävä työntutkimus on osallistava menettelytapa, jossa työntekijät analysoivat ja muuttavat omaa työtään. Näin ollen tutkimusmenetelmä ei tuo työpaikalle ulkoapäin uusia ratkaisuja vaan muokkaa yhteisön sisällä välineitä toiminnan erittelyyn ja uusien mallien suunnitteluun. (Engeström 2002: 12.) Kehittämishankkeessa osallistetaan molemmat yhteistyön osapuolet eli poliisin päivittäistutkintaryhmät sekä sovittelutoimiston ammattihenkilöstö, koska sisäsyntyisen prosessin luominen muutoksen synnyttämiseen kehittämisen kulmakivi. Näin myös saadaan kuuluiin eri toimijoiden näkemykset ja asiantuntijuus, sillä yhteistyön toimivuudesta parhaita ovat kertomaan yhteistyön osapuolet. (Toikko & Rantanen 2009:96).

Kehittävä työntutkimus on kehitetty huomioimaan työelämän monimutkaista problematiikkaa sekä yhdentämään tiimi- ja verkostotyön menetelmiä työelämää paremmin palvelevaksi kokonaisuudeksi (Engeström 2002: 31-32). Kehittävä työn tutkimus pohjaa toimintatutkimuksen ajatuksille ja siinä on myös toimintatutkimuksen elementtejä, kuten alkutilanteen kartoitus, interventio ja sen aikainen muutosten tarkka tallentaminen sekä loppuarviointi (Engeström 2002: 110-112). Kehittävä työntutkimuksen menetelmä valittiin kehittämishankkeen menetelmäksi, koska toimintatutkimuksen tavoitteen asettelun ohelle kehittävä työntutkimus tuo vaihtoehdolle avonaisen tutkimusotteen. Näin ollen kehittävässä työntutkimuksessa työhypoteesi on pikemminkin kehityshypoteesi, joka viittaa muutosprosessien tutkimiseen sekä siihen että hypoteesi kehittyy myös prosessin aikana. Työhypoteesin luomisen alkuvaiheessa haastetaan tutkittavat tuomaan historiallisten kehitysvaiheiden sekä nykytilanteen ristiriidat esiin. Seuraavaksi luodaan toiminnan lähikehityksen vyöhykkeen kuvaus. Sen avulla kartoitetaan eri vaihtoehtojen mahdollisuuksia ja maaperää. Viimeisenä työhypoteesin vaiheena on ristiriito-

jen ratkaisemiseksi ja lähikehityksen vyöhykkeellä etenemiseksi muodostetun uuden toimintamallin kuvaus. (Engeström 2002: 120-121.)

Kuvassa 4 havainnollistetaan kehittävän työntutkimuksen sykli. Syklin malli on käsitteellinen työkalu, jonka avulla kehittämisprojektin vaiheita voidaan avata yleisellä tasolla. Kehityssykli nähdään kehittävässä työntutkimuksessa yhtenä historiallisena jaksena, joka alkaa vakiintuneen toimintatavan vähittäisestä häiriintymisestä. Syklin keskivaiheille sijoittuu toiminnan kriisiytyminen ja uuden toimintatavan muodostuminen. Ja viimeisinä vaiheina on uuden toimintamallin käyttöönoton tukeminen ja analysointi sekä arviointi. Tutkijan tehtävä on sysätä sykliä eteenpäin interventioiden avulla. Kehittävä työntutkimus ei kuitenkaan vaadi koko syklin läpiviemistä vaan syklimalli voi olla jonkin osavaiheen käsittävien tapahtumaketjujen ja interventioiden hahmottamisen käsitteellinen kehys. Syklimallin avulla voidaan myös määrittellä kehittämistyön kulloinenkin vaihe. Syklimallia on kritisoitu sen raskaasta käytöstavasta, mutta Engeströmin (2002) mukaan sitä voidaan hyödyntää kevyimmillään esimerkiksi työtoiminnan laadullisessa muutoksessa, jonkin vaiheen seuraamisessa, dokumentoinnissa ja analysoinnissa ilman tutkijan tekemiä interventioita. (Engeström 2002: 127-128.) Tässä kehittämishankkeessa opinnäytetyön osuus keskittyy syklin kolmeen ensimmäiseen vaiheeseen. Toimintamallin käyttöönotto jää opinnäytetyön ulkopuolelle, mutta kehittämishanke tulee jatkumaan osana sovittelutoimiston perustyötä.

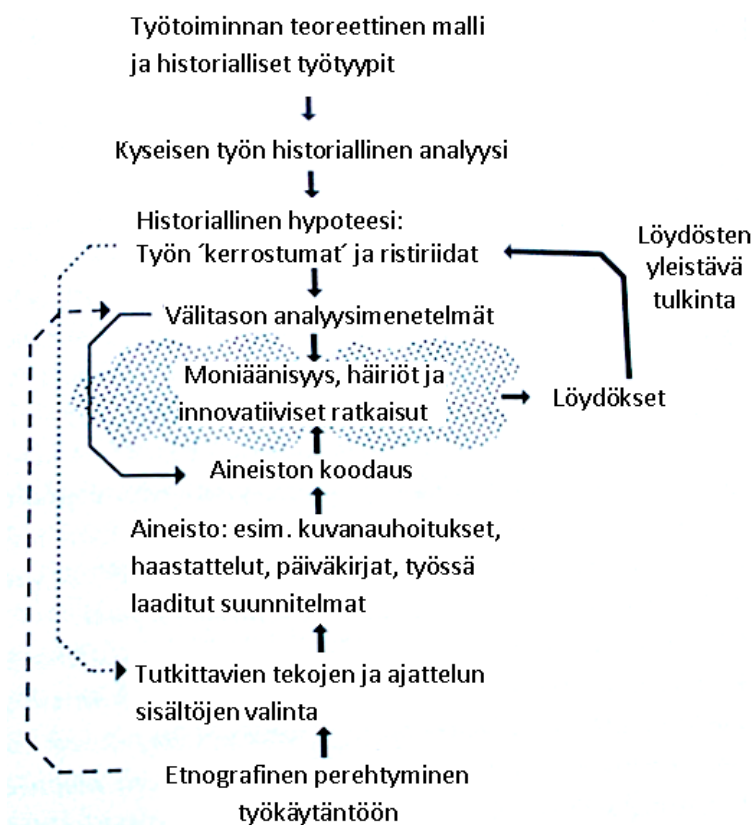

Kuva 4 Kehittävän työn tutkimuksen vaiheet (Engeström 2002: 128.)

Kehittävää työntutkimusta voidaan interventioiden näkökulmasta katsottuna nimittää ehkä myös eräänlaiseksi uudeksi koulutusprosessiksi. Toisekseen kehittävän työntutkimuksen tarkoitus on rekisteröidä ja tallentaa eri syklin vaiheiden tapahtumat. Tutkijan tekemät interventiot tulee myös kirjata tarkkaan, jotta aineiston pohjalta voidaan tehdä analysointia prosessin ymmärtämiseksi. (Engeström 2002: 126.)

Ongelmien etnografinen tarkastelu on usein raporteissa suppea ja johdantomainen kuvaus, joka sisältää työpaikan tapahtumien havainnollistamista ja havaintojen tallentamista. Aineiston hankintamenetelmät tulisivat olla mahdollisimman monipuolisia, kuten esimerkiksi haastatteluja, havaintomuistiinpanoja, dokumentteja ja valokuvia. Tutkijan teoreettiset intressit liittyvät toimintajärjestelmän rakenteen, ristiriitojen ja kehitysmahdollisuuksien hahmottamiseen. Työn etnografista kuvausta tarvitaan sitä enemmän, mitä vieraampi aihe on lukijakunnalle. (Engeström 2002: 133.).

Kuvassa 5 näkyvässä harmaaksi alueeksi kutsutussa kuvion keskivaiheessa kuvataan työn ristiriitojen ilmenemismuotoja; työn moniäänisyyttä, häiriöitä ja innovaatioita. Se on alue, jossa työntekijöiden arkikäytäntö murtaa toistuvasti virallisten normien ja annettujen ohjeiden rajoja. Kehittävän työntutkimuksen analyysien tehtävä onkin juuri näiden poikkeamien tunnistaminen ja teoreettinen tulkinta. (Engeström 2002: 139-141.)

Kuva 5 Nykytoiminnan ristiriitojen analyysin rakenne (Engeström 2002: 141.)

Tässä hankkeessa interventiot perustuvat työkonferenssi menetelmän perustalle luotuihin keskustelutilaisuuksiin sekä Jyväskylän poliisilaitoksen päivittäistutkintaryhmien että Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilökunnan kanssa. Ajallisten resurssien vuoksi ryhmät on jaettu neljään, niin että jokainen päivittäistutkintaryhmä on omanaan ja sovittelutoimiston henkilökunta omana ryhmänään. Jokaista ryhmää kohden tutkija suorittaa kolme interventiota, joista ensimmäisen vaiheen interventiot keskittyvät nykyhetken kartoittamiseen. Toisen vaiheen interventioiden tavoitteena on tuoda esiin historiallista näkökulmaa sekä yhteistyön kehittymistä. Kolmannen vaiheen interventiot keskittyvät lähikehitysvyöhykkeen kuvailuun ja yhteistyön kehittämismahdollisuuksien esille nostamiseen. Tutkijan rooli kehittävän työn tutkimuksessa on haasteellinen, koska hän toimii kolmena tutkimuksen osapuolena, aktiivisena tapahtumiin puuttujana, tapahtumien tallentajana sekä omien toimiansa reflektiivisenä analysoijana. (Engeström 2002: 126.)

Toiminnan kehityshistorian analyysi tuottaa ensimmäisen työhypoteesin, kuvauksen työn historiallisista kehitysvaiheista ja muodostuneista ristiriidoista. Tuloksena saadaan hahmotelma yhteistyön nykyisistä ristiriidoista. Ristiriita on historiallisten muutosten kuvaamisen oleellinen tekijä. Ristiriita voi olla esimerkiksi kahden osatekijän välinen jännite. Ristiriidat saadaan esiin keräämällä, systematisoimalla, ja tulkitsemalla ongelmia, häiriöitä, konflikteja ja innovaatioita sekä koettuja muutospaineita. (Engeström 2002: 135-139.) Lähikehityksen vyöhykkeen kuvaus luo toisen työhypoteesin, jota voidaan testata ja rikastaa ristiriitojen ratkaisemiseksi kehitellyn uuden toimintamallin avulla. (Engeström 2002: 144-146.)

Kolmannen vaiheen interventiossa keskitytään rakentamaan lähikehityksen vyöhyke, jossa havaitut ristiriidat on tarkoitus ratkaista. Vyöhykettä on aiemmin kuvattu tavoitellun toimintajärjestelmämallin tai keskeisten ominaisuuksien näkökulmasta ja nyt tutkija tuo esille aikaisempien vaiheiden esille nostamat ideat, ajatukset, haasteet ja mahdollisuudet. Esimerkkien ja vaihtoehtoisten toimintatapojen ehdotuksien vertailusta, niiden heikkouksien, aukkojen ja vahvojen puolten tunnistamisesta lähtee syntymään yhteistyön toimintamalli. Mallin syntyminen vaatii useita toisiaan täydentäviä tapoja kuvata uutta toimintaa, tapoja konkretisoida sekä koetella sitä. Kokonaisvaltaisuutta ja konkreettisuutta vaaditaan samanaikaisesti mallin suunnittelussa, mutta tämä luo haasteita abstraktien sekä konkreettisten simulaatioiden yhteen sovittamisessa. Kehittävässä työntutkimuksessa uuden toimintamallin suunnittelun haasteena on saada tehtyä vaiheesta yksityiskohtainen analyysi. Usein vaihe sisältää uusien mallien ja niiden laadinnan kuvauksia. (Engeström 2002: 146-149.)

4.2 Tiedonhankintamenetelmät

Kehittämishankkeen aikana kerätään ja analysoidaan erilaisia aineistoja verraten niitä myös hankkeen aikana kasaantuviin aineistoihin. Keskeisiä ovat tilastot, dokumentit, ohjeistukset

ja raportit. Hankkeen itsensä tuottamat aineistot ovat hankepäiväkirja, interventioista litteroitu materiaali sekä tutustumiskäyntien litteroitu materiaali. Hankepäiväkirja on etnografisen tarkastelun pohjalta tehty kuvaus kehittämishankkeen etenemisestä sekä sen aikaisista havainnoista yhteistyöhön liittyen. Työkonferenssimenetelmää hyödyntäen tehdyt interventiot nauhoitetaan ja ne litteroidaan analysoinnin helpottamiseksi kirjoitettuun muotoon. Myös alkukartoituksen aikana tehdyt asiantuntijahaastattelut litteroidaan ja käytetään aineiston tukena tuomassa laajempaa näkökulmaa.

4.2.1 Hankepäiväkirja

Etnografinen tarkastelu mahdollistuu, kun kehittämishankkeen työntekijä viettää viikoittain yhden työpäivän poliisiasemalla, osallistuen päivittäistutkijoiden palavereihin ja olemalla läsnä aseman arjessa. Kehittävä työn tutkimus tuottaa ja muokkaa työyhteisön sisällä välineitä toiminnan erittelyyn ja uusien mallien suunnitteluun. (Engeström 2002: 11-12.) Poliisiasemalla ollessaan ohjaaja on käytettävissä konsultointiin sekä yhteiseen mietintään esimerkiksi asioiden soveltuvuudesta sovittelumenettelyyn. Tutkija tekee havaintoja poliisiaseman arjesta ja keinoista yhteistyön lisäämiseksi ja pitää havainnoistaan yhteistyöhön liittyen hankepäiväkirjaa. Hankepäiväkirja on nauhoitettujen aineistojen ohella tärkeimpiä hankkeen tuottamia aineistoja.

4.2.2 Interventiot ja työkonferenssimenetelmä

Kolmevaiheinen interventiokokonaisuus rakentui työkonferenssi menetelmän perustalle. Työkonferenssi on usein osa pidempää ja suurempaa prosessia. Työkonferenssi on käytännössä keskusteluareena, jossa jokainen osallistuja on tasavertainen dialogin jäsen. Työkonferenssissa tavoitellaan yhteisymmärrystä ja luodaan toimintasuunnitelmia. Jokainen osallistuja tuo omien kokemustensa, tietotaitojensa ja ymmärryksensä kautta työkonferenssiin aineellista sisältöä. Näitä jakamalla mahdollistuu oppiminen toisilta ja näin ollen työkonferenssia voidaan pitää jopa oppimisareenana. (Lehtonen 2004: 15-16.)

Gustavsenin (2015) mukaan demokraattinen dialogi on perustettu vastavuoroisuus periaatteelle, antamiselle ja saamiselle. Kaikilla, jota asia koskee, tulisi olla oikeus osallistua keskusteluun ja kaikilla osallistujilla on keskustelussa sama tasavertainen status. Mitään argumenttia ei keskustelussa voida myöskään hylätä, ilman asian tutkimista ensin. (Gustavsen 2015: 27.) Työkonferenssimenetelmää hyödyntäen mahdollistuu yhteistyön vastavuoroinen kehittäminen. Kehittämishankkeen työntekijän mukana olo sekä läsnäolo viikoittain poliisilaitoksella mahdollistavat puolestaan yhteisen ajatusmaailman syntymisen. Tarkoituksena on osallistaa sovittelutoimiston ja poliisin toimijat analysoimaan ja muuttamaan yhteistyötä toimivampaan suuntaan. Työkonferenssia kuvataan toiminnallisen yhteiskehittämismetodin ytimeksi, joka

pohjautuu demokraattisen dialogin ajatukselle. Työkonferenssin perusajatuksia on, että ihmisen luovat omaa todellisuuttaan koko ajan, näin ollen maailma ei ole vain faktaa, vaan erilaisia näkemyksiä. Yhden teorian tai maailmakuvan perusteella ei voida määrittellä asioita yksiselitteisesti. Ihminen on toimija ja halukas myös vaikuttamaan asioihinsa. Näin ollen työkonferenssin perimmäinen ajatus onkin, että ihmiset pääsevät itse, omien tulkintojensa kautta määrittämään myös omaa tekemistään. (Lehtonen 2004: 18-19.)

Tässä kehittämishankkeessa työkonferenssi menetelmää sovellettiin hanketyöntekijän osallistuesssa poliisin tutkintaryhmien aamupalavereihin sekä sovittelutoimiston henkilökunnan palavereihin. Hanketyöntekijän osuuteen oli palavereista varattu noin puolisen tuntia aikaa. Tutkintaryhmien aamupalavereissa oli paikalla ryhmän ylikomisario, ryhmän johtaja sekä kaikki tutkintaryhmän jäsenet. Sovittelutoimistossa puolestaan oli paikalla koko toimiston ammatillinen henkilökunta eli vastaava sovittelun ohjaaja ja kolme sovittelun ohjaajaa. Paikalle haluttiin mahdollisimman laaja osallistujakunta, koska työkonferensseihin tulee kutsua ihmisiä organisaatioiden eri portaista. Ihmisiä, joilla on päätösvaltaa, ihmisiä, joilla on mahdollisuus estää muutoksen toteutuminen, ihmisiä, keitä tehtävät päätökset tai toimet koskee sekä ihmisiä, joilla on käsiteltävistä asioista erityistä tietoa. Näin saadaan mahdollisimman monipuolinen näkemys aiheesta. (Lehtonen 2004: 37.)

Jyväskylän poliisiasemalla on kolme tutkintaryhmää, joista jokaisen aamupalavereihin hanketyöntekijä osallistui kolme kertaa. Hanketyöntekijä keskustelutti myös sovittelutoimiston ammattihenkilökunnan kolmesti samojen aiheiden tiimoilta. Hanketyöntekijällä oli valmiiksi luotu aiheerunko keskustelun avaamisen ja ylläpitämisen avuksi, mutta osallistujat saivat vapaasti tuottaa myös omia aiheitaan yhteiseen keskusteluun. Konferenssiosuudet nauhoitettiin osaksi hankkeen aineistoa ja litteroitiin tarkemman tarkastelun ja analysoinnin helpottamiseksi.

4.3 Aineiston analysointi

Aineistona yhteistyön kehittämishankkeessa olivat työkonferenssien litteroidut äänitallenteet sekä hankepäiväkirja sekä muut kerätyt dokumentit, kuten tilastot, ohjeistuksen ja raportit poliisin ja sovittelutoiminnan yhteistyöhön liittyen. Kehittämishankkeen eri vaiheissa käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Analyysimenetelmän perusajatus on kuvata aineisto yleisessä ja tiiviissä muodossa johtopäätösten tekoa varten. Sisällön analyysissä myös eritellään tekstin merkityksiä ja tavoitteena on kuvata tutkimustuloksia sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 105-108.) Sisällön analyysissä voidaan käyttää myös induktio- tai deduktiomenetelmää. Induktio tarkoittaa, että tuloksia määritellään yksittäisestä asiasta yleiseen. Deduktio tarkoittaa puolestaan, että tuloksia määritellään yleisistä asioista yksittäisiin. Tämän työn analysoinnissa käytettiin induktiomenetelmää. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 95.)

Analyysin perusta muodostetaan aineiston kuvailemisella. Luokittelulla aineisto tiivistetään ja yksinkertaistetaan. Luokittelun avulla pystytään löytämään aineiston keskeiset piirteet, mahdollistamaan aineiston eri osien vertailu sekä tyypittelemään tapauksia. Luokittelua voidaan tehdä monesta näkökulmasta, se on päättelytyötä. Tämän jälkeen aineiston yhdistelyssä aineistojen väliltä voi hakea säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Lopulta aineistoa voidaan lähteä tulkitsemaan. (Hirsjärvi, & Hurme 2000: 145-150.) Aineisto analysoitiin kahdessa vaiheessa, koska kolmannen vaiheen toteutus rakennettiin kahden ensimmäisen vaiheen aineiston analyysin pohjalle. Ensimmäisenä kokonaisuutena käytiin läpi kehittämishankkeen kahden ensimmäisen vaiheen työkonferenssien äänitallenteiden litteroidut tekstit sekä hankapäiväkirja. Kolmas vaihe analysoitiin omana kokonaisuutenaan ja aineistona siinä oli työkonferenssien nauhoitukset, työkonferenssien kirjalliset tuotokset sekä kehittämisen painopistealueiden taulukot. Osallistujien tunnistamattomuuden turvaamiseksi aineiston analysoinnissa tuotiin esiin eri toimijoiden näkemyksiä vain, jos ne ovat tulosten kannalta olennaisia, muutoin aineisto analysoitiin kokonaisuutta katsoen.

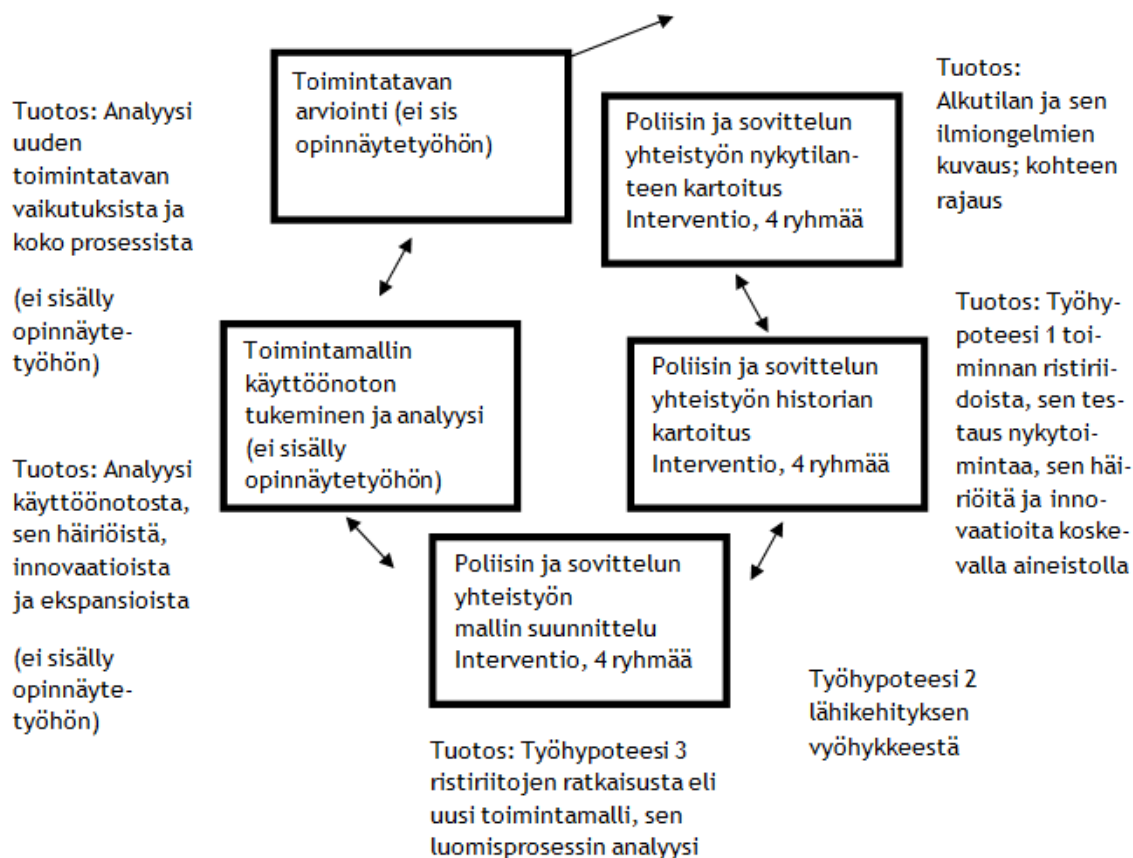
Aineiston analysoinnin tueksi kerättiin myös erilaisia aineistoja, kuten Keski-Suomen sovittelutoimiston tilastoja, valtakunnallisia tilastoja, ohjeistuksia viranomaisten toiminnasta sovittelupalveluun liittyen sekä raportteja ja tutkimuksia poliisin ja sovittelutoiminnan yhteistyöstä.

5 Kehittämishankkeen toteutus

Kehittämishanke toteutettiin vuoden 2015 aikana. Ensimmäiset selvittelyt kehittämishankkeen lähtökohdista lähti käyntiin syksyllä 2014. Alkuvuodesta 2015 Jyväskylän kaupungilta sekä Jyväskylän poliisiasemalta näytettiin alustavasti vihreää valoa. Erilaisia yhteistyömallin muotoja kartoittaessa tuli ilmi Helsingissä tapahtunut varsin onnistunut yhteistyökokeilu. Alkutilannetta kartoitettiin Pasilan apulaispoliisipäällikön että Helsingin sovittelutoimiston johtajan asiantuntijahaastattelujen (liite 1) kautta. Haastatteluissa ilmeni, että kehittämishankkeen työntekijän läsnäolo poliisilaitoksella on tuonut yhteistyöhön paljon, helpottanut yhteistyön tekemistä ja tehostanut toimintoja ja saanut myös poliisin tekemät aloitteet nousemaan merkittävästi (Apulaispoliisipäällikkö 2015, Sovittelutoimiston johtaja 2015). Positiivisten näkemysten avulla kehittämishankkeen tärkein työkalu löytyi ja tälle pohjalle lähdettiin muovaamaan kehittämishankkeen ideaa. Kehittämishankkeen työntekijän läsnäolo mahdollisti myös kehittävän työntutkimuksen vaatiman etnografisen tarkastelun, jotta tietoa saataisiin poliisin työn arjesta ja toimintakulttuurista sekä niiden yhtymäkohdista sovittelutoimintaan. Näin pystyttiin myös tarkastelemaan keinoja ja väyliä yhteistyön kehittämiseen.

Kehittämishankkeen toteuttaminen pyörähti käyntiin päivittäistutkinnasta vastaavan rikoskomisarion kanssa käydyn palaverin myötä huhtikuussa 2015. Kävi ilmi, että Jyväskylän poliisilaitokselle oli juuri tehdyn rakennemuutoksen jälkeen muodostettu kolme päivittäistutkintaryhmää. Kehittämishankkeeseen haluttiin sitouttaa mahdollisimman kattava määrän poliisin edustajia, joten sovittiin, että kehittämishankkeen työntekijä tapaa jokaista tutkintaryhmää kolmen kertaa kehittämishankkeen aikana. Sovittiin, että hankkeen ensimmäisen vaiheen aikana kehittämishankkeen työntekijä on poliisilaitoksella maanantaisin kolmen viikon ajan. Laitoksella ollessaan kehittämishankkeen työntekijä osallistui myös vastuuvuorossa olevan tutkintaryhmän aamupalaveriin. Ryhmän aamupalaverista kehittämishankkeen osuuteen varattiin noin puolisen tuntia. Hankkeen toisessa vaiheessa hanketyöntekijä meni jälleen maanantaisin kolmen viikon ajan poliisilaitokselle ja osallistui vastuuvuorossa olevan päivittäistutkintaryhmien aamupalaveriin. Sovittiin, että viimeisen vaiheen toteutus sovittaisiin ryhmien kanssa myöhemmin, koska oli tiedossa, että viimeinen vaihe tulee menemään syyskuun puolelle. Poliisin puolelta kehittämishankkeen toteuttamiseksi ei tarvinnut hakea kirjallisia lupia ja näin ollen sovittiin, että käytännön toteutus aloitetaan maanantaina 1.6.2015.

Huhtikuussa kehittämishanke esiteltiin myös sovittelutoimiston työyhteisöpalaverissa. Sovittiin, että sovittelutoimiston henkilökunta osallistuu samalla syklillä poliisien kanssa kehittämishankkeen toteutukseen ja näin sovittelutoimiston henkilökunnasta muodostui kehittämishankkeen neljäs ryhmä. Jyväskylän kaupungilta haettiin tutkimuslupa kirjallisesti toukokuussa 2015. Kuvassa 6 on havainnollistettu kehittämishankkeen toteutus kehittävän työn sykliä mukaillen. Kehittämishanke koostui kolmesta interventiosta, joista jokaisen vaiheen kehittämishankkeen työntekijä kävi kaikkien neljän ryhmän kanssa. Kehittämishankkeen työntekijä piti siis yhteensä 12 interventiota, kolmevaiheisesti neljän ryhmän kanssa. Ensimmäinen vaihe keskittyi Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen yhteistyön nykytilanteen kartoittamiseen. Toisessa vaiheessa yhteisen mietinnän keskiössä oli yhteistyön historia ja kehitys ja kolmannessa vaiheessa lähdettiin miettimään yhteistyön tulevaisuutta sekä suunnittelemaan yhteistyön käytäntöä.

Kuva 6 Kehittämishankkeen rakenne kehittävän työntutkimuksen sykliä mukaillen

Koko hankkeen ajan työntekijä keräsi havaintoja työskentelystä, yhteistyöstä ja esille nousevista yhteistyön kehittämisen mahdollisuuksista hankepäiväkirjaan. Lähtötilanteen aineistoksi kerättiin Keski-Suomen sovittelutoimiston sovittelutietokannasta saatavia tilastoja sekä sovittelutoiminnan valtakunnallisia tilastoja, viranomaisyhteistyöstä tehtyjä tutkimuksia ja kehittämishankkeita, raportteja ja ohjeistuksia viranomaistoiminnan ja sovittelutoimistojen yhteistyöstä sekä lakeja eri toimijoiden työtehtävistä.

5.1 Ensimmäisen ja toisen vaiheen interventiot

Ensimmäisen vaiheen interventiot kaikkien neljän ryhmän kanssa suoritettiin kesäkuussa 2015. Kehittämishankkeen työntekijä vietti kesäkuun ensimmäiset kolme maanantaita poliisilaitoksella ja sovittelutoimiston henkilökunnan kanssa käytiin ensimmäinen vaihe 2.6. läpi. Ensimmäisessä vaiheessa perehdyttiin sovittelutoimiston ja poliisin väliseen yhteistyöhön ja sen nykyhetken tilanteeseen työkonferenssimenetelmän avulla. Aiheina olivat yhteistyötavat, yhteistyön onnistumiset, yhteistyön haasteet ja yhteistyötä hankaloittavat tekijät. Yhdessä mietittiin myös sovittelumenettelyn hyötyjä, haittoja sekä minkälaiset asiat soveltuvat sovitteluun (liite 2). Tietoa nykytilanteen kuvauksessa kerättiin tallentamalla interventioiden keskustelut. Äänitallenteet purettiin litteroituun muotoon ja analysoitiin aineistolähtöisesti sisäl-

lön analyysimenetelmällä. Analyysin apuna käytettiin myös edellä mainittuja lähtötilanteen aineistoja sekä Keski-Suomen sovittelutoimiston tilastoja kahden ensimmäisen vaiheen ajalta.

Toinen vaihe käytiin läpi kesä-heinäkuussa ja tuolloin keskityttiin yhteistyön historiaan. Toeutustapa oli hyvin samankaltainen kuin ensimmäisessä vaiheessa. Kehittämishankkeen lähtötiedoissa oli, että aloitemäärät ovat viime vuosina pudonneet. Näin ollen toisen vaiheen tarkoitus oli nostaa keskusteluun, kuinka yhteistyötä on tehty aiemmin, mitkä asiat olivat paremmin ja missä asioissa oli kehitettävää. Yhteisessä tarkastelussa oli myös tilasto sovittelualoitteiden määristä vuosina 2007-2014 sekä taulukko aloitemäärien jakautumisesta Keski-Suomen poliisilaitosten kesken (liite 3). Kysymyksillä ja tilaston avulla liittyen ryhmiä haastettiin miettimään, mitkä tekijät ovat milloinkin vaikuttaneet aloitteiden tekemiseen. Keskustelut tallennettiin ja litteroitiin analysoinnin helpottamiseksi.

5.2 Aineiston analysointi

Kahden ensimmäisen vaiheen aineistojen analysointi suoritettiin lokakuussa 2015. Analysointi aloitettiin perehtymällä materiaaliin perinpohjaisesti. Aineistojen analyysissä käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysia. Ensimmäisen ja toisen vaiheen aineistot koottiin yhteen ja analysoitiin yhtenä kokonaisuutena. Aineiston analyysissä käytettiin induktiologiikkaa eli tuloksia määriteltiin yksittäisestä asiasta yleiseen. Alkuperäisilmaisut ensin pelkistettiin ja sen jälkeen aineistosta lähdettiin etsimään samankaltaisuuksia muodostamalla alaluokkia. Alaluokkia tarkastelemalla pystyttiin muodostamaan yläluokat. Työkonferenssien äänitallenteiden litteroitua materiaalia oli 68 sivua ja hankepäiväkirjaa 12 sivua, fontti trebuchet, koko 10 ja sivunreunukset 2cm.

Ensin aineisto analysoitiin etsien erilaisia yhteistyömuotoja ja ajatuksia, mitä yhteistyön tekijät kokevat yhteistyöksi. Taulukossa 2 näkyy esimerkki ensimmäisen analysointitavan alkuperäistekstin pelkistämisestä. Pelkistämisen avulla saatiin näkyviin alkuperäisen ilmaisun sisältö tiiviissä muodossa.

<i>Alkuperäisilmaus</i>	Pelkistetty ilmaus
"Nythän on ollu tässä aika hiljaiseloa, että meillä tällasia tutkintajohteisia aamupalavereita oo ollukaan, kukaan ei oo ollu kertomassa tästä (sovittelusta)."	Sovittelutoimiston henkilökunnan vieraileminen poliisilaitoksella
"Ajoittasten palavereiden kautta, joihin ei tällä hetkellä säännönmukaista kaavaa ole olemassa, maakuntaan huomattavasti vähemmän ku Jyväskylään."	Ajoittaiset palaverit
"Mut mennään muutama vuosi ajassa taaksepäin, ni te kävitte aika säännöllisesti, ku meillä oli niitä tutkinnan aamupalavereita. Mä muistan et kävitte aika, aika säännöllisesti, vierailitte."	Säännölliset vierailut
"Ku oltiin tuolla vanhalla toimistolla ni sinne aina välillä joku piipahti..."	Epäviralliset vierailut

Taulukko 2 Esimerkki alkuperäistekstien pelkistämisestä

Pelkistetyn tekstin pohjalta lähdettiin suorittamaan aineiston luokittelua. Luokittelussa käsitteinä ovat ylä- ja alaluokka. Taulukossa 3 on esimerkki alaluokan muodostamisesta.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Sovittelutoimiston henkilökunnan vieraileminen poliisilaitoksella Ajoittaiset palaverit Säännölliset vierailut Epäviralliset vierailut Poliisien vierailu sovittelutoimistolla	Vierailut
Sähköpostikeskustelut Puhelinkeskustelut Sovittelutoimiston henkilökunta lähettää tietoja jutun etenemisestä Sovittelutoimiston henkilökunta hakee postin poliisilaitokselta Yhteyshenkilö poliisissa	Yhteydenpito

Taulukko 3 Esimerkki alaluokkien muodostamisesta

Alaluokkia yhdistämällä saatiin ilmiötä kuvaava yläluokka. Taulukossa 4 kuvataan esimerkki yläluokan muodostumisesta.

Alaluokka	Yläluokka
Vierailut Yhteydenpito Aloitteen tekeminen	Yhteistyömuodot

Taulukko 4 Esimerkki yläluokan muodostumisesta

Koska kyseessä oli kehittämishanke, lähdettiin aineisto analysoimaan vielä uudelleen etsien toimijoiden kokemuksia yhteistyötavoista. Näin saatiin esiin yhteistyön toimiviksi malleiksi koetut käytännöt ja yhteistyön kehittämisen tarpeet. Taulukossa 5 on esimerkki yhteistyömuodon toimivista käytänteistä ja ilmi tulleista kehittämisen tarpeista.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Ajoittaisten palavereiden kautta, joihin ei tällä hetkellä säännönmukaista kaavaa ole olemassa, maakuntaan huomattavasti vähemmän ku Jyväskylään.”	Tällä hetkellä ei säännönmukaista palaverikäytäntöä
”Se on lähinnä siitä et miten täällä tutkijat ja tutkinnanjohtajat ja tietysti ryhmänjohtajatki muistaa tän sovittelun olemassaolon, et siinä mielessä on varmaan hirmu tärkeä, et jos tietyin väliajoin pitää tätä asiaa niinku vireillä ja käydä kertomassa tästä asiasta”	Sovittelutoimiston käynti poliisilaitoksella muistuttaa sovittelupalvelun olemassa olosta
”...mut et siinä ois semmosta vuoropuhelua. Mun mielestä se oli tosi hyvä ja sillä tavalla ainaki autto mun mielestä, et sit tuli aktiivisemmin laitettua niitä sovitteluja”	Keskustelu auttaa ymmärtämään sovittelupalvelun merkitystä ja aktivoi tekemään aloitteita
”Joku tutkija piipahtaa, ne oli ihan hauskoja, ja hyviä sellasia extempore hetkiä”	Epäviralliset vierailut koettiin mukaviksi yhteistyötavoiksi
”Tilastossa näkyy ja näkyäkin vahvasti semmonen ihan henkilökohtainen paikalla käyminen ja henkilökohtainen kontakti yhteistyökumppaneihin”	Henkilökohtainen kontakti yhteistyötahojen kesken lisää aloitteita sovitteluun

Taulukko 5 Esimerkki pelkistämisestä toimijoiden kokemuksista yhteistyötavoista

Pelkistetyn aineiston pohjalta luotiin luokittelun avulla alaluokkia. Taulukossa 6 on esimerkki yhteistyön toimivien käytänteiden sekä kehittämisen tarpeiden aineiston analyysin alaluokkien muodostamisesta.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Tällä hetkellä ei säännönmukaista palaverikäytäntöä Sovittelu ei ole käynyt poliisilaitoksella	Yhteistyön puute
Sovittelutoimistonkäynti poliisilaitoksella muistuttaa sovittelupalvelun olemassa olosta Keskustelu auttaa ymmärtämään sovittelupalvelun merkitystä ja aktivoi tekemään aloitteita Epäviralliset vierailut koettiin mukaviksi yhteistyötavoiksi Henkilökohtainen kontakti yhteistyötahojen kesken lisää aloitteita sovitteluun Palaverit lisäävät yhteydenottoja ja aloitteita	Vierailut lisäävät yhteistyötä
Poliisin organisaatiomuutokset vaikuttaneet aloitemääriin negatiivisesti Perustutkinnasta tullut selviytymistaistelua Sovittelupalvelu unohtuu myllerryksessä Ohjaajan työ muuttunut moninaisemmaksi Henkilöstön vaihtuvuus haastaa yhteistyötä Ohjaajan työ muuttunut työnsisällöltään laajemmaksi	Muutokset hankaloittavat yhteistyötä

Taulukko 6 Esimerkki alaluokkien muodostamisesta toimijoiden yhteistyön kokemuksista

Lopuksi alaluokkia tarkastelemalla löydettiin niitä kuvaava yläluokka. Taulukossa 7 havainnollistetaan esimerkin avulla yläluokkien muodostamista.

Alaluokka	Yläluokka
Aloitemääriä alentavia tekijöitä Yhteistyön puute Negatiivinen asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan Erilaiset ohjauskäytännöt Muutokset hankaloittavat yhteistyötä	Yhteistyön haasteet
Vierailut lisäävät yhteistyötä Positiivinen asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan Aloitteen tekeminen helppoa Sovittelupalvelun hyötyjen tunnistaminen	Yhteistyötä edistävät tekijät

Taulukko 7 Esimerkki yläluokkien muodostamisesta toimijoiden yhteistyön kokemuksista

Aineistoja analysoimalla saatiin esiin yläluokkina poliisin ja sovittelutoimiston yhteistyömuodot, yhteistyötä edistävät tekijät sekä yhteistyön haasteet. Tulosten havainnollistamisen apuna käytettiin suoria lainauksia aineistosta. Osallistujat koodattiin O1-O37 ja kunkin sitaatin kohdalle laitettiin näkyviin kenen osallistujan kommentista on kyse. Osallistujien numeroinnissa ei käytetty minkäänlaista loogista järjestystä, jotta osallistujien tunnistettavuus olisi vaikeampaa.

5.3 Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelu

Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelussa esiteltiin kahdessa ensimmäisessä vaiheessa esille tulleet yhteistyön kehittämisajatuksat ja -ideat sekä esille nousseet yhteistyön ristiriidat. Ristiriitojen esittelyn osuudessa tuotiin esille myös kootusti yhteistyömuotojen yhtymäkohtia ja keskinäisiä ristiriitoja. Näiden pohjalle rakennettiin kolmannen vaiheen toteutus.

5.4 Kolmannen vaiheen interventio

Kolmas vaihe alun perin oli tarkoitus toteuttaa syyskuussa. Kehittämishankkeen kolmannen vaiheen käynnistäminen hieman viivästyi, mutta se saatiin kuitenkin toteutettua jo lokamarraskuun vaihteessa. Poliisilaitosvierailu sovittiin aikataulu viiveestä johtuen marraskuun alkuun niin, että kehittämishankkeen työntekijä tapaa kaikki poliisilaitoksen ryhmät yhden päivän aikana ja sovittelutoimiston henkilökunnan seuraavana päivänä. Näihin osioihin oli varattu jokaiselle ryhmälle aikaa tunti. Kolmannessa vaiheessa ryhmien kanssa keskityttiin tulevan yhteistyön toimintamallin hahmotteluun ja kehiteltiin vaihtoehtoja toimintamallin rakenteeksi.

Työkonferenssiin sisältyi kaksi lomaketta, joihin oli kerätty aikaisempien vaiheiden esille tulleita kehittämis ehdotuksia (liitteet 5, 6). Jokaisella työkonferenssiin osallistujalla oli viisi ääntä, joilla osallistuja sai äänestää omasta mielestään viittä tärkeintä kehitettävää asiaa.

Tämän jälkeen lomakkeen osa-alueet käytiin vielä läpi, niin että jokainen osallistuja sai kertoa liimalappuihin kirjoittamalla, millä tavalla tai millä keinoilla osa-aluetta tulisi hänen mielestään kehittää. Yhteen liimalappuun sai laittaa vain yhden kehittämisajatuksen, mutta liimalappujen määrää ei rajoitettu. Liimalappuja kerättyä osallistuja sai valita haluaako hän avata kirjoittamaansa vielä suullisesti. Kolmannen vaiheen toteutuksen aikana käydyt keskustelut myös tallennettiin. Kolmannen vaiheen aineistoa ei litteroitu, koska pääajatuksena oli, että ryhmät tuottavat ajatuksensa pääsääntöisesti kirjallisessa muodossa. Tulosten analysoinnin apuna tarvittaessa tukeuduttiin tallenteisiin. Lomakkeista tehtiin määrällinen analyysi ja liimalappujen ja tallenteiden pohjalta tehtiin aineistolähtöinen sisällön analyysi edellä esitettyjen esimerkkien mukaisesti (taulukot 2-7). Kolmannen vaiheen tulosten analysointi suoritettiin marraskuun aikana ja toimintamallin kuvaus syntyi myös marraskuussa. Opinnäytteen osuus päättyy uuden toimintamallin luomiseen, mutta kehittämishanke jatkuu osana perustyötä.

6 Kehittämishankkeen tulokset

Kehittämishankkeen tulokset esitellään kolmessa vaiheessa. Ensin esitellään sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen yhteistyöstä kahden ensimmäisen vaiheen aikana ilmi tulleet asiat. Tämän jälkeen kahden ensimmäisen vaiheen tuloksia tarkastellaan lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelun kautta sekä muihin aineistoihin vertaamalla. Kolmannen vaiheen tulokset esitellään omana kokonaisuutenaan.

6.1 Nykytilanteen ja historian vaiheiden aineistojen tulokset

Kahden ensimmäisen vaiheen tulokset esitellään ensin siitä näkökulmasta, mitä aineiston pohjalta koettiin yhteistyöksi ja sen erimuodoiksi. Tämän jälkeen esitellään, minkälaisia asioita aineistosta nousi esiin yhteistyön haasteina ja minkälaisia yhteistyötä edistäviä tekijöitä aineistosta oli löydettävissä.

6.1.1 Yhteistyömuotoja

Aineistosta yhteistyömuotoihin liittyen suurina kokonaisuuksina nousi esiin kolme osa-aluetta: vierailut, yhteydenpito sekä sovittelualoitteen tekeminen. Aineistossa nähtiin että, poliisin tehtävä on tutkia rikos ja sovittelu koettiin kohtaamispaikkasi ja helpottavaksi tekijäksi poliisin työn tukena. Sovittelumenettely hoitaa ihmisten välisen kohtaamisen ja antaa mahdollisuuden asianosaisten keskenään selvittää asiaa, kun poliisi on ensin tutkinut asiaa. Koettiin,

että sovittelulain aikana yhteistyötävät eivät ole juurikaan muuttuneet vuosien saatossa, mutta yhteistyön aktiivisuustasossa huomattiin eroja.

Vierailut

Vierailuiden osalta aineistosta tuli esille erilaisia käytänteitä vierailujen järjestämiseen. Sovittelutoimiston henkilökunta on käynyt vierailulla tai paikalle kutsuttuna palaveriin osallistujana poliisilaitoksella. Tutkijat ovat myös vierailleet sovittelutoimistossa tai osallistuneet sovittelutoimistolla järjestettyyn palaveriin.

”Poliisin päässä mitä on pidetty, ni on ollu aika laajojaki (työkokouksia). Ihan maakunnallinen, et siellä on ollu videoyhteydellä porukka mukana ja ollaan päivitetty tietoa” O5

”Nythän on ollu tässä aika hiljaiseloa, että meillä tällasia tutkintajohteisia aamupalavereita oo ollukaan, kukaan ei oo ollu kertomassa tästä (sovittelusta).” ”Mut mennään muutama vuos ajassa taaksepäin, ni te kävitte aika säännöllisesti, ku meillä oli niitä tutkinnan aamupalavereita. Mä muistan, et kävitte aika, aika säännöllisestiki, vierailitte.” O1

Vierailuita järjestettiin säännöllisesti jopa kuukausittain aiempina vuosina, nyttemmin vierailut ovat olleet melko ajoittaisia. Palavereita on järjestetty erilaisilla kokoonpanoilla. Paikalla on voinut olla koko rikostutkinnan henkilökunta ja koko sovittelutoimiston henkilökunta tai tietty osallistujakunta. Esiin nousi myös erilaisia epävirallisia ja vapaamuotoisempia vierailuja. Aineistosta kävi ilmi, että myös muualla valtakunnassa järjestettiin sovittelutoimiston henkilökunnan ja poliisin välille palavereita ja tapaamisia.

”Me kokeiltiin erilaisia konsteja, siis millä tavalla tutustua maakuntaan ja miten tehdä, ni jossain vaiheessa oli esimerkiks niin, et me yritettiin tehdä tunnetuksi koko toimistoa. Eli me liikuttiin henkilökuntana johonki paikkaan” O5

”Ku oltiin tuolla vanhalla toimistolla ni sinne aina välillä joku piipahti...” O28

”Me oltiin yhteistyötapaamisessa poliisiasemalla ni ... kaks kertaa vuodessa ni, ... sovittelun ohjaaja, joka Xxxx sovittelutoimistossa sieltä hoitaa niitä asioita ni kävi kaks kertaa vuodessa aina siellä asemalla ja vähä aina kertoki siitä toiminnasta, vaikka me jo sinänsä tiedettiin...” O25

Sekä poliisin että sovittelutoimiston henkilökunta kokivat, että vierailuita ei ole poliisin ja sovittelutoimiston välille järjestetty lähiaikoina. Ajoittaisia yhteistyöpalavereja on ollut, mutta niihin ei tällä hetkellä koettu olevan säännönmukaista kaavaa. Nykyhetkellä maakunnan poliisilaitoksilla sovittelutoimiston henkilökunta kertoi vierailevansa vähemmän kuin Jyväskylässä.

Yhteydenpito

Yhteydenpitomuotoina nousivat esiin puhelinkeskustelut ja sähköpostiviestintä. Sovittelutoimiston henkilökunta myös hakee postin poliisilaitoksen neuvontatiskiltä. Jokaisesta tutkintaryhmästä nousi esiin, että on tutkijoita, jotka eivät ole olleet tekemisissä kenenkään sovittelutoimiston edustajan kanssa koskaan, muuten kuin laittamalla aloitteita postitse ja saamalla niihin myös vastauksen postin kautta. Yksi osallistuja kertoi laittavansa lisätietoa aloitteen mukana paperille ja luottavansa siihen, että sovittelutoimistosta otetaan yhteyttä, jos kysyttävää ilmenee. Toinen osallistuja kertoi, että joskus harvoin joku sovittelutoimistolta voi kysyä aloitteesta ja kuinka siinä olisi järkevintä edetä, mutta tutkija ei ollut koskaan kysynyt toimistolta, kuinka asiassa kannattaisi toimia. Tuli esiin, että sovittelutoimistosta tulee tietoa aloitteen käsittelyn aloittamisesta satunnaisesti.

”Tai jos on jotain lisätietoa ni kirjottaa sit siihen paperiin ni sit mä oon ainaki aatellu et ... , te otatte yhteyttä, jos on jotain kysyttävää” O2

”... joskus harvoin saattaa tulla teiltäpäin kyselyä, että tehäänkö tai tehäänkö näin, mutta mä en kyllä ainakaan itse oo koskaan kysynyt teiltä, että tehäänkö näin. Sellanen valmis paketti laitetaan teille ja sit se tulee meille tänne takaisin.” O32

Aiemmin yhteisten palavereiden sopimisen apuna ja yhteistyökäytänteiden linjausten tekemisen apuna olivat käytössä yhteyshenkilöt. Yhteyshenkilöt koettiin helpottavan yhteistyötä ja yhteydenottaminen koettiin vaivattomaksi. Jokaisella poliisilaitoksella oli oma yhteyshenkilönsä ja sovittelutoimistolla myös omansa. Sovittelun ohjaajien kesken Keski-Suomen maakunta oli jaettu alueisiin, joiden asioista sekä poliisiyhteistyöstä tietty ohjaaja vastasi. Sovittelutoimiston henkilökunta piti aiemmin myös niin kutsuttuja maakuntapäiviä säännöllisesti, jolloin vierailtiin poliisilaitoksella, tehtiin asiakastyötä ja käytiin tarkistamassa sovitteluneuvotteluihin mahdollisia neuvottelutiloja. Sovittelualoitteisiin liittyvistä kysymyksistä keskusteltiin jutun tutkijan kanssa.

”Sillo oli se tilanne, et meitä oli kaks ohjaajaa, toimistosihtheeri ja pomo ja me (ohjaajat) jaattiin keski-Suomi puokkiin” O5

”Siis oikeastaan sanotaan et 2010, 2011 ja 2012 on ainaki ollu sillai, et on ollu tuossa Jyväskylän asemalla nimettynä henkilö jonka kautta kulkee tämmöset palaverien järjestelyt ynnä kaikki sovitteluun liittyvät asiat.” O22

”Ohjaaja meni maakuntaan päiväksi, silloin tavattiin (poliisia)... kävin samalla myös sosiaalitoimen puolella ni pyörähin siinä ... tai kävin kattoon jotain tilaa meille missä voijaan pitää neuvotteluja ja sopimassa niitä” O5

Aloitteen tekeminen

Aloitteen tekeminen nähtiin poliisin puolella hyvin vahvasti yhteistyömuodoksi. Sovittelutoimiston henkilökunnan näkemyksissä aloitteen tekeminen ei noussut yhteistyömuotona esiin juurikaan vaan yhteistyömuodoiksi nähtiin enemmän yhteistyötahojen keskinäinen kanssakäyminen. Poliisin puolella sovittelupalvelu nähtiin yhtenä lisätyökaluna tutkintaprosessiin. Poliisi ohjaa sovittelumenettelyyn sekä rikos- että riita-asioita poliisin työn vähentämiseksi, korvausasioiden selvittämiseksi, osapuolten kohtaamisen ja anteeksipyyttämisen mahdollistamiseksi sekä kärkeä välttämiseksi.

Aloitteen tekokäytännön ei juuri nähty muuttuneen vuosien saatossa. Kerrottiin, että 90-luvulla sovittelumenettelyyn lähettäminen oli hyvin satunnaista. Vuosituhannen alkupuolella sovittelupalvelu ei ollut vielä myöskään tunnettu toimintamalli, joten aloitteen tekeminen jäi yksittäisen tutkijan aktiivisuuden varaan. Sovittelulain voimaantulo koettiin positiivisena asiana, koska sen jälkeen pystyttiin laajemmin ohjaamaan asioita sovittelumenettelyyn. Eroa aloitteen tekemisessä ei nähty myöskään valtakunnallisesta näkökulmasta. Tutkijoista osa oli työskennellyt myös muilla poliisilaitoksilla aikaisemmin ja aloitteen tekemisen käytäntö nähtiin pysyneen vuosien saatossa hyvin samanlaisena kuin, mitä se on nykyään Jyväskylässä.

”vielä toi sovittelu niin yleisesti ollu tunnettu, joskus vuosituhannen alkupuolella, kyllä se melkeen sen tutkijan omaan aktiivisuuteen jäi.” O37

”Kun ajattelee sitä yhteistyötä tutkijatasollakin ja tavallaan sitä että ku on yhteydessä asianosaisiin, he antaa suostumuksen sovitteluun ja me annetaan sen jälkeen tutkintasihteerille, joka postittaa sen sovittelutoimistoon, materiaalin ...” O1

”... Xxxx et siellä oli semmonen, et se on aika varmaan samanlaista ku nykyään et siellä sillon että sihteerit tai tutkijat laittaa aloitteen ja sovittelusta jossain vaiheessa tulee päätös...” O17

Kerrottiin, että sovittelumenettelyyn soveltuvuutta arvioitaessa poliisi miettii, onko sovinnolle edellytyksiä ja tekee aloitteen, jos sovinto voi olla hänen mielestään mahdollinen vaihtoehto. Nähtiin, että ohjeen mukaan sovittelumenettelyyn tulisi tehdä aloite aina, kun se on mahdollista ja asiakkaiden suostumus aloitteen tekemiseen on saatu. Aloitteiden tekemisen koettiin olevan tutkijakohtaista, toiset laittaa sovittelumenettelyyn paljonkin juttuja, toiset ei lainkaan. Koettiin, että yhteistyö toimii silloin, kun poliisi laittaa asian sovitteluun, seuraavaksi tulee tieto sovitteluprosessin käynnistymisestä ja lopuksi poliisi saa kopion sovittelusopimuksesta. Poliisin ja sovittelutoimiston keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyen nousi esiin, että tutkija ei välttämättä ota yhteyttä sovittelutoimiston henkilökuntaan lainkaan aloitetta tehtäessä tai sinä aikana, kun asia on hoidossa sovittelutoimistossa vaan asiointi käydään postin välityksellä papereiden kautta. Poliisin puolelta koettiin, että turhaa yhteydenpitoa ei tarvita, jos poliisi on mieltänyt sovittelumenettelyyn soveltuvat asiat oikein. Parhaimmillaan sovittelutoimiston henkilökunnan näkökulmasta nähtiin yhteistyön toimivan kuitenkin niin, että asian tutkija ja asiaa hoitava sovittelun ohjaaja hoitaisivat yhdessä asiaa eteenpäin.

”On varmaan vähä tutkija kohtastakin, osa ei laita ollenkaan ja osa laittaa tosi paljon” O14

”Siinä ei hirveen paljoo oo, ... niinku ite jutun aikana sinne ei olla (yhteydessä), enkä mä tiiä. Meille se on helppo, ku se on selkee juttu, että tää menee sovitteluun ja sihteerille paperit ja sieltä joskus tulee valmis paperi tuliko sopimus vai ei. Se on hyvä.” O17

”No joskus harvoin saattaa tulla teiltäpäin kyselyä, että tehäänkö tai tehäänkö näin, mutta mä en kyllä ainakaan ite oo koskaan kysynyt teiltä, että tehäänkö näin. Sellanen valmis paketti laitetaan teille ja sit se tulee meille tänne takaisin” O32

Asian ohjaaminen sovittelumenettelyyn koettiin helpoksi. käytännön kerrottiin menevän niin, että tutkija on yhteydessä asianosaisiin ja kysyy heidän suostumustaan sovittelualoitteen tekemiseen. Suostumuksen kysymisen yhteydessä saatetaan myös kertoa hieman sovittelumenettelystä, jotta asiakas tietää, mihin on tulossa. Poliisi markkinoi sovittelupalvelua asiakkaille asian nopeampana ratkaisukeinona sekä sillä, että sovittelemisesta voi olla hyötyä asian jatkokäsittelyssä. Tämän jälkeen juttu annetaan tutkintasihteerille, joka postittaa asian paperit sovittelutoimistoon. Vahvasti nousi esiin myös erilainen toimintakäytäntö, jossa aloite sovittelumenettelyyn tehdään ilman yhteydenottoa asiakkaisiin. Tällöin paperit laitetaan sovittelutoimistolle suoraan ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen. Kehittämishankkeen myötä mahdollistui myös aloitteen antaminen kehittämishankkeen työntekijälle poliisilaitospäivinä.

"Meillähän on varsin yksinkertainen malli ohjata teille ja on varsin välittömästi sovittelut." O20

"Meille se on helppo, ku se on selkee juttu, että tää menee sovitteluun ja sihteerille paperit ja sieltä joskus tulee valmis paperi tuliko sopimus vai ei." O17

"... et se ainaki se raksi ruutuun ku kysyy vaan sitä et saako lähettää paperit, ... Mut mulla siihen tulee aina poikkeuksetta, et sopii. Ja siinä tulee kuitenkin melkeen aina kerrottua suurin piirtein mitä se on." O9

"Nyt jos pyörit täällä laitoksella ni vielähän se (aloitteen tekeminen) on helpompaa sen jälkeen, mut ei se oo tähänkään asti ollu se ongelma se on ihan helpoo saaha se, vaan enemmän se on sitte se, että miten tässä prosessissa huomioidaan." O20

Aloitteita sovittelumenettelyyn tehtiin asianomistajarikoksissa sekä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Asianomistajarikokset koettiin hyvinä soviteltavina asioina, koska sovittelumenettelyn johtaessa sopimukseen, saadaan asian käsittely myös poliisissa päätettyä. Virallisen syytteen alaisissa asioissa aloite tehdään pääsääntöisesti tutkinnan valmistuttua ja samaan aikaan, kun asia laitetaan syyteharkintaan. Virallisen syytteen alaisissa asioissa koettiin, että asia voidaan laittaa sovittelumenettelyyn ennen kuulusteluja ja jos asia johtaa sovintoon, voi tutkinnanjohtaja esittää syyttäjälle asian rajoittamista. Lähisuhdeväkivalta-asioita ohjataan myös sovittelumenettelyyn. Rikosilmoituksen vastaanottovaiheessa, riita-asioiden kohdalla, tutkija voi antaa asiakkaalle sovittelutoimiston esitteen tai ilmoittaja voidaan ohjata käymään sovittelutoimistolla asian selvittämiseksi. Epäselviä asioita ei sovittelumenettelyyn tule ohjata.

"Sehän on tosi hyvä, et tavallaan sillä saa sen jutun pois, ku sieltä on saatu sopimus eikä oo enää mitään vaatimuksia ... ni ei tarvi sit pistää juttuu enää eteenpäin ja ainaki helpottaa syyttäjien ja käräjäoikeuden taakkaa ja tietyl taval myös sitte poliisin työtä, ei tarvi ehkä niin paljo tehdä siihen sit mitää." O25

"Jos poliisi kattoo et tää vois olla sellanen et se ei kuulu poliisille tai on riita-asia tai aika lähellä riita-asiaa ni sit se sovittelu ois niinku mikä vois vähentää poliisin työtä." O1

Viime vuosina rikosilmoitusten vastaanotossa oli oma palvelupäivystysryhmä. Päivystysvuorolaiset ohjasivat riita-asioita aktiivisesti sovittelumenettelyyn rikosilmoituksen vastaanottamisen sijaan. Nykyään palvelupäivystysryhmän toiminta on siirretty perustutkinnan tehtäväksi.

Lähisuhdeväkivaltaa sisältävien rikosten kohdalla aloitteen tekeminen nähtiin ennen tarkoituksenmukaisempaan, koska lievät tekumuodot olivat asianomistajarikoksia. Asia pystyttiin selvittämään ilman käräjiä ja näin ollen asian käsittely voitiin myös poliisissa päättää.

”Ite ku päivystyksessä olin ni siellä tuli sitä (sovittelua) käytettyä jonkin verran, koska ihmiset tuli hakemaan muutakin ratkasua ku se poliisin näkökulma, että sieltä ohjattiin päivystyksestä, ennen ku ees tehään mitään ilmoitusta suoraan automaattisesti, ni suoraan ottamaan yhteyttä teihin.” O29

6.1.2 Yhteistyön haasteita

Yhteistyön haasteiksi aineistossa nousivat muutokset, yhteistyön puute, asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan ja erilaiset ohjauskäytännöt. Aineiston pohjalta suurin yhteistyön haasteena on, että tutkijan työ on tehty, jos rikosasiasta on tehty esitutkintapöytäkirja ja laitettu se syyttäjälle. Aineistosta kävi ilmi, että poliisilaitokselle oli muodostunut erilaisia sovittelumenettelyyn ohjaustapoja, jotka aiheuttivat hankaluutta sovittelutoimiston työlle. Esiin nousi myös paljon kysymyksiä käytänteisiin liittyen, joka osaltaan kertoo yhteistyön ja tiedon puutteista. Asennoitumista sovittelupalvelua kohtaan nostettiin myös yhteistyön haasteena esille.

Muutokset

Sekä sovittelutoimiston henkilökunta että rikostutkijat näkivät yhteistyöhön suurimpina negatiivisina vaikuttajina henkilöstövaihdokset ja organisaatiomuutokset. Koettiin, että tutkintaryhmien tehtävät, toimenkuvat ja koostumukset ovat vaihtuneet useaan kertaan ja työn määrän koettiin kasvaneen muutosten myötä. Myös sovittelutoimistossa henkilökunnan kerrottiin vaihtuneen useampaan otteeseen ja pienen työyhteisön ollessa kyseessä yhdenkin työntekijän muutos koettiin vaikuttaneen koko työyhteisöön. Tällä hetkellä perustutkintaryhmille kuuluu myös päivystysluonteinen toiminta eli rikosilmoitusten vastaanottaminen ja kirjaaminen. Koettiin, että koska toiminta on hajautettu perustutkintaryhmille, välttämättä tutkijoilla ei ole tiedossa, että asiakkaita voidaan ohjata sovittelumenettelyyn suoraan palvelupäivystyksestä. Poliisien näkemyksen mukaan arjen työn haasteet voivat saada aikaan sen, että sovittelupalvelu unohtuu työn kiireiden keskellä. Henkilöstömuutokset ajateltiin vaikuttavan enemmän maakunnan pienemmillä asemilla kuin Jyväskylän poliisilaitoksella. Sovittelutoimiston henkilökunnan näkemysten mukaan helposti hautaudutaan omien töiden alle ja yhteistyö ja yhteydenpito jäävät taka-alalle. Ohjaajan työn koettiin myös muuttuneen laajemmaksi, mikä on puolestaan vienyt resursseja yhteistyöstä.

”Pienillä paikkakunnilla jo yhden tai kahden tutkijan vaihdos voi vaikuttaa merkittävästi aloitemääriin” O17

”... että se (sovittelu) on jääny taka-alalle tässä myllerryksessä” O1

”Meidän organisaatiomuutos on ihan varmasti vaikuttanu ja sit se että tutkinasta on tullu tietyllä tavalla koko ajan hetkisempää tai sillä tavalla kiireempää...” O20

” Ohjaajan työn luonne on muuttunu ja se, että täällä tänä päivänä meillä on enemmän hommia kuin silloin...” O5

Tilastoa tarkasteltaessa poliisin puolella huomattiin, että kaikki suuremmat poliisin organisaation muutokset ajoittuivat tilastossa aloitteiden notkahdusvuosien kohdalle. Ensimmäinen sovittelutoimiston perustamisen jälkeen tapahtunut suurempi poliisiorganisaatorakenneuudistus eli PORA 1 ajoittui vuoteen 2010 ja PORA 3 puolestaan toteutettiin vuonna 2014. PORA 3 oli uudistus, jossa Keski-Suomen poliisilaitos ja Pirkanmaan poliisilaitos yhdistyivät Sisä-Suomen poliisilaitokseksi. Kyseisinä vuosina sovittelutoimiston aloitemäärä on vähentynyt huomattavasti edellisvuoteen verrattuna. Suurimmat pudotukset aloitemäärissä tilastollisesti oli maakunnan poliisiasemien kohdalla. Poliisin puolella haasteena maakunnan kohdalle nähtiin myös poliisin organisaation rakennemuutokset.

”Tuossa ku ite kattoo noita vuosilukuja ja numeroita n imun tulee heti mieleen että 2010 tuli PORA 1, joka muutti meillä organisaatiota täällä, rupes ravistelemaan tätä meijän perustutkintaa aika rajusti...” ”...2014 tuli nyt taas tämä uus uudistus tästä ni on menty nyt vähä niinku alaspäin tästä, tullu pientä taantumaa lukujen valossa” O1

Puhelinkuulustelujen lisääntyminen nähtiin sovittelumenettelyn tarvetta vähentäneenä tekijänä. Puhelinkuulustelujen käytännön lisääntytyä enää ei tarvitse kutsua montaa osapuolta paikalle kuulusteltavaksi. Asia koetetaan hoitaa nopeasti ja yksinkertaisesti puhelimella. Näissä tapauksissa on usein kyse pienistä ja yksinkertaisista jutuista. Poliisin puolelta koettiin, että nykyään tutkija pystyy tekemään enää pintaraapaisun asioiden selvittämisessä osapuolten välillä.

”... puhelinkuulusteluitten tavallaan ku ne on lisääntyny hirveesti ... poliisi selvittää puhelimitse eikä enää paikan päällä tai niinku henkilökohtaisesti. Niin ni se on varmasti kans vähentäny sitä sovittelun tarvetta sitten että silläkin tavalla saatu sitten papereita niin paljon helpommin eteenpäin.” O20

Kirjallinen menettely kerrottiin nousevan sovittelumenettelyn haastavaksi toimintakäytännöksi. Kirjallisen menettelyn kautta asia saadaan nopeasti ratkaistua ja tutkija on hoitanut työn-

sä, kun on toimittanut syyttäjälle esitutkintapöytäkirjan. Kirjallisen menettelyn yleistyminen nähtiin vaikuttaneen sovittelualoitteiden tekemiseen negatiivisesti.

”On tullu kirjallinen menettely ni aika nopeesti saa niitä papereita sitten eteenpäin” O20

Poliisin näkökulmasta katsottuna sovitteluprosessi nähtiin esitutkinnasta ja poliisin työstä irrallisena prosessina. Tästä syystä sovitteluprosessi koettiin rikosprosessia hidastavana tekijänä, koska paine asioiden eteenpäin saamiseen on kova ja asianomistajarikoksissa poliisi joutuu odottamaan tiedon sovitteluprosessin tuloksesta ennen kuin tekee jatkotoimenpiteitä asialle. Koettiin, että myös lähisuhdeväkivalta-asioissa sovittelumenettelyllä oli enemmän merkitystä aiemmin, koska lievät tekemuodot olivat vielä muutaman vuosi sitten asianomistajarikoksia. Sovittelumenettelyn kautta pystyttiin hoitamaan asia ilman käräjiä ja sovinnon myötä poliisi-kin pystyi lopettamaan asian käsittelyn rikosprosessissa.

”Perustutkinnasta on tullu tämmöstä selviytymistaistelua, että juttumäärät on ponnahtanu sen verran isoksi ja tutkijoiden määrä on tosiaan sillä tasolla, että ei oikeen pystytä vastaamaan siihen huutoon. Että pyritään saamaan juttuja vaan mahdollisimman nopeasti eteenpäin. Sovittelu on ehkä koettu että se vähä niin ku hidastaa tai kangistaa sitä prosessia, että se on jääny taka-alalle tässä myllerryksessä.” O1

”Mun mielestä se on kyl koko sovittelu..., et näin poliisin näkökannasta se, et ne paperit lähtee niin, et niistä papereista saat sit niinku selvää ja koskaan en oo ollu kenenkään sovittelijan kanssa missään henkilökohtaisissa tekemisissä. Se on tieteski hyvä prosessi mut jää kuitenkin vähä ... mun näkökulmasta käytännössä katottuna niinku sivuun” O24

Tällä hetkellä poliisilaitoksella ei ole tutkinnan yhteisiä palavereja vaan jokainen ryhmä koontuu lyhyesti vastuuvuorojen alussa aamuisin. Tutkinnan yhteiset palaverit ovat olleet niitä, mihin on myös sovittelutoimistosta kutsuttu paikalle edustus. Palavereiden poisjäämisen jälkeen mallia yhteistyötapaamisiin ei ole luotu vaan vierailut puolin toisin on koettu jääneen unohduksiin. Yhteistyön puute on saanut aikaan erilaisia tietopuutteita ja eristänyt yhteistyökumppaneita toisistaan.

Yhteistyön puutteita

Yhteistyön puutteena nousi esiin se, että yhteistyötapaamisia tai vierailuja yhteistyökumppaneiden kesken ei ole ollut pitkään aikaan ennen kehittämishanketta. Tapaamisiin ei koettu

tällä hetkellä olevan säännönmukaisuutta tai suunnitelmaa vaan vierailut puolin toisin ovat satunnaisia.

”Ajoittasten palavereiden kautta, joihin ei tällä hetkellä säännönmukaista kaavaa ole olemassa, maakuntaan huomattavasti vähemmän ku Jyväskylään.” O22

Kävi ilmi, että sovittelutoimiston suuntaan tehtävästä yhteistyöstä vastaava yhteyshenkilö on poliisin puolella vaihtunut vuosien varrella useampaan kertaan ja muutamaan vuoteen yhteyshenkilöä ei ole enää ollut. Myös sovittelutoimistolla maakunnallinen vastuualuejako purettiin ohjaajien kesken jo monta vuotta sitten eikä sen jälkeen ole nimetty yhteistyöstä vastaavaa henkilöä sovittelutoimistoon. Ilmeni, että on myös tutkijoita, jotka eivät ole koskaan osallistuneet millään tavalla sovittelutoimiston kanssa tehtävään vuorovaikutteiseen yhteistyöhön.

”Mun kannaltahan tää yhteistyö ei oo näyttäytyny mitenkään, koska mä en oo koskaan näissä palavereissa ollu...” O26

Sovittelutoimiston henkilökunta koki haasteena yhteistyölle sen, että sovittelualoitteiden laskua perustellaan poliisissa resurssipulalla. Samanlaista näkemystä kerrottiin olevan myös valtakunnallisesti. Tämän nähtiin kertovan yhteistyön puutteesta johtuvasta tiedon puutteesta, sillä sovittelutoimiston henkilökunnan mukaan parhaimmillaan asian hoitaminen sovittelumenettelyn kautta säästää poliisin työresursseja. Sovittelutoimiston henkilökunta mietti, onko tietoa tarjottu poliisin suuntaan tarpeeksi sovittelupalvelun käyttömahdollisuuksista. Toisaalta poliisin puolella sovittelumenettelyn nähtiin helpottavan enemmän syyttäjän kuin poliisin työtä, sillä varsinkin virallisen syytteen alaisissa rikoksissa sovittelumenettelyä ei nähty poliisin työssä helpottavana tekijänä.

”Mut toisaalta jos puhutaan resurssipulasta ni voidaanko ajatella, että siellä ei ole myöskään tietoa sovittelusta,... jos on resurssipula, ni sillontan tänne niitä juttuja kannattais laittaa. Et jotenki se informaatio ei vaan oo niinku viime vuosina ollu tarpeeks hyvää sinne laitoksille päin...” ”... resurssipula on kääntyny itse asiassa niin päin et niitä aloitteita ei tuu oikeastaan ollenkaan. Mut kyllähän se on haaste sitte taas sovittelutoiminnalle, kääntää oikeinpäin se...” O22

Yhteistyön puute näkyy myös siinä, että yhteistyökumppanit kertoivat, etteivät tunne toisiaan henkilökohtaisesti. Kynnys yhteydenottoon koettiin korkeaksi ilman henkilökohtaista tuttuutta. Yhteistyön puute ja molempien organisaatioiden työntekijöiden vaihtuvuus koettiin vaikuttaneen siihen, etteivät toimijat myöskään tiedä yhteistyötahon nykytilannetta tai yhteises-

ti sovittuja toimintakäytänteitä. Koettiin, että koska uudet työntekijät eivät ole päässeet osallistumaan yhteistyöpalaveriin, keinoja tiedon saamiseen sovittelupalvelusta ei ole ollut. Poliisin puolella yhteistyötapaamisten puute oli aiheuttanut sen, että oli päässyt syntymään muun muassa erilaisia virheellisiä oletuksia sovittelutoimiston toiminnasta. Kaikilla perustutkintaa tekeillä henkilöillä ei työn muutosten vuoksi ollut tietoa sovittelumenettelyn käyttömahdollisuuksista. Aineistossa nousi esiin myös, että tutkijoiden tiedoissa asioiden ohjaamisesta sovittelumenettelyyn oli puutteita tai vääriä käsityksiä.

”Kyllähän se semmonen välittömyys ... semmosten henkilöitten kanssa, jotka sä tunnet kasvoilta ja nimeltä ni semmosille on helppo soittaa...” ”...tunnetaan kasvoilta joku henkilö jonka kans on välitön keskustella ni on paljon helpompaa soittaa et ois tämmönen kysymys.” O17

”Puhelintuttuuksia on mut kasvoja puuttuu, et se on se juttu.” O5

”Mä olin tuolla väkivaltatutkinnassa ja siellä ei oikeastaan niissä jutuissa ollu sovittelun kamaa ... ja nyt ku on ollu poistumia ja muita kesän vöyhyksiä ni sillee pätkittäin täällä (perustutkinnassa) ollu, et mulle ei hirveetä kosketusta ei tähän sovitteluun oo. Ja sitä paitsi ei ehkä oikein suoraan sanottuna oo oikeen osannu sitä käyttääkään, missä sitä ois voinu käyttää. Ei tuu semmosta niinku oikeen hyvää semmosta rotia ja tuntumaa siihen.” O7

Tiedon ja tiedon välittämisen puutteita

Tiedon puute näkyi niin, että sovitteluhenkilökunta ei ollut tietoinen osan tutkijoiden käyttöön ottamasta aloitteen tekotavasta, jossa tutkija ei ollut ottanut asiakkaisiin yhteyttä ennen aloitteen tekemistä. Tämä puolestaan aiheutti jonkin verran hankalia tilanteita asiakkaiden suuntaan, kun asiakas ei tiennyt sovittelun ohjaajan soittaessa olevansa rikoksen osapuoli. Sovittelutoimiston henkilökunnan oletus oli soittaessa, että poliisi on informoinut asiakasta rikosepäilystä. Sovittelutoimiston henkilökunta oletti, että aloitteet oli vain tehty hie- man liian aikaisin tai että aloitteen tekijällä ei ollut tietoa, mitä aloitteen tekeminen vaatii.

”Tuossa keväämmällä ku oli semmonen suuri määrä juttuja et kaikki ei ollu ihan sovitteluun valmiita, mut onko se sitte sitä ei oo kaikkea tarpeellista informaatiota tullu. Oli työntekijöiden vaihtuvuutta ... ja että palaverikäytännöt puuttu.” O22

Tiedon puute tuli esiin myös, kun keskusteltaessa nousi esiin sovitteluprosessin läpivientiaika. Sovittelumenettely oli koettu rikosprosessia hidastavana tekijänä ja kävi ilmi, ettei poliisissa

ollut tietoa, että asian käsitteleminen sovittelutoimistossa kestää 8 viikkoa. Kun läpivientiaika kerrottiin tutkijoille, kävi ilmi, ettei poliisikaan saa kahdeksassa viikossa asiaa välttämättä nopeammin eteenpäin.

”Ei me nyt sitä paljon nopeemmin sitä hoideta täällä.” O32

Tiedon puute näkyi myös siinä, kun keskusteluissa nousi esiin, että alle 15-vuotiaiden rikollisesta epäiltyjen henkilöiden asiat saattoivat mennä suoraan tutkinnan päätökseen, koska epäilty ei ole vielä rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan. Näin ollen asian käsittely poliisissa päättyy, kun asiasta tehdään tutkinnanpäätös ja asian selvittäminen jää asianomistajan aloitettavalle. Alaikäisten asioita selvitettiin poliisissa myös paljon puhelimella. Alaikäisten asioiden selvittämiseksi ei ollut muistettu sovittelumenettelyä vaihtoehtona.

Nii ja mä mietin et paljonhan on myös sellasia missä suoraan huomaa, et RE on alaikäne, alle viistoista vuotias. Eli periaatteessahan, ainaki itellä on se, et meikähän laittaa suoraan niinku teille (tutkinnanpäätökseen) ... ehkä se oiski parempi vaihtoehto, jos mä ottaisin sellasen vastaan tai joku ottaa ja ohjais sen suoraan (sovitteluun), ... ja ei tekis suoraan sitä TPTä koska eihän sekään nyt anna hyvää kuvaa.” O15

”Nii mutta tämmösissäki, jos se ois vähä sovittelutyyppejä ... alaikäinen käy ja vie karkkipussin ja se ehtii pilaantuun ja sit se haluaa maksaa ni sit se yleensä sanotaan, et käy maksaan (kauppaan) ja (kaupasta) laitetaan sähköpostia meillemme (poliisille) ,et kävi maksamassa ja onko sen jälkeen vaatimuksia. Se menee niinku tämmösellä niinku, se ei mee sovitteluun, mutta tään työn vois tehdä poliisin sijaan sovittelu.” O17

Yhteistyön puute oli osaltaan vaikuttanut siihen, että poliisien oli vaikea nähdä sovittelumenettelyn yhteiskunnallisia vaikutuksia. Jokaisen tutkintaryhmän kanssa tuli esiin kysymys, miksi asia pitäisi laittaa sovittelumenettelyyn esitutkinnan valmistuttua, kun asia on jo menossa syyttäjälle. Lähisuhdeväkivalta-asioissa sovittelumenettelyyn lähettäminen koettiin turhauttavaksi, koska asiasta poliisi kuitenkin tekee esitutkintapöytäkirjan ja laittaa sen eteenpäin. Tämä sama ilmeni myös muiden virallisen syytteen alaisten rikosten kohdalla.

”Tämmösissä on niinku just se, et tuntuu turhalta laittaa tää sovitteluun, koska tää menee joka tapauksessa syyttäjälle ja silleen, et miks mä jätän tän tänne oottaan sitä sovittelun tulosta, koska se ei kuitenkaan poista tätä.” O15

”...vastaavasti jos me tehdään siitä pöytäkirja ni sit me ei kyllä aina nähä vaihtoehtona sit sitä sovittelua.” O20

Tiedon puute nousi esiin myös siitä näkökulmasta, että moni asiakkaista ei tiedä sovittelupalvelusta ennen kuin poliisi kertoo mitä se tarkoittaa. Yleisen tiedon lisäämisen koettiin helpottavan myös poliisin työtä, koska poliisilaitos on yleensä paikka, josta asiakkaat tulevat kysymään apua konfliktitilanteissa, myös sellaisissa joissa poliisia ei tarvittaisi lainkaan.

”Ei ihmiset tiedä tosta, ei varmasti niinku yli 50% suomen kansalaisista ei tiedä niinku tuota vaihtoehtoa (sovittelua), mikä on kuitenkin virallisesti hyväksytty vaihtoehto.” O20

”Ku se ihminen ei välttämättä halua sitä asiaa poliisille, mutta ku se ei oikeen tiiä kenen puoleen se kääntyy ja tulee tänne ja kysyy että mitä tälle asialle voi muuta tehdä ni sit on yks ratkasu antaa se teijän yhteystiedot.” O29

Poliisin puolelta koettiin, että tiedon välittämisessä oli puutteita, silloin kun asia on sovittelu-toimiston käsiteltävänä. Poliisista on laitettu aloitteita sovittelutoimistolle, mutta vain osasta on tullut jonkinlaista tietoa asian etenemisestä sovitteluprosessissa. Koettiin, että sovittelu-prosessin lopputulos on pääsääntöisesti ilmoitettu sujuvasti, mutta väliaikatietaa kaivattiin.

”Ihan mielenkiintonen yksityiskohta, et mä saan kerran kuussa sähköpostin, et sovittelu on käynnistynyt ja mä tiedän, et sinne on niinku laitettu kuun aikana kaksikymmentä juttua. Ni mä en tiedä, mitä niille muille yhdeksälletoista on tapahtunu tai siis tiedän mä, se tulee aikanaan se vastaus. Mutta tota prosessi ei niinku ihan aukoton ole. Joskus mä saan sen ikään kuin selvityksen siitä, missä mennään niin ku postipaketti.” O4

Erilaiset ohjauskäytännöt

Kävi ilmi, että poliisilaitokselle oli syntynyt erilaisia tapoja tehdä sovittelualoite. Sovittelumenettelyyn voidaan ohjata suoraan rikosilmoituksen vastaanottovaiheessa, ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen, esitutinnan alkuvaiheessa ja esitutinnan valmistumisen jälkeen. Suurin keskustelua herättävä ero ohjaustapojen välillä oli kuitenkin yhteydenotto asiakkaisiin ennen aloitteen tekemistä. Tämä eroavaisuus käytännöissä nousi jokaisen ryhmän välisissä keskusteluissa esiin.

Tutkijat kokivat, että tällä hetkellä laitoksella ei ole yhtenäistä käytäntöä aloitteen tekemiseen. Aiemmin kaikilla tutkijoilla on ollut yhteinen linja aloitteen tekemisessä ja käytäntö menee edelleen suurimmalla osalla tutkijoista niin, että ollaan yhteydessä asianosaisiin, kysytään suostumus sovittelumenettelyyn tai siihen, että asian saa lähettää sovittelutoimistolle ja tämän jälkeen tehdään asiasta sovittelualoite. Nytemmin muodostunut erilainen käytäntö

toimii niin, että poliisi ottaa vastaan rikosilmoituksen ja laittaa asian suoraan sovittelutoimistoon, ilman yhteydenottoa asiakkaisiin tai muuten asian valmistelua.

”Sinne voi aika yksinkertaisesti laittaa pelkän ilmoituksen pohjalta laittaa, jos vaan asiakkaat suostuu.” O20

”Jotku tykkäis laittaa niin, et asianosaiseen ei oteta ees yhteyttä ja toiset tekee sen sitte vasta kaikkien kuulusteluiden jälkeen...” O4

Aloitteen tekemistä ilman yhteydenottoa asiakkaisiin perusteltiin eri toimijoiden välisen työn päällekkäisyyden vähentämisellä. Koettiin, että myös asiakkaat saavat nopeammin avun, jos tutkija ei käytä aikaa yhteyden saamiseen osapuoliin vaan laittaa asian suoraan sovittelutoimistolle. Toimintamallin hyvinä puolina nähtiin poliisin työn konkreettinen helpottuminen ja se, että osapuolet saavat tiedon sovittelupalvelusta sovittelutoimiston ammattilaisilta poliisiin sijaan. Toimintaa perusteltiin myös sillä, ettei poliisin tulkinna mukaan laki kiellä näin toimimasta. Toimintamallin ajatuksena on ollut ohjata sellaisia asioita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sovittelumenettelyyn, jotka eivät kuitenkaan olisi käräjille menossa. Myös virallisen syytteen alaisia rikoksia on ohjattu sovittelumenettelyyn ennen kuulusteluja ja sovinnon synnyttyä tutkinnanjohtaja on pyytänyt syyttäjältä esitutkinnan rajoittamista näissä asioissa.

”... saadaan sovittelusta sellanen sovitteluratkasu, et pystytään sitten niinku (ohjaamaan sovitteluun) ne asiat, mitkä ei ehkä oo niinku menossa käräjille ni se on ehkä niin ku se ”clue”. ... päästään niistä niinku mahdollisimman aikasessa vaiheessa poliisissa niinku eroon sillä tavalla. Ja sitte, jos se sovitteluratkasu tulee jutussa ... ni tehdään siitä rajotusesitys, jos se on virallisen syytteen alainen rikos tai ite päätetään se, jos asianosaiset on luopunu rangaistusvaatimuksestaan...” O4

Toimintamallin haasteina puolestaan nähtiin sekä se, että asiakas saa tiedon olevansa rikoksen osapuoli sovittelutoimiston työntekijältä. Asian yhteydessä mietittiin myös, että onko sovittelutoimistolla oikeutta saada asiapapereita ilman osapuolten suostumusta. Toimintatavan vaarana nähtiin, että sovittelumenettelylle ei ole yhtä otolliset lähtökohdat kuin, jos poliisi on yhteydessä asiakkaisiin aloitteen tekemisen yhteydessä. Yhteydenotto nähtiin tärkeänä, jotta poliisi voi suositella sovittelumenettelyn yrittämistä ja sovinnollista ratkaisua ja näin asiakkaalle välittyy tunne yhteisen ajattelumaailman olemassa olosta poliisin ja sovittelutoimiston välillä. Asia nähtiin myös niin, että jos asiakas käy pyytämässä poliisin apua ja hänen asiansa siirretään sovittelutoimistoon hänen tietämättään, niin luottamus poliisiin saattaa kärsiä.

”Siinä on just tää riski ... et voi tulla tämmönen kuilu, että sitte se lähtee ilman sitä ilmottamista, et se ... voi olla et luotto poliisiinkin laskee siitä, et siinä saattaa olla sellanen vaikutus...” ”...poliisista ees viititty soittaa...” O9

”Sillä ihmisellä ois kuitenkin tunne siitä, et se poliisi ois sitä vieny eteenpäin, et kun sen esittelee sillä tavalla.” O6

”Tuntuis niinku täältäpäin katottuna, et siinä ois paremman mahdollisuudet sovittelussa onnistua, ku niiltä osallisilta on jo lupa siihen sovitteluun lähettämiseen kysytty.” O18

Asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan

Sovittelupalvelu koettiin pääsääntöisesti positiivisena asiana poliisissa. Keskusteluissa nousi kuitenkin muutamia asioita esiin, jotka kertoivat myös toisenlaisesta suhtautumisesta sovittelupalvelua kohtaan. Asioiden nopea eteenpäin vieminen saattoi aiheuttaa sen, ettei asiaa laiteta sovittelumenettelyyn, vaikka palvelusta voisi olla asiaosaisille hyötyä. Asioita hoidetaan myös itse, jotta asioita saadaan nopeasti eteenpäin, vaikka asia olisi ohjattavissa sovittelumenettelyyn.

”... Ajatellaan ... et mä hoidan ite tän, mä oon puhelimitse yhteydessä ja hoidan tän ni nopeesti ... ja se on arkistossa, ku taas sitä sovttelua vois käyttää. Ehkä tää preventiivinen vaikutus sitten jatkoa ajatellenkin voi olla isompi merkitys sitten, jos sitä asiaa puidaan vähän niinku syvällisemmin...” O1

Asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan nähtiin vaikuttavan aloitemääriin. Koettiin, että jos sovittelumenettelystä puhuttiin poliisissa negatiiviseen sävyyn, se levisi tutkijoiden keskuudessa. Jos taas viesti oli positiivinen, vaikutti se myönteisesti myös kollegojen ajatteluun sovittelumenettelystä. Sillä nähtiin olevan myös vaikutusta tutkijan suhtautumiseen sovittelupalvelua kohtaan, jos työkaverit eivät tiedä sovittelumenettelystä tai eivät käytä palvelua. Nähtiin, että jos sovittelumenettelystä puolestaan kuuli positiivisia asioita, sai se tutkijat käyttämään palvelua paremmin ja enemmän. Kokemukset sovittelupalvelun käytöstä koettiin vaikuttavan siihen laittavatko tutkijat juttuja sovittelumenettelyyn jatkossa.

”Asennoituminen sovitteluun vaikuttaa aloitemääriin. jos asiasta puhutaan negatiiviseen sävyyn, leviää se kuin kulovalkea tutkijoiden keskuudessa. Jos taas sovittelusta kuulee positiivisia juttuja, saa se myös tutkijat käyttämään palvelua paremmin.” O30

”Henkilöstön vaihtuvuus, koska kyl se aika paljo vaikuttaa, et jos sä oot sovitteluun pistäny ja voit ajatella sitä niin ku sillai positiivisesti ja sä käytät sitä ni sit siitä laittaaki ku jos sellasta porukkaa on töissä ni tulee ehkä enemmän laitettua. Ja semmosii, jotka eivät no hyvä jos tietää tai ei käytä yhtään ja on töissä ni se ihan varmasti vaikuttaa.” O25

Koettiin, että yhteistyön tekemiseen täytyy asennoitua oikein ja tarvittavalla intensiteetillä. Muutoin yhteistyö helposti jää muun työkiireen jalkoihin ja hukkuu perustyön pyörteisiin. Haasteena yhteistyölle nähtiin myös aloitteen tekemisen henkilöityminen. Nähtiin, että vain tietyt henkilöt ovat aktiivisia ja tekevät aloitteita sovittelumenettelyyn. Hyvästäkään yhteistyöstä huolimatta nähtiin, että poliisissa on aina myös tutkijoita, jotka eivät koskaan laita asioita sovittelumenettelyyn. Koettiin, että poliisiorganisaatiossa on myös haasteellinen saada nopeita muutoksia aikaan, koska laitos on iso ja ihmisiä on paljon.

”iso laiva kääntyy hitaasti.” O26

Asennoituminen ilmeni myös niin, että aineistossa kerrottiin ihmisten olevan nykyään haasteellisemmin saatavissa sovittelupalvelun piiriin. Tätä perusteltiin niin, että sovittelumenettelyssä joudutaan itse selvittämään asiaa, kun käräjäoikeudessa tuomari päättää osapuolten puolesta. Asioita halutaan niin sanotusti ulkoistaa muiden hoidettavaksi. Sovittelumenettelyä voidaan vältellä myös, koska siellä joudutaan kohtaamaan vaikea asia ja keskustelemaan siitä. Pienten firmojen edustajat ja kauppojen edustajat ovat myös kieltäytyneet sovittelumenettelystä, koska sovittelu vaatii läsnäoloa ja läsnäolo vie työaikaa. Jotkut edustajat ovat jopa sanoneet, että ovat osallistuneet sovittelumenettelyyn turhaan ja tämän vuoksi eivät enää halua menettelyn kautta asiaa hoitaa.

”Mun mielestä ihmiset ei oo niin hanakoita lähteen enää sovitteleen, että vaikka sitä koettaa kovasti puhua, ni ne sanoo et ei myö halua.” O36

”On myös ihmisiä, jotka haluavat käräjille. He ei halua kohdata kasvokkain toisen osapuolen kanssa, vaan he halua, et asia ratkaistaan käräjillä.” O21

6.1.3 Yhteistyötä edistäviä tekijöitä

Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi aineistosta nousivat yhteistyökumppaneiden keskinäiset tapaamiset, esimiesten vaikutus, koulutukset sekä yhteydenpidon välittömyys. Myös sovittelumenettelyyn soveltuvien asioiden tunnistaminen poliisissa ja Sovittelumenettelyn hyötyjen tunnistaminen koettiin edistävän yhteistyötä.

Yhteistyökumppaneiden tapaamiset

Yhteistyön hyväksi toimintatavaksi nähtiin säännölliset vierailut poliisin rikostutkinnan henkilökunnan ja sovittelutoimiston henkilökunnan välillä. Kerrottiin, että aktiivisen sovittelutoimiston henkilökunnan esilläolon vaikutti positiivisesti aloitemääriin. Tapaamisten koettiin muistuttaneen poliisia sovittelupalvelun olemassa olosta pitäneen yhteistyötä vireillä.

”Se on lähinnä siitä, et miten täällä tutkijat ja tutkinnanjohtajat ja tietysti ryhmänjohtajatki muistaa tän sovittelun olemassaolon. Et siinä mielessä on varmaan hirmu tärkeätä, et jos tietyin väliajoin pitää tätä asiaa niinku vireillä ja käydä kertomassa tästä asiasta” O1

”... Mun mielestä se oli tosi hyvä ja sillä tavalla ainaki autto mun mielestä et sit tuli aktiivisemmin laitettuu niit sovitteluja” O25

Sovittelutoimiston henkilökunta kävi 2007-2011 välisinä vuosina myös usein maakunnan poliisilaitoksilla vierailulla. Sovittelutoimistossa oli tuona aikana tehty myös alueellinen jako sovittelun ohjaajien kesken maakunnallisesti. Tietty ohjaaja vastasi tietystä maakunnan osasta, sen alueen sovittelumenettelyyn tulevista aloitteista sekä viranomaisyhteistyöstä. Toimiston alkuvuosina poliisilaitoskäynneille osallistui välillä koko toimiston henkilökunta yhdessä.

Yhteistyökumppaneiden väliset kohtaamiset koettiin puolin toisin merkityksellisinä, koska opittiin myös tuntemaan yhteistyökumppaneita paremmin ja yhteydenpito koettiin helpottuneen tuttuuden kautta. Yhteistyökumppaneiden tapaamisten koettiin lisänneen henkilökohtaisen yhteydenpidon määrää. Kerrottiin, että yhteistyökumppaneiden tapaamiset näkyivät myös tilastoissa positiivisina muutoksina aloitemäärissä. Yhteistyötapaamisten hyödyiksi koettiin yhteinen keskustelu sovitteluun liittyvistä asioista. Vuosina 2010-2011 poliisit saattoivat myös piipahtaa sovittelutoimistossa, joka osaltaan kertoi välittömistä väleistä yhteistyökumppaneiden välillä.

”Joku tutkija piipahtaa, ne oli ihan hauskoja, ja hyviä sellasia extempore hetkiä” O28

”Tilastossa näkyy ja näkyyki vahvasti semmonen ihan henkilökohtanen paikalla käyminen ja henkilökohtanen kontakti yhteistyökumppaneihin” O22

”Mut mennään muutama vuos ajassa taaksepäin ni te kävitte aika säännöllisesti ku meillä oli niitä tutkinnan aamupalavereita. Mä muistan et kävitte aika, aika säännöllisestiki, vierailitte.” O1

Vuonna 2011 yhteistyön koettiin saaneen vauhtia, kun poliisilaitokselle perustettiin rikosten esitutkintaryhmä. Ryhmä otti toiminnassaan huomioon sovittelumenettelyn ja ryhmä myös vieraili sovittelutoimistossa. Ryhmä kävi läpi kaikki rikosilmoitukset ja katsoivat, mitkä asiat siirretään tutkintaan ja mitkä asiat olivat sovittelumenettelyyn sopivia. Nytemmin ryhmän toiminta on jakautunut perustutkintaryhmille.

”2011 me perustettiin tällöinen rikosten esikäsittelytoiminto ja me käytiin muun muassa sovittelutoimistossa vierailulla elikkä mu mielestä silloin tuli taas semmonen pieni adrenaliinipiikki tähän sovittelu kuvioon...” ”...elikkä sieltä pystyttiin poimimaan aika aktiivisestikin (asioita sovitteluun)” O1

Koska poliisiasemilla käytiin paljon, yhteistyökumppanit olivat tuttuja keskenään. Yhteydenpito oli aktiivista puolin ja toisin. Koettiin, että yhteydenpito oli aiemmin helpompaa henkilökohtaisen tuttuuden vuoksi.

” On hyvä että on aina joku (yhteyshenkilö) johon heti tiedetään ottaa yhteyttä.” O28

”Tuli enemmän niinku henkilökohtaisia tuttuuksia vaikka joihinkin tutkijoihin tai sihteereihin tai muuta, poliisipäällikköön...” ” Ja 09-2010 oli sitte näitä tuttuuden vuosia.” O5

Esimiesten vaikutus

Huippuvuotena 2009 suurena vaikuttajana yhteistyön toimimiseen nähtiin silloisen Jyväskylän poliisilaitoksen tutkinnan esimiehen tekemä markkinointityö sovittelumenettelystä poliisilaitoksille. Hänen alaisuudessaan tuolloin oli koko päivittäistutkinta ja esimiehen myönteinen suhtautuminen sovittelupalvelua kohtaan nähtiin lisänneen myös tutkijoiden positiivista suhtautumista sovittelumenettelyä kohtaan. Tutkinnan esimiehen markkinointityö näkyi sovittelualoitteiden määrän kasvuna ja vuosi 2009 on edelleen määrällisesti kaikkien aikojen paras sovittelualoitteiden näkökulmasta. Nähtiin, että esimiesten, kuten tutkinnanjohtajien ja ryhmänjohtajien suhtautumisella sovittelupalvelua kohtaan on vaikutusta myös tutkijoiden aloitemäärään.

Tutkinnan esimies, joka oli myös sovittelutoimiston silloinen yhteyshenkilö, kävi sovittelijoiden tapahtumissa puhumassa ja kouluttamassa sovittelijoita. Hän koulutti myös sovittelijoiden peruskurssilla uusia sovittelijoita. Käytäntö säilyi hetken yhteyshenkilön vaihtumisen jälkeen, mutta nytemmin jäänteinä on ainoastaan poliisin luento-osuus sovittelijoiden peruskurssilla.

”Muistan et Jyväskylän poliisin yhteyshenkilö myös koulutti mejän vapaaehtosia, kävi joissakin koulutuksissa puhumassa ja ehkä omalta osaltaan myös hälvens sitä kuilua poliisin ja sovittelun välillä, ihan sovittelijoillekin asti” O5

”Rikosylikomisario, vastas niin ku koko tästä tutkinnasta ja koki tän sovittelun läheiseksi asiaksi” ” Piti näitä niin sanottuja tutkinnan jaksopalavereita tai viikkopalavereita ja siellä oli sovittelutoimisto edustettuna, kävi aika säännöllisestikin kertomassa. Sillai saatiin rummutettua sitä asiaa ja saatiin ehkä nousemaan nuo luvut tietyssä vaiheessa ylös sieltä, et se vaati sellasta tietyllä tavalla melko aktiivista esillä oloa olemassaolosta.” O1

Koulutukset

Kerrottiin, että sovittelutoimiston henkilökunta järjesti tutkijoille aiemmin myös koulutusta sovittelupalveluun liittyen. Tämä nähtiin ensiarvoisen tärkeänä asiana, sillä sovittelumenettelyn merkityksellisyyden sisäistäminen ei välttämättä toteudu arjen työtä tekemällä.

”Oon toiminut tutkijana jo jonkun aikaa ja poliisikoulussakin kuullut sovittelusta, mutta hahmottanut sovittelun ajatuksen ja tarkoituksen paremmin vasta sovittelutoimiston järjestämän koulutukseen osallistumisen jälkeen.” O27

”Jonku tietyn palaverin jälkeen tulee semmonen kausi ku aloitteita tulee enemmän tai yhteydenottoja enemmän, et onks tää semmonen juttu jonka voi laittaa et se niinku tukee sitä tapaamisten tärkeyttä ja sitä päivityksen tärkeyttä” O22

”Tänään oli hyvä, et kävit puhumassa, vähä niinku se konkreettinen tuotais vähä enemmän esille se, ku ei oikeen tiiä, ... tämmösiä niinku ihan käytännön asioita ois hyvä tietää. Siinä järjestettiin sillon, siitä on pari vuotta aikaa ni en tiä mikä se oli mut porukka kävi siellä (sovittelutoimistolla), mä en siihen sillon päässy, jos joku sellanen ois mahdollista järjestää niinku jatkossa ni kyllä nyt luulis et porukkaa tulis siihen, semmosia ketä ei sillon päässy. Ni jos vois järjestää uuestaan?” O24

Yhteydenpidon välittömyys

Yhteistyön onnistumisiksi kerrottiin, että yhteistyökumppaneiden kesken matala kynnys ottaa yhteyttä puolin ja toisin. Poliisista oli pyydetty myös apua haasteellisen asian hoitamiseen sovittelutoimistolta. Parhaimmillaan yhteistyötä nähtiin tehtävän juttukohtaisesti yhteistyössä ja siinä onnistumisen nähtiin myös lisäävän hyvää yhteistyötä. Tällaiseen yhteistyöhön näh-

tiin vaikuttavan yhteistyökumppaneiden tuttuus ja se että tunnetaan myös kasvoilta kenen kanssa asiaa hoidetaan yhdessä.

”Semmosten henkilöitten kanssa, jotka sä tunnet kasvoilta ja nimeltä ni semmosille on helppo soittaa ... jos me jostain tavoteltais et jossain vaiheessa liittäis. Ni se et tunnetaan kasvoilta joku henkilö. jonka kans on välitön keskustella ni on paljon helpompaa soittaa et ois tämmönen kysymys.” O17

”Matala kynnyks ottaa yhteyttä suuntaan tai toiseen, aina on helppo soittaa, ei tarvi miettiä yhtään et tohtiiko tästä kysyä” O22

Sovittelumenettelyyn soveltuvien asioiden tunnistaminen poliisissa

Yhteistyön kannalta koettiin olennaiseksi, että poliisi tunnistaa sovittelumenettelyyn soveltuvat asiat. Poliisin toimesta sovittelumenettelyyn soveltuviksi asioiksi koettiin väkivaltatapaukset, kuten lievät pahoinpitelyt, pahoinpitelyt ja perheväkivaltatapaukset. Esimerkkeinä tuotiin esiin myös joukkotappelut, joista osapuolilla on heikot muistikuvat sekä tilanteet, joissa väkivalta on ollut vähäistä. Varkaudet ja näpistykset nähtiin sopiviksi soviteltaviksi asioiksi. Myös asianomistajarikokset, kuten esimerkiksi vahingonteot ja kunnianloukkaukset sopivat poliisien mielestä soviteltaviksi. Sovittelumenettelyyn ohjattavaksi materiaaliksi nähtiin poliisille ilmoitetut riita-asiat, kuten naapuririidat, eläimiin liittyvät riita-asiat tai tapaukset, jotka ovat lähellä riita-asiaa. Lisäksi nostettiin suurempina kokonaisuuksina esiin lievät teko-muodot, korvauksiin liittyvät asiat, ensikertalaisten tekemät rikokset tai asiat, joissa rikolliseen tekoon epäilty on alle 15-vuotias. Aineistossa todettiin myös, että sovittelumenettelyyn voidaan ohjata kaikki sellainen, mikä olisi hyvä käsitellä oikeussalin ulkopuolella. Tätä näkemystä perusteltiin, sillä että oikeudessa käsitellään vain asia, jolloin viha voi jäädä kytemään osapuolten välille. Samassa yhteydessä nostettiin esille, että sovittelumenettelyyn sopii tavallisten ihmisten rikokset ja riita-asiat. Poliisit kokivat myös, että heille on selkeänä millaisia juttuja sovittelumenettelyyn tulisi ohjata, jopa niin, että koskaan ei ole tarvinnut sovittelu-toimistosta kysyä neuvoa asian suhteen. Nähtiin, että sovittelumenettelyyn voidaan tehdä aloite kaikenlaisista jutuista, mutta silti tunnistettiin myös sovittelupalvelun rajoitukset hyvin. Ymmärrettiin, että kaikki asiat eivät kuitenkaan sovellu sovittelumenettelyyn ja ammat- ti- ja taparikollisuus oli asia, jonka kaikki ryhmät rajasivat pois sovittelumenettelyn piiristä.

*”...Täällä poliisissa asioi ni mehän käsitellään, jokainen käy täällä vaan niinku yksitellen tuossa kuulustelussa ja sitte vaan pistetään tekstiä paperille ja te-
hään pöytäkirja ja pistetään eteenpäin. Sit jos se menee vielä kirjalliseen me-
nettelyyn ni ... siellä pysyy edelleen niinku se viha tavallaan, vaikka se asia
etenee tuolla prosessissa. Mutta sovittelussa ku siellä on pakko tulla sinne sa-
man pöydän ääreen sopimaan siitä asiasta, ni siinä mielessä se on inhimilli-
sempää toimintaa varmasti että, tavallaan ne edellytykset sille rauhan omai-
selle kohtaamiselle tulevaisuuden suhteen, ni on parempi” O9*

*”Selkeesti sinne rajautuu vaan ne kunnon rosvot pois automaattisesti, niitä
sinne laittais” O 32*

”En laita sovitteluun, jos kaverilla on kolme R merkintää” O35

Sovittelumenettelyn hyötyjen tunnistaminen

Sovittelumenettelyn hyötyjä nähtiin poliisin ja sovittelutoimiston henkilökunnan kertomana monipuolisesti. Niihin liittyen isompia esille nousseita kokonaisuuksia olivat sovittelumenette-
lyn hyödyt poliisin työn näkökulmasta, sovittelumenettelyn hyödyt rikosprosessissa sekä sovit-
telumenettelyn hyödyt asiakkaan näkökulmasta. Aineistosta nousi esille vahva positiivinen
asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan. Sovittelumenettely koettiin toimivaksi työkaluksi
oikeudenkäynnin ja keskinäisen sopimisen välille.

*”Se (sovittelumenettely) on ehdottoman hyvä vaihtoehto tuolle (rikos-) pro-
sessille.” O20*

*”Kyl tää on ihan toimiva työkalu käräjien ja keskinäisen sopimisen välissä. En
tiiä kuka on keksiny aikanaan mut ihan hyvä keksintö se on” O17*

*”sovittelu on yks tavallaan lisätyökalu tutkintaprosessiin, voidaan ottaa sivus-
ta yhdeksi vaihtoehdoksi.” O 20*

Poliisit kokivat asioiden ohjaamisen sovittelumenettelyyn vähentävän poliisin työtä, jos riita-
asiat saadaan poliisilta pois jo ilmoituksen vastaanottovaiheessa ja ohjattua asiakas sovittelu-
palvelun piiriin, jossa asiaa voidaan selvittää. Nähtiin, että sovittelumenettely voi saada ai-
kaan sen, ettei asianosaiset tee enää toistuvia rikosilmoituksia toisistaan vaan asia saadaan
aidosti sovittua. Tämä sama näkemys jaettiin niin poliisissa kuin sovittelutoimiston henkilö-
kunnan keskuudessa. Poliisin työn resurssien parempi kohdentaminen vähäisten asioiden siir-
tyessä sovittelumenettelyyn, nousi jokaisen ryhmän kanssa esiin.

”Ku on näitä tämmösiä ku tehään niinku puolin ja toisin ilmotuksia ... työllistää meitä ihan hirveesti. Ni sitte ku se asia saahaan siellä sovittelussa nuijittua ka-
saan ni tota nää jäis sitte varmaan pois sitte nämä tämmöset ettei tuu sitä
meille” O11

Asianomistajarikosten kohdalla sovittelumenettelyn nähtiin myös vähentävän poliisin työtä. Jos asia saatiin hoidettua sovittelumenettelyn kautta ja asiaomistaja luopui sovitteluneuvot-
telussa vaateistaan, voitiin asian käsittely poliisissa päättää. Asianomistajarikosten kohdalla
poliisin työstä säästyy myös resursseja, sillä asia voidaan laittaa sovittelumenettelyyn ilman,
että tutkijan tarvitsee käyttää aikaa kuulustelujen tekemiseen. Rikoksissa, joissa on useita
alaikäisiä henkilöitä, poliisin työn säästö nähtiin moninkertaisena aikuisten rikosasioihin näh-
den. Alaikäisten kohdalla kuulusteluihin tulee kutsua mukaan sosiaalityöntekijä, nuoren van-
hemmat ja nuori itse. Kun kuulusteluja ei tarvitse tehdä, voivat poliisit käyttää tuon ajan
muiden rikosasioiden hoitamiseen. Korvausasioiden selvittämisen siirtäminen sovittelumenet-
telyyn nähtiin vähentävän poliisin tarvetta toimia osapuolten välikätenä korvausasian sopimi-
seksi. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissakin on aloitteita tehty tutkintailmoituksella, jol-
loin sovinnon syntyessä, voi tutkinnanjohtaja pyytää syyttäjältä rajoittamispäätöstä. Kerrot-
tiin, että tällöin asian käsittelyssä säästyy poliisin kuulustelutyö sekä syyttäjän syyteharkin-
taan kuluttama aika.

*”Nii ja jos se on asianomistajarikos ja ne tekee hyvän sopimuksen ni minä oon
että jes!” O30*

*”Monestihan voi olla, et se asianomistajapuoli haluis vaikka neuvotella korva-
uksista, mut tavallaan poliisi on ehkä huono toimia siinä välikätenä eikä se oo
poliisin tehtävä... vois sen niinku korvauspuolelta lähettää (sovitteluun).” O6*

*”... et minkä takia esitutkintapöytäkirjan valmistumisen jälkeen se laitetaan
sovitteluun et se on ... niinku yks niistä syyttäjän työkaluista sitte tietysti, et
sillä on se pöytäkirja ja sovitteluratkasu ja sit se syyttäjä voi tehdä sen hyvän
päätöksen siitä. (Tutkinnanjohtajalla) on ihan samat eväät, että (tutkinnan-
johtaja) voi niinku tehdä sen ratkasun et sitä asiaa ... ei tarte laittaa syyttä-
jälle.” O14*

Keskusteluissa nousi esiin, että sovitteluneuvottelussa mahdollisesti syntyvä sopimus on syyt-
täjällekin työtä helpottava tekijä. Kerrottiin, että syyttäjä voi sovintoperusteella tehdä asias-
ta syyttämättäjäyttämispäätöksen tai tutkinnanjohtajan pyynnöstä rajoittaa esitutkinnan. Ko-
ettiin, että syyttäjä näkee sovittelumenettelyn kautta tehdyn sopimuksen legitiimisesti päte-
vämpänä tapana selvittää asia, kuin rikostutkijan puhelimesta osapuolten kanssa käytyjen

keskusteluiden kautta saavutetun sovinnon. Asianomistajarikosten kohdalla, jos asia saadaan sovittelumenettelyssä ratkaistua, asiaa ei koskaan edes tarvitse laittaa syyttäjälle asti. Todettiin, että sovittelumenettelyn konkreettinen hyöty ei aina näy suorittavan portaan toiminnassa. Muutama tutkija kuitenkin nosti esille, että tulisi nähdä koko prosessi, sillä sovittelumenettelyn hyöty voi olla myös myöhemmin asian käsittelyn edetessä.

”Helpottaako se sitte enemmän sitä syyttäjää puolta, kuitenkin loppuvaiheina saitte. Tavallaan syyttäjälle tulee selkeämpi kuva siitä, että millä tavalla ne ovat päässyt tässä esitutkinnan aikana sopuun...” O6

”Tärkeää nähdä koko prosessi, vaikka työ ei juurikaan suorittavaa porrasta helpottaisikaan.” O18

Sovittelumenettelyn yhteiskunnalliset hyödyt nousivat suurimmaksi osaksi sovittelutoimiston henkilökunnan näkemyksinä esiin, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Sovinnon syntymisen sovitteluneuvottelussa nähtiin säästävän yhteiskunnan varoja. Koettiin, että asianomistajarikoksissa voidaan parhaimmillaan säästää poliisin resursseja, syyttäjän resursseja sekä myös oikeuslaitoksen resursseja. Rikosprosessin keventäminen tuo yhteiskunnalle rahallisia säästöjä, sillä sovittelu palvelun aiheuttamat kulut nähtiin olevan vain pieni osa oikeusjärjestelmän kustannuksista. Sovittelumenettelyn vaikutus yhteiskunnallisiin säästöihin nähtiin myös siinä, jos sovittelumenettelyn jälkeen nuori jättää seuraavan rikoksen tekemättä.

”Mä muistelen tämmöstä juttua, se on kaukaa ja mä en tiää, miten se tieto on päivitetty. Mut toimistojen alkuvuosilta oli tämmönen, että jos aatellaan, että onnistunut siis sopimukseen asti päässyt asianomistajarikos, mikä ei nimenomaan etene mihinkään, ni sen kustannus on kolmannes siitä, et se kulkis toisen tien (oikeuskäsittelyn) läpi.” O5

Asiakkaisiin liittyen melkein kaikkien ryhmien kohdalla nousi esiin nuorten vastuun ottaminen teostaan sovittelumenettelyssä ja sitä kautta ennalta ehkäisevästi ajatellen uusintarikollisuuden vähentäminen. Sovittelumenettelyn nähtiin myös korjaavan osapuolten välejä nuorten sovitteluissa. Nousi myös esimerkki esiin, jossa oli nuorten sovitteluneuvottelu mennyt hyvin, sovitut korvaukset oli maksettu, syyttäjät tehnyt asiassa syyttämättä jättämispäätökset ja nuorten välit olivat korjaantuneet asiallisiksi. Sovittelumenettelyn nähtiin vähentävän uusimisriskiä, jos nuori joutuu kohtaamaan tekonsa jo ensimmäisen rikoksen jälkeen ja kantaamaan siitä vastuunsa korvaamalla asian. Seuraavat rikokset kun jää tekemättä, säästää sovittelumenettely tälläkin tavalla poliisin työaikaa. Yksi ryhmistä nosti esille, että sovittelumenettely itse asiassa ajaa poliisinkin työn perusajatusta eli sovinnon edistämistä.

”Joku semmonen sanotaan, että siinä rajapinnassa nuori, että saahaanko se oikeelle polulle vai lähtee se toiseen suuntaan. Jos se tavallaan tajuais siinä et hei mitä, mä joudun korvaamaan sen. Ite joutuu jotenki sen maksaa, jos se kulkis siitä sitte jotenki parempaan suuntaan” O29

”Kyllä se musta ajaa sitä poliisinki perusajatusta, et pitäis sovittaa ja sovintoa edistää. sehän tukee sitä käsitystä, että ku se saahaan meneen sille raiteille ni jos se vaikka ohjaa tielle” O9

”Nuoret ensikertalaiset tietenkin ... Se voi auttaa, ku joutuu kohtaamaan ja jos he saatais pois. Kyllähän se vähentäis niin ku ihan suoraan ja sit se jäis siihen ensimmäiseen kertaan. Ku monesti ne on kuitenkin niitä uusijoita sit näissä pienissä jutuissa. Jos ne sais ymmärtämään ja se vaikuttaa tulevaisuudessa...” O20

Nähtiin, että sovittelumenettely on käräjäoikeuskäsittelylle hyvä vaihtoehto, koska osapuolet pääsevät keskenään selvittämään keskinäistä konfliktiaan ja puhumaan asioista. Sovittelumenettelyn hyödyksi nähtiin myös se, että asiakkaat voivat menettelyn kautta saada apua myös muihin ongelmiinsa palveluohjauksen kautta. Sovitteluprosessilla nähtiin olevan parempi mahdollisuus paneutua rikoksen syihin ja sitä kautta ongelman hoitoon. Sovitteluprosessilla koettiin olevan aikaa mennä pintaa syvemmälle asian selvittämisessä sekä aikaa sovun etsimiseen. Myös asianomistajan pelot saattavat lieventyä kohdatessa toisen osapuolen. Kerrottiin, että poliisissa osapuolet eivät kohtaa ja jos asia ratkaistaan kirjallisen menettelyn kautta, osapuolet eivät koskaan edes näe toisiaan samassa tilassa ja sopua ei välttämättä koskaan asiaan löydy. Sovittelumenettelyn hyväksi puoleksi koettiin se, että asianosaisten pitää tulla saman pöydän ääreen selvittämään asiaansa, jolloin myös rauhanomaiselle kohtaamiselle jatkossa on paremman edellytykset. Sovittelumenettely koettiin inhimillisenä asian ratkaisutapana sekä merkityksellisenä myös sovitteluprosessin osapuolille, koska he pääsevät itse selvittämään omaa asiaansa.

”Asiakkaan näkökulmasta on erittäin hyvä, sitä kauttahan sä saat muunkinlaista apua ehkä niihin ongelmiin.” O20

”Se on ihan erilainen tilanne mitä käräjäoikeudessa, siinä ei tuu minkäänlaista sopua eikä sovintoa.” O30

Kerrottiin, että sovittelupalvelun piiriin tullaan aina vapaaehtoisesti. Sovittelumenettelyn nähtiin lisäävän asianomistajan kokemusta oikeudenmukaisuudesta. Poliisin mukaan yleensä pieni rahasumma ei ole asia, miksi rikos halutaan selvittää vaan ennemminkin periaate. Toinen on toiminut väärin ja asia halutaan selvittää. Tähän tarpeeseen osallistujien mielestä so-

vittelumenettely vastaa toiminnallaan. Joskus myös pelkkä anteeksipyyntö on ollut riittävä asianomistajalle, kun asia on saatu selvitettyä. Sovittelu on asiakkaille maksuton palvelu.

”Mä kyl uskon, et se kyl lisää sitä, et se asianomistaja kokee varmaan, et se oikeus on tapahtunu. Ja jos ne pääsee keskusteleen ja oikeesti aitoon sopimukseen, ni verrattuna, et sieltä tulee joku kirjallinen päätös...” O17

”Se koska ne on ihmisten asioita, ni jos ne pääsee keskenään sopimukseen asiasta ilman, et se tuomari määrittää, et kuinka tämä menee, ni onhan se parempi.” O30

Sovittelutoimiston henkilökunta nosti esille myös, että sovitteluprosessi toteutetaan osapuolten tarpeista lähtien. Riita-asioissa sovittelumenettely saattaa joskus tarjota pysyvämpää ratkaisua kuin monen vuoden peräkkäisten rikosilmoitusten ketju. Tärkeäksi koettiin, että jokaisella asiakkaalla on sovitteluprosessissaan oikeus erillistapaamiseen, jossa hän kohtaa asian neuvotteluun tulevat sovittelijat etukäteen. Erillistapaaminen on myös hyvä työkalu sovitteluedellytysten selvittämiseen. Sovittelu koettiin asiakaslähtöiseksi palveluksi, jonka koettiin parantavan asiakkaan oikeuksista huolehtimista.

”Se on kuitenkin se näkökulma vielä, et ku sovittelu on kuitenkin ennen kaikkea asiakkaan oikeus, jos hän sitä haluaa. Ni kyllähän sillä on valtavaa merkitystä ihmiselle, et pääsee selvittämään asiaa sillälailla kuin itse haluaa.” O22

”Mun mielestä meidän prosessi on perusteellinen ja kattoo sitä asiakasta koko ajan.” O5

6.2 Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelu

Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelussa tuodaan esiin kahden ensimmäisen vaiheen aikana esiin nousseet yhteistyön kehittämisajatukset sekä toiminnassa ilmi tulleet ristiriidat. Lähikehityksen vyöhykkeen hahmottelussa katsotaan yhteistyötä kokonaisuutena ja koetetaan aiheiston pohjalta löytää erilaisia yhteistyön kehittämisen väyliä.

6.2.1 Esiin nousseet kehittämisajatukset

Kahden ensimmäisen vaiheen aikana keskusteluissa nousi esiin myös erilaisia tulevaisuuteen suunnattuja ajatuksia yhteistyöstä. Vierailuista ja tapaamisista yhteistyötahojen kesken nousi toiveita siitä, että tapaamisia järjestettäisiin säännöllisesti, esimerkiksi kerran vuodessa. Toivottiin, että sovittelutoimiston henkilökunta kävisi aika ajoin pitämässä yhteistyötä vireillä ja

muistuttamassa tutkijoita sovittelupalvelun olemassa olost. Ajatus myös poliisiharjoittelijoiden käynnistä sovittelutoimistossa jatkossakin sai kannatusta.

Uudeksi yhteistyömuodoksi nostettiin sovittelun ohjaajan työpisteen siirtäminen poliisilaitokselle. Kerrottiin, että poliisilaitoksella on nykyisin myös poliisin sosiaalityöntekijä ja hänen laitoksella olost on ollut paljon apua yhteistyön tekemisen helpottumisessa.

”Niin siis jos talossa ois sovittelija ja ois paljon ihmisiä yheksästä kolmeen ni laittaa sovittelun oman ovikellon et se joka haluaa keskustella sovitteluasioista ni tulis suoraan sitte oikeeseen osotteeseen” O36

”Sehän on selvä, et jos tänne tulee ohjaaja ni määrät nousee ku tällä hetkellä ki, ku me ohjataan, et mee tuosta ja sitte siitä ovesta ja sovitteluun. Ni eihän ne jää tilastoon.” O17

Koettiin, että tulevaisuuden yhteistyömalli tulisi sopia ja linjata jatkossa yhteisesti yhteistyötahojen kesken. Koettiin, että jos yhteistyökäytännöt olisi sovittu selkeästi, niistä tulisi osa perustyötä, jolloin asiaan ei tarvitsisi kiinnittää jatkuvasti ylimääräistä resurssia. Näin yhteistyön tekeminen ei myöskään pääsisi unohtumaan. Tärkeäksi koettiin, että molemmilla yhteistyön osapuolilla täytyy olla halu yhteistyön tekemiseen.

”Kaikilla on sitä omaa touhua ja se vie mennessään et jotenki, että se asenne on väärä sana, mut jotenki se ajatus siitä et tehään jotain yhteistä. Mikä helpottaa taas sitte niinku sitä työn tekemistä. Itelläni et se on niinku ollu vähä toissijainen tuo yhteistyö tällä hetkellä, et jos sen sais jotenki siihen rinnalle kulkemaan samalla lailla ni sithän se ois jotenki niinku helpompaa, jokaisella on niitä duuneja varmaan niinku omasta takaa kyllä mut.” O28

Koettiin, että jatkossa voisi hyödyntää paremmin lain antamien vaihtoehtoisia keinoja rikosasioiden käsittelyyn. Tässä yhteydessä nousi esiin toimintatapoina tutkinnanjohtajan rajoittamispyyntö syyttäjälle sekä asioiden laittaminen sovittelumenettelyyn jo rikosprosessin alkuvaiheessa. Mietittiin myös löytyisikö keinoja lähisuhdeväkivaltatapausten käsittelyn järkevöittämiseen sekä avioerotilanteiden, lähinnä pienten omaisuusjaollisten asioiden siirtämistä sovittelumenettelyyn.

”... laista löytyy tosipaljon vaihtoehtosia toimintamalleja kun laittaa syyttäjälle... syyttäjät ei niinku mun tietojen mukaan kaipaa ihan jokaista meidän pöytäkirjaa et monesti tässä tulee kuitenkin SJP. Meidän ei tarts enää niinku yhtään laittaa syyttäjälle.” O14

”avioerot ni nehän on aina samanlaisia, riitasia, mitä meille tulee ni ne pitäis saaha niinku alkuvaiheessa niinku vaihtaa se ku käyt paperit jättämässä ni se ohjautuis jo sovitteluun...” O17

Asioiden ohjaamisesta sovittelumenettelyyn koettiin tärkeäksi linjata yhteneväinen käytäntö myös yhteistyön kannalta. Sovittelutoimiston henkilökunta näki, että tärkeää olisi, että asiakkaalla on tieto rikosepäilystä ennen kuin asia laitetaan sovittelumenettelyyn. Tuotiin esiin, että yhteneväisen käytännön aikaan saaminen voi olla käytännössä haasteellista. Asioiden ohjaamisessa sovittelumenettelyyn nähtiin jatkossa tärkeäksi myös riita-asioiden ohjaamisen lisääminen suoraan palvelupäivystyksestä. Aloitteiden lisäämistä haluttiin myös asioissa, joissa tekijät ovat alle 15-vuotiaita. Koettiin, että sovittelumenettely voisi olla parempi asian käsittelytapa tutkinnan päättämisen sijaan.

”Minimi ois, että asiakas tietää olevansa rikoksen osapuoli” O22

Sovittelutoimiston henkilökunta mietti, että onko yhteistyön tekemistä haitannut sovittelutoimiston muutto parin vuoden välein. Sovittelupalvelun haasteiksi nostettiin kysymyksiä esiin, että onko narsistien mahdollista sovittelumenettelyn kautta naruttaa koko oikeusjärjestelmää, meneekö sovittelumenettelyn kautta helpommin läpi isot korvausvaateet ja pystyykö sovittelun toimijat tunnistamaan kaikki sovittelumenettelyn edellytyksille merkitykselliset asiat vai jääkö jotain huomaamatta. Varsinaisia sovittelumenettelyn haittoja ei noussut missään ryhmässä esille.

”jos se pystyy naruttaa meitä ja se pystyy naruttaa teitä nti siinä voi sitten se vastapuoli olla pulassa, tavallaan jos se on vielä vähän sen narussa se asianomistaja siellä ni pääsee naruttaa vähä koko järjestelmää” O32

Et niinku miettii ite semmosia tilanteita, jossa jäi jotain huomaamatta ja ehkä just jotenki ehkä enemmän johonki lähisuhdeväkivaltaan viitaten mut kyllähän niissäki kaikki niinku työkalut on käytössä ja parhaamme tehään ja näin mutta et jos ei vaan nää kaikkee mitä siihen tilanteeseen liittyy.” O28

Kehittämishankkeen ensimmäisen vaiheen aikana sovittelutoimiston aloitemäärät olivat kasvussa ja yksi osallistujista arvioi, että se voi olla merkki siitä, että sovittelumenettely nähdään poliisissa tehokkaana työkaluna ja apuna.

”Jutut (sovittelualoitteet) on nousussa, osoittaako et on tehty hommat hyvin”
O28

Sovittelumenettelyn tunnettuuden lisääminen nähtiin vaikuttavan myös kansalaisten sovitteluhaluukkuuteen. Jos ihmisten keskuudessa tiedettäisiin, mikä sovittelupalvelu on, osaisivat osapuolet paremmin kertoa poliisille halukkuutensa sovittelumenettelyyn tai jopa pyytää pääsyä palvelun piiriin.

6.2.2 Esiin nousseet yhteistyön ristiriidat

Yhteistyön haasteina nähtiin erilaiset muutokset, yhteistyön puutteet, tiedon ja tiedon välittämisen puutteet, erilaiset ohjauskäytännöt sekä negatiivinen asennoituminen sovittelupalvelua kohtaan. Jyväskylän poliisilaitoksen ja Keski-Suomen sovittelutoimiston välisessä yhteistyössä on aineiston pohjalta nähtävissä vaihtelua vuosien aikana. Selkeästi esille nousi, että viime vuosina yhteistyötä on ollut vähemmän. Organisaatiomuutokset, henkilöstövaihdokset sekä yhteistyön puute nähtiin suurimpina vaikuttajina aloitemäärien putoamiseen. Yhteistyön ei koettu olevan ensimmäisenä prioriteettilistalla ja yhteistyön puutteen nähtiin aiheuttaneen erilaisia haasteita kahden eri toimijan välille. Yhteistyön puute nähtiin aiheuttaneen tiedon puutetta puolin toisin, väärä oletuksia sekä ennakkoluuloja toisen toimintaa kohtaan. Yhteistyömuodoissa oli päässyt syntymään myös toimintatapoja, jotka eivät olleet yhteistyökumppaneiden kesken yhteisesti sovittuja ja tämä oli aiheuttanut sovittelutoimiston henkilökunnan työssä haasteita. Molemmiin puolin kaivattiin yhtenäisen ohjauskäytännön linjaamista ja jonkinlaista säännöllistä rakennetta yhteistyölle. Esimiesten nähtiin olevan suuri vaikuttaja varsinkin poliisin puolella yhteistyön ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

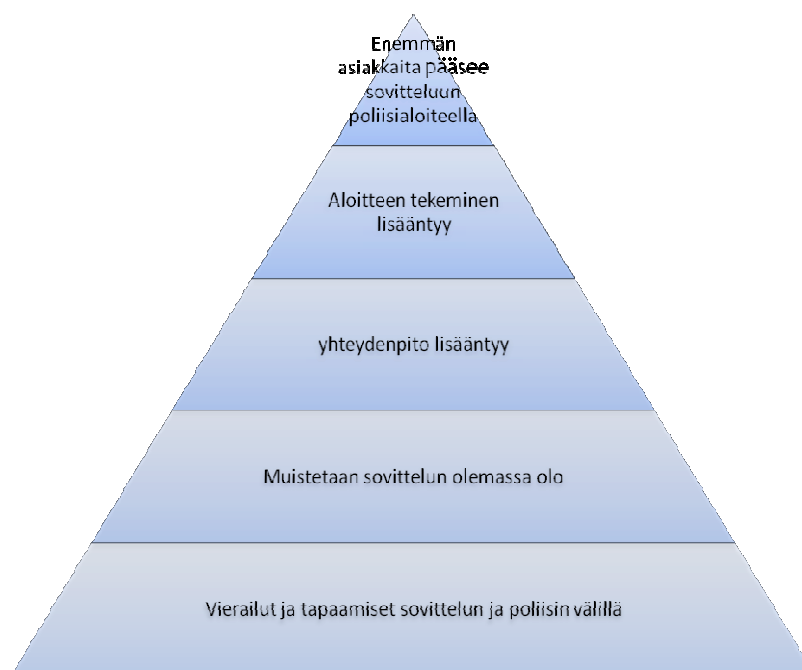
Yhteydenpito nähtiin osapuolten välillä hieman eri tavoin. Sovittelutoimiston henkilökunta koki sen olevan heidän työssään käytössä, kun taas poliisissa mietittiin, miksi sovittelutoimistoon pitäisi olla yhteydessä aloitteen tekemisen aikana tai sen jälkeen. Yhteydenpidon nähtiin yleensä lisääntyneen yhteistyökumppaneiden tapaamisten jälkeen. Poliisissa kuitenkin koettiin tärkeänä saada tietoa jutun etenemisestä sovitteluprosessissa. Aloitteen tekemisen koettiin olevan pääsääntöisesti helppoa ja käytäntö yksinkertainen. Aloitteen tekemisen ei koettu vievän poliisin työresurssia.

Hankepäiväkirjasta kävi ilmi toisen vaiheen aineistosta, että molemmissa organisaatioissa oli paljon työntekijöitä, jotka olivat tehneet nykyistä työtään viisi vuotta tai alle. Muutaman ryhmän kanssa historian näkökulma jäi hieman ohueksi tästä syystä. Tämä tietenkin luo yhteistyöhön oman haasteensa ja tietojen ajoittainen päivittäminen nousee entistä tärkeämpään asemaan. (Hankepäiväkirja 2015.)

Yhteistyötä edistäviä tekijöitä aineistossa nähtiin olevan yhteistyökumppaneiden tapaamiset, esimiesten vaikutus, koulutukset, yhteydenpidon välittömyys, sovittelumenettelyyn soveltuviin asioiden tunnistaminen poliisissa sekä sovittelupalvelun hyötyjen tunnistaminen. Aineiston

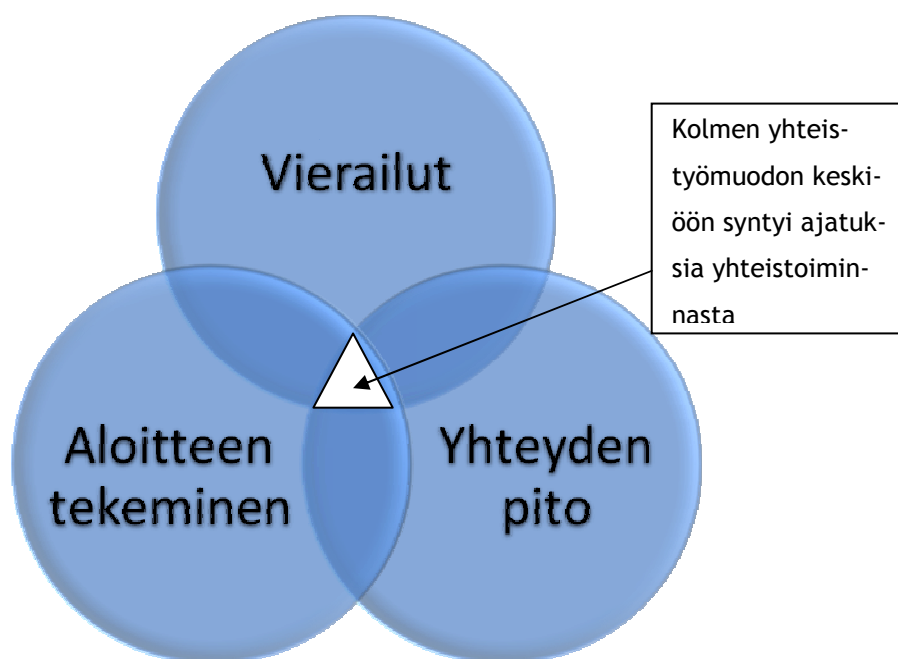
pohjalta voidaan todeta, että osapuolten suhtautuminen yhteistyöhön oli erittäin positiivista. Yhteistyön tekeminen koettiin tärkeäksi ja molemmiin puolin harmiteltiin, että yhteistyötä on viime vuosina ollut vähemmän. Negatiiviset ajatukset yhteistyökumppanin toiminnasta tai yhteistyöstä, näytti johtuvan enemmänkin tiedon puutteesta kuin negatiivisesta suhtautumisesta. Arvostus yhteistyökumppanin työtä kohtaan oli havaittavissa puolin ja toisin. Keinoja yhteistyön lisäämiseen löytyi todella paljon, kun asian äärelle molemmissa organisaatioissa hetkeksi pysähdyttiin. Maaperä yhteistyön kehittämiseksi on siis varsin otollinen. Tästä kertoi myös poliisin monipuolinen näkemys sovittelupalvelun hyödyistä ja puolestaan sovittelutoimiston henkilökunnan halu helpottaa poliisin työtä. Molempien yhteistyötahojen keskusteluissa tuotiin esiin sovittelupalvelun hyötyjä niin poliisin työn näkökulmasta kuin hyödyistä rikosprosessissa. Hyötyjä nähtiin myös asiakkaan näkökulmasta sekä sovittelupalvelun yhteiskunnallisista vaikutuksista. Poliisi on sovittelumenettelyn suurin aloitteen tekijä, kun taas sovittelumenettelyyn aloitteen tekeminen on vain pieni osa poliisin arjen työtä. Tämän vuoksi poliisit kokivat, että muistutus aika ajoin sovittelutoiminnasta on tarpeellinen. Parhaimmaksi keinoksi koettiin kasvokkainen kohtaaminen, koska silloin opittiin myös tuntemaan yhteistyökumppaneita ja päästiin keskustelemaan asioista yhdessä.

Kuvassa 7 on havainnollistettu aineiston pohjalta havaittujen kohtaamisten vaikutuksia yhteistyöhön. Koettiin, että vierailut muistuttivat poliisia sovittelupalvelun olemassa olost. Sovittelumenettelyn ollessa tuoreessa muistissa ja yhteistyökumppaneiden keskusteltua asioista kasvokkain, yhteydenpito koettiin helpommaksi. Tämän myötä koettiin palvelun käyttö helpommaksi ja aloitteen tekeminen lisääntyi. Näin lisääntyi myös asiakkaiden oikeus päästä sovittelumenettelyyn poliisialoitteella.

Kuva 7 Vierailujen ja tapaamisten vaikutuksia yhteistyöhön

Kolmen yhteistyömuodon keskiöön alkoi kahden ensimmäisen vaiheen aikana muodostua ajatuksia yhteistoiminnasta. Yhteistoiminnan rakentumista on havainnollistettu kuvassa 8. Vierailujen ja kohtaamisten nähtiin olevan tiiviissä yhteydessä yhteydenpidon lisääntymiseen sekä myös aloitteen tekemiseen. Aineistosta nousi esiin, että tapaamiset koettiin lisäävän keskinäistä kansa käymistä myös tapaamisen jälkeen. Yhteisten keskustelujen kautta tietoisuus sovittelumenettelyyn sopivista asioista lisääntyi, joka puolestaan nähtiin tilastoissa aloite-
määrien nousuna. Aloitteen tekemisellä nähtiin olevan vaikutusta yhteydenpitoon, vaikka aloitetta tehtäessä poliisin puolelta ei oltaisi yhteyksissä, yhteydenpito voi alkaa sovittelutoimiston puolelta kysymyksinä aloitteeseen liittyen. Aloitteen tekemisellä nähtiin olevan yhteys tapaamisiin, sillä hyvin usein tapaamisten sisällöissä nousi kysymykset aloitteen tekemiseen liittyen. Näiden kolmen yhteistyömuodon keskustaan syntyi tarkastelussa uusi yhteistyön alue, yhteistoiminta. Tämä alue käsitti sellaisia ajatuksia sovittelutoimiston ja poliisin yhteistoiminnasta, joissa yhdistyi kaikki yhteistyön osa-alueet. Tällaisia olivat esimerkiksi mietinnät voiko sovittelupalvelulle saada näkyvyyttä ja tunnettua kansalaisten keskuuteen poliisin avustuksella, voiko sovittelutoimisto järjestää koulutusta rikostutkijoille tai voiko sovittelun ohjaaja työskennellä poliisilaitokselta käsin. Organisaatioiden rajat alkoivat ajatuksissa hälvettyä.

Kuva 8 Yhteistyömuotojen keskinäiset yhteydet

Useimmiten esille noussut yhteistoiminnan malli oli ohjaajan työpisteen avaaminen poliisilaitokselle. Hankepäiväkirjan pohjalta kävi ilmi, että ohjaajan poliisilaitoksella olo oli mahdollistanut sellaisia keskusteluja, mitä ei muutoin arjen työssä tule sovittelutoimiston henkilökunnan ja poliisin välillä käytyä. Jo ensimmäisenä poliisilaitospäivänä tutkija tuli pyytämään ke-

hittämishankeen työntekijää yhteiseen mietintään jutun soveltuvuudesta sovittelumenettelyyn. Myös myöhemmin jokaisella kerralla tuli käytäväkeskusteluja tai mietintöjä sovittelumenettelyyn soveltuvista asioista, jollaisia ei tule arjen työssä poliisipalavereiden tai vierailujen ulkopuolella. Sovittelualoitteita ohjattiin hanketyöntekijälle vähintään kaksi jokaisen poliisilaitospäivän aikana. (Hankepäiväkirja 2015.)

6.3 Kolmannen vaiheen tulokset

Taulukossa 8 havainnollistetaan työntekijöiden näkemys yhteistyömuotojen painopistealueista. Jokaisella oli käytössään viisi ääntä ja 37 osallistuneen henkilön äänet jakautuivat seuraavasti. Ääniä annettiin yhteensä 176, ääniä olisi ollut jaettavissa 185 kappaletta. Laskennallisesti on huomattava, että joku osallistujista ei ollut ilmeisesti käyttänyt kaikkia ääniään.

Yhteistyömuodot

Sovittelutoimisto järjestää koulutuksia tutkijoille	18
Sovittelutoimisto lähettää tietoja jutun etenemisestä	17
Sovittelun ohjaaja poliisilaitokselle	16
Tutkijat vierailevat sovittelutoimistolla	15
Sähköpostikeskustelut	15
Yhtenäisen ohjauksen luominen	13
Yhteyshenkilö, jonka vastuulla poliisissa sovittelun yhteistyö	13
Sovittelutoimiston henkilökunta vierailee poliisilaitoksella	10
Nuoremmat konstaapelit käyvät tutustumassa sovitteluun	10
Epäviralliset vierailut	9
Puhelinkeskustelut	9
Yhteyshenkilö, jonka vastuulla sovittelussa poliisin yhteistyö	9
Piipahtaminen kahvilla sovittelutoimistossa	7
Sovittelu hakee postin poliisilaitokselta	7
Säännölliset palaverit	6
Poliisin ja sovittelun yhteinen markkinointikampanja sovittelusta	2

Taulukko 8 Työntekijöiden näkemys yhteistyömuotojen kehittämisen painopistealueista

Tärkeimmiksi kehittämisen kohdiksi nousi, että sovittelutoimisto järjestää koulutuksia tutkijoille, sovittelutoimisto lähettää tietoja jutun etenemisestä ja sovittelun ohjaajan työpiste olisi jatkossa poliisilaitoksella. Myös tutkijoiden sovittelutoimistolla vierailut, sähköpostikeskustelut, yhtenäisen ohjauksen luominen, yhteyshenkilö poliisissa ja sovittelutoimiston vierailu poliisilaitoksella ja nuorempien konstaapeleiden vierailu sovittelutoimistossa saivat kannatusta. Hajaääniä annettiin epävirallisille vierailuille, puhelinkeskusteluille, sovittelutoimiston yhteyshenkilölle, kahvilla piipahtamiselle sovittelutoimistossa, sovittelutoimiston työntekijöiden postin haulle laitokselta, säännöllisille palaverille ja viimeisenä poliisin ja

sovittelupalvelun yhteiselle markkinointikampanjalle. Erilaisten toimintamuotojen kannatuksessa oli melko paljon hajontaa ja melkein puolet ehdotuksista sai kymmenen ääntä tai yli.

Kun katsotaan tarkemmin kuvan 10 äänijakautumaa, voidaan huomata, että osa-alueina eniten ääniä sai yhteydenpidon kehittäminen. Puhelin- ja sähköpostikeskustelut, sovittelutoimiston henkilökunnan tiedottaminen jutun etenemisestä, postin haku poliisilaitokselta ja yhteys-henkilöt saivat yhteensä 70 ääntä. Toiseksi eniten kehitettävää nähtiin yhteistoiminnassa 55 äänellä. Listassa melko ylhäällä ovat sovittelutoimiston järjestämät koulutukset tutkijoille, sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella oleminen sekä yhtenäisen ohjauskäytännön luominen. Muutamia ääniä saivat myös säännölliset palaverit sekä poliisin ja sovittelupalvelun yhteinen markkinointikampanja. Kolmas osa-alue vierailut keräsi myös kuitenkin hyvin ääniä yhteensä 51. Eniten toivottiin tutkijoiden vierailua sovittelutoimistossa ja sovittelutoimiston henkilökunnan vierailua poliisilaitoksella. Nuorempien konstaapeleiden tutustumiskäynti sovittelu-toimistolla sekä epäviralliset vierailut saivat myös ääniä. Piipahtamisia kahvilla sovittelutoimistossa kannatettiin seitsemällä äänellä.

Vierailut

Vierailun kehittämisideoista kuvattu lappumeri näkyy kuvassa 9. Vierailujen osalta ainoastaan yksi henkilö nosti esiin, sen etteivät palaverit motivoi työntekijöitä. Toisaalta, kun tarkemmin katsoo lappuja, niin harvassa liimalapussa lukee sana palaveri. Enemmän myös puhuttiin vierailuista, koulutuksista ja kahvitteluhetkestä. Aineistosta nousi vahvasti tarve ja halu yhteisten tapaamisten järjestämiseen ja se miellettiin myös parhaimmaksi keinoksi tietojen vaihtamiseen ja päivittämiseen yhteistyökumppaneiden välillä. Koettiin että yhteistyön tekeminen helpottuu, kun tapaamisten kautta tutustutaan henkilökohtaisesti. Tutkijat kokivat, että yhteiset tapaamiset muistuttavat sovittelupalvelun olemassa olosta. Säännöllisyyttä tapaamisissa pidettiin jokaisessa ryhmässä hyvin tärkeänä. Tapaamisten toivottiin olevan vapaamuotoisia ja että niihin voisi osallistua koko henkilökunta. Esimiesten rooli myös tapaamisiin rohkaisemisessa ja niistä muistuttamisessa nähtiin tärkeänä.

”Vierailuista säännöllistä puolin toisin”

”Säännöllisiä tapaamisia ja vierailuja puolin toisin”

”Poliisin puolelta uuden tutkijan ”pakko” käydä sovittelutoimistossa”

Paljon nousi myös erilaisia epävirallisten tapaamisten ehdotuksia erilaisia jollain tavalla säännöllisiä yhteisiä kahvihetkiä. Ehdotettiin, että sovittelutoimistolla järjestettäisiin joka perjantai tutkijoille mahdollisuus tulla vierailulle aamukahvien merkeissä. Toinen ehdotus oli, että tällainen kahvitteletunti järjestettäisiin joka kuukausi. Yhteiset kahvitteletunnet nousivat ehdotuksina esiin sekä poliisista että sovittelutoimiston henkilökunnan keskuudessa. Koettiin, että hyvien tarjoamisten järjestäminen voisi motivoida käymään sovittelutoimistolla.

”Kahvit silloin tällöin”

”Kuukausittaiset kahvitunnit”

Vierailujen osalta nousi myös esiin, että sovittelun ohjaaja viettäisi vähintään yhden päivän viikosta poliisilaitoksella. Ehdotettiin myös, että ohjaaja olisi alakerrassa ilmoituksen vastaanotossa, jolloin asioiden ohjaaminen suoraan sovittelupalvelun piiriin helpottuu. Ehdotettiin myös, että niinä päivinä, kun sovittelun ohjaaja menee poliisilaitokselle, voisi laitokselta joku tulla tutustumaan sovittelutoimiston arkeen, vaikka muutamaksi tunniksi.

”Järjestetään sovittelutoimiston edustaja poliisilaitoksen ilmoituksen vastaanottoon esim joka ma 9-15 -> vaihtoehto r-ilmoitukselle”

”Vaihtaripäivät”

Yhteydenpito

Koettiin, että henkilöiden tultua tutuksi tapaamisten kautta, on yhteyden ottamiseen sen jälkeen matalampi kynnyks. Yhteydenpidon helpottamiseksi mietittiin, että olisiko mahdollista saada puolin toisin ”nimelistaa” yhteistyökumppaneista tai jonkinlaista puhelinluetteloa. Sovittelutoimiston henkilökunta mietti, että voisiko yhteydenpitoa helpottaa myös, jos olisi niin sanottu päivystävä ohjaaja. Tällä tarkoitettiin, että olisi yksi puhelinnumero, johon poliisit voisivat soittaa ja johon aina vastataan. Mietittiin, että onko poliisilla olemassa vastaavaa toimintoa. Koettiin tärkeäksi, että yhteyttä otetaan silloin kun on tarvetta.

”Poliisi voisi ottaa johonkin tiettyyn hlöön jutussa ja kysyä, onko sovittelulle mahdollisuutta”

”Otetaan yhteyttä silloin kun on asiaa”

nousi myös ajatus yhteisen tavoitteen luomisesta prosessille. Tähän liittyen mietittiin, että poliisi kirjailisi aloitteen mukaan hieman taustatietoja asiasta sovittelutoimiston henkilökunnalle. Yhteydenottoa toivottiin myös siinä vaiheessa, jos ohjaaja on valmistelemassa päätöstä asiassa.

”Ennen sovittelutoimiston päätöksentekoa sovittelutoimistosta voitaisiin olla yhteydessä TJ/T esim. perustelujen muokkaamiseksi”

”Poliisi voisi kirjoitella saatesanoja sovitteluun lähtevään materiaaliin.”

Poliisin puolelta nousi kysymys myös mahdollisuudesta olla yhteydessä sovittelijoiden kanssa. Asiaa hoitavan sovittelun ohjaajan pitäisi kyllä aina tietää, miksi asia on keskeytynyt, mutta aineistosta nousi esiin, että aina tällaista tietoa ei asiaa hoitavalla sovittelun ohjaajalla ollut. Poliisissa koettiin, että tiedon saaminen sovitteluprosessin keskeytymisestä suoraan sovittelijoilta voisi olla ensiarvoisen tärkeää. Ehdotettiin, että sovittelija voisi myös tarvittaessa ottaa yhteyttä jutun tutkijaan, jotta he voisivat keskustella asiasta.

”Tutkija ja sovittelija voisivat keskustella puhelimesta vaikka jutusta”

”Sovittelija voisi ottaa yhteyttä tutkijaan ennen sovittelun alkua”

Yhteydenpidon koettiin helpottuvan, jos sovittelun ohjaaja olisi poliisilaitoksella tai kävisi laitoksella säännöllisesti. Ehdotettiin, että olisi hyvä, että laitoksella olisi jokin paikka, josta paperit lähtisivät eteenpäin.

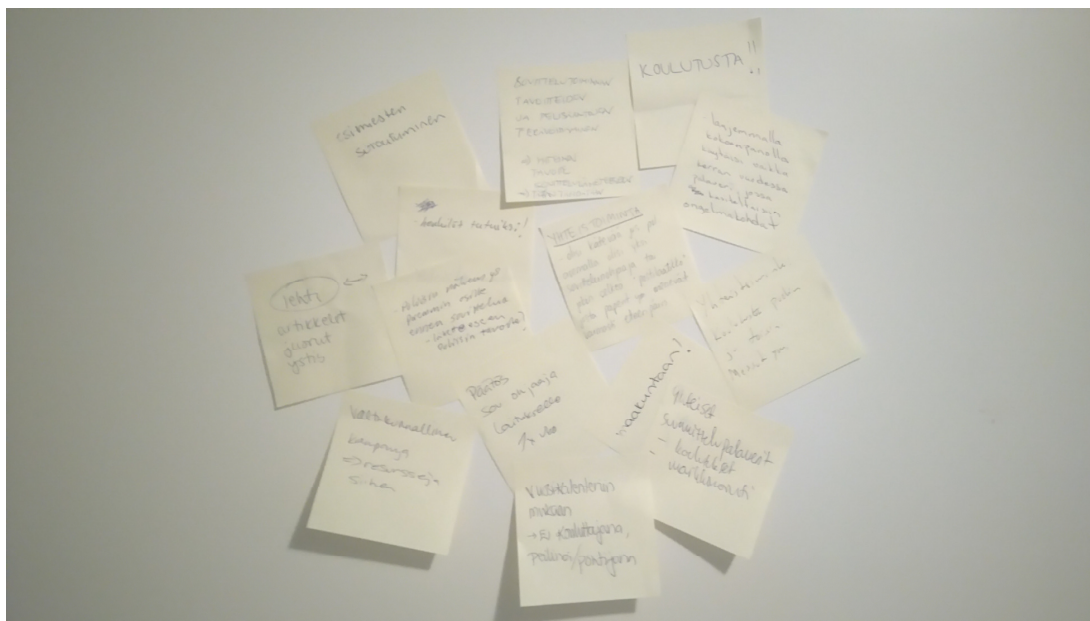
”Sovittelutoimistolta henkilö säännöllisesti käymään laitoksella.”

Yhteistoiminta

Yhteistoimintaan miellettiin kuuluvaksi erilaiset yhteiset toiminnot ja niiden kehittäminen. Ohjaajan poliisilaitoksella olo on saanut jokaisessa ryhmässä kannatusta ja se nousi vahvimmin yhteistoiminnan kohdalla esille. Ohjaajan laitoksella olo helpottaisi poliisin työtä, vähäisissä asioissa asiakas voitaisiin ohjata suoraan rikosilmoituksen teon sijaan ohjaajan juttusille, jolloin myös asiakas saa nopeasti asiaansa eteenpäin. Myös yhteistyön tekemiseen ohjaajan laitoksella nähtiin olevan myönteinen vaikutus.

”Tehtävä päätös sov.ohjaajan laitokselle 1 x vko.”

Yhteistoimintaan liittyen ideoita oli tullut jo aiemminkin. Kuvassa 11 kuitenkin näkyy, minkälaisia lisäideoita yhteistoiminnasta nousi vielä esille.

Kuva 11 Kehittämisideat yhteistoiminnasta

Koulutuksia toivottiin monipuolisesti. Joko niin, että sovittelutoimisto järjestäisi tutkijoille koulutusta tai niin, että olisi jonkinlainen sovittelutoimiston toimijoiden ja poliisin yhteinen koulutus. Koettiin, että näin voidaan tehdä sovittelupalvelua ja sovittelumenettelyä tutummaksi tutkijoille. Koulutuksiin toivottiin esimerkkitapauksia, siitä kuinka sovittelutoimistossa asioita hoidetaan ja tietoa asiakkaan näkökulmasta, että toimiiko sovittelumenettely oikeasti. Koulutuksiin toivottiin myös kahvia ja pullaa. Esiin nousi ajatus myös siitä, että pääsisikö poliisi tutustumaan sovittelumenettelyyn yhden neuvottelun ajaksi. Toivottiin myös, että tutkijan ja sovittelutoimiston välinen keskustelu yksittäisestä jutusta voisi joskus konkretisoitua. Kävi ilmi, että sovittelutoimistossa luodaan vuosi kerrallaan suunnitelmat sovittelijoiden koulutuksista. Ehdotettiin, jos poliiseille tarjottaisiin mahdollisuutta osallistua sovittelijoiden tapahtumiin ja koulutuksiin mukaan, ei välttämättä kouluttajana vaan yhteiseen keskusteluun osallistujana.

”Koulutustilaisuus jossa kerrotaisiin esimerkkitapauksia + kahvia ja pullaa, asiakkaan näkökulma -> toimiiko oikeesti”

”Yhteiskoulutus”

Yhteistoimintaan ehdotettiin myös erilaisia poliisin ja sovittelutoimiston toimijoiden yhdessä esiintymisiä, kuten sovittelutoimiston toimijoiden osallistuminen poliisin päivään tai messuille. Myös yhteistyötä lähipoliisin kanssa nostettiin esiin. Tärkeäksi nähtiin myös sovittelupalvelusta tiedottaminen ja sovittelupalvelun markkinointi. Mietinnässä nousi esiin, voisiko se

tapahtua jotenkin poliisin kanssa yhteistyössä. Ehdotettiin jopa valtakunnallista kampanjaa asian suhteen.

”Messut ym.”

”Sovittelusta tiedottaminen ja markkinointi.”

Yhteistoiminnassa tärkeäksi nähtiin, että yhteisistä toimintakäytänteisiin sitoudutaan ja yhdessä sovittuja käytäntöjä noudatetaan. Tässä esimiesten rooli nähtiin merkitseväksi tekijäksi. Yhteisten käytäntöjen linjaaminen nostettiin esille ja ehdotettiin, jos vaikka kerran vuodessa kokoonnuttaisiin poliisin ja sovittelutoimiston kesken isommalla porukalla ja käydään yhteistyön ongelmakohdat läpi. Myös koulutus puolin toisin nähtiin edistävän yhteistoimintaa ja ehdotettiin, että myös poliisin kenttätoimijoille järjestettäisiin koulutusta sovittelumenetelmästä. Tuttuus nähtiin yhteistoimintaa tukevaksi tekijäksi ja välitön yhteydenpito yhteistoiminnan mahdollistajaksi. Myös yhteiset suunnittelupalaverit nousivat esiin.

”Koulutusta puolin ja toisin.”

”Laajemmalla kokoonpanolla käytäisi vaikka kerran vuodessa palaveri, jossa käsiteltäisiin ongelmakohdat.”

Yhteistoiminnassa nähtiin tärkeäksi juttukohtainen yhteisen ajatusmaailman luominen. Esiin nousi ehdotuksia, että poliisin näkemys jutun jatkosta nostettaisiin paremmin esille ja luotaisiin yhdessä sovittelumenettelyn kannalta yhteinen tavoite asian käsittelylle. Asioissa, joissa poliisi on päättämässä tutkintaa, olisi tärkeää saada myös asiakkaalle tieto, mitkä asian käsittelyn vaihtoehdot tuolloin ovat.

”Poliisin näkemys paremmin esille ennen sovittelua, lähetteeseen poliisin tavoite”

Yhteistoiminnan kehittämisen kohdalla esiin nousi myös poliisien mukaan ottaminen sovittelutoimiston sovittelijoilleen julkaisemaan lehteen, esimerkiksi poliisille oma palsta lehteen ja lehteä voisi lähettää myös alueen poliisilaitoksille.

Aloitteen tekeminen

Aloitteen tekemistä kartoitettiin myös äänestys periaatteella. Taulukossa 9 näkyy annettujen äänten jakautuminen. Eniten ääniä sai selkeästi päivystyksestä suoraan ohjaaminen sovittelumenettelyyn. Yli kaksikymmentä ääntä sai aloitteen tekeminen pelkän ilmoituksen pohjalta, jos asiakkaat suostuvat, asianomistajarikosten lähettäminen sovittelumenettelyyn sekä aloit-

teen tekeminen suoraan ohjaajalle poliisilaitospäivänä. Yli kymmenen ääntä sai asiakkaille sovitteluesitteen antaminen, aloitteen tekeminen ennen kuulusteluja sekä pelkän ilmoituksen pohjalta, ilman yhteydenottoa asiakkaisiin. Alle kymmenen ääntä sai virallisen syytteen alaisen rikosten lähettäminen sovittelumenettelyyn sekä sovitteluprosessin nopeampi läpivientiaika. Myös näissä äänissä on suurta hajontaa.

Aloitteen tekeminen

Päivystyksestä suoraan ohjaaminen sovitteluun	32
Pelkän ilmoituksen pohjalta, jos asiakkaat suostuvat	25
Asianomistajarikosten lähettäminen sovitteluun	21
Suoraan ohjaajalle poliisilaitospäivinä	24
Asiakkaille sovitteluesitteen antaminen	17
Ennen kuulusteluja	13
Pelkän ilmoituksen pohjalta, ilman yhteydenottoa asiakkaisiin	11
Virallisen syytteen alaisten rikosten lähettäminen sovitteluun	9
Sovittelun nopeampi läpivientiaika (nykyään 8vko)	7

Taulukko 9 Työntekijöiden näkemys aloitteen tekemiseen liittyvistä painopistealueista

Kun lähdettiin avaamaan aloitteen tekemisen kohtaa tarkemmin kuvassa 12 näkyvien liimalappujen avulla, esiin nousi paljon ajatuksia aloitteen tekemisen käytännön kehittämisestä. Suurin esille noussut asia oli asian ohjaaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sovittelumenettelyyn. Osa oli sitä mieltä, että rikosnimikkeestä huolimatta asia voitaisiin ohjata tutkintailmoituksen pohjalta sovittelumenettelyyn, osa kannatti käytäntöä asianomistajarikosten kohdalla. Erilaisia mielipiteitä löytyi myös siinä, että kysytäänkö asiakkaalta suostumus asian siirtämiseen sovittelumenettelyyn vai ei. Suurin osa oli sitä mieltä, että on asiakkaan etu, että poliisi tiedottaa sovittelumahdollisuudesta ja sen jälkeen siirtää asian sovittelutoimiston käsiteltäväksi. Osa oli sitä mieltä, että asiakkaan etu on, että asian käsittely lähtee kaikissa asioissa mahdollisimman nopeasti liikkeelle. Sovittelutoimiston henkilökunta oli sitä mieltä, että poliisin yhteydenotto asiakkaaseen on edellytys sovittelualoitteen tekemiseen. Vaarana kerrottiin olevan, että asiakas ei saa tietää oikeuksistaan, jos hän ei edes tiedä olevansa rikoksesta epäilty. Asiat, joissa osapuoli ei ole ollut tietoinen olevansa rikoksen osapuoli olivat aiheuttaneet sovittelutoimiston henkilökunnalle myös ylimääräistä työtä sekä haastetta asiakastyössä.

”Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa riippumatta rikosnimikkeestä”

”Minimi että poliisi on aloitetta tehdessään yhteydessä asianosaisiin et tämmönen rikosilmoitus on tullu. Et ihminen tietää olevansa rikosasian osapuoli.”

tiin hyväksi ideaksi. Koulutusta aloitteen tekemisen vaihtoehtoista toivottiin tutkijoiden keskuudessa.

”Yhteinen linjaus = yhteistyötä”

”Poliisin sähköisiin rikosilmoituksiin tietoa sovittelumahdollisuudesta”

Poliisilta nousi toive aloitelomakkeen kehittämisestä. Määräaika sovitteluprosessin läpivienti-ajalle nähtiin tarpeelliseksi, sillä mitä nopeammin asia on takaisin poliisilla, sen parempi. Sovittelutoimiston henkilökunta nosti esiin myös sovitteluprosessiin liittyvien päätöspohjien kehittämisen tarpeen. Sovittelutoimistolla on käytössä viisi erilaista päätöspohjaa, jotka eivät informoi yhteistyökumppania selkeästi. Kehittämisideaksi nousikin päätöspohjien selkeyttäminen.

7 Sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen yhteistyön toimintamalli

Tulosten pohjalta lähdin hahmottelemaan uutta toimintamallia Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen välille. Koska aineisto on kerätty pääosin suullisesti ja ryhmän läsnä ollessa, halusin tarjota osallistujille vielä mahdollisuuden nimettömään vastaamiseen. Esitin toteutusvaiheen kyselyn (liite 5) yhteydessä vielä kysymyksen, että mitä olisi tärkeä löytyä uuden yhteistyön toimintamallista. Sain kyselyyn 16 vastausta tähän kysymykseen. Vastauksissa toivottiin yhtenäisiä käytäntöjä vahvistamaan ja yksinkertaistamaan prosessia, selkeitä luurankomalleja ja kestäviä ratkaisuja aloitemäärän ylläpitoon ja asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen. Toive oli myös yhteistyön konkretisoinnista, yhteydenpitomalleista ja tiedon lisäämisestä prosesseista poliisin, sovittelutoimiston sekä myös asiakkaan suuntaan. Yhteydenpitomalleista esille nousi yhteydenpito ennen papereiden palauttamista sovittelutoimistolta poliisille sekä yhteinen tavoitteen asettelu juttukohtaisesti. Mallissa toivottiin huomioitavan myös koulutukset. Tärkeäksi koettiin, että mallissa huomioidaan sovittelumennettelyyn ohjaamisen monet toimintamallit, myös aloitteen tekeminen jutun varhaisessa vaiheessa tai jopa ennen rikosilmoituksen vastaanottamista. Ehdotettiin esimerkiksi asiakkaan yhteystietojen välittämistä sovittelutoimistolle sähköpostilla. Sovittelun ohjaajan saaminen poliisilaitokselle nostettiin myös toiveeksi uuteen yhteistyömalliin lisättäväksi. Toiveena esitettiin toisaalta myös, että sovittelutoimisto ja poliisilaitos pidettäisiin omina virastoinaan, jottei sovittelu leimaudu poliisilaitoksen alle.

Edellä mainittujen aineistojen lisäksi mietinnän apuna käytän toiminnoista määrättyjä lakeja ja ohjeistuksia. Hyödynnän myös Helsingissä tekemiäni asiantuntija haastatteluita. Käyn läpi osa-alueittain yhteistyön mallit ja hyödynnän jaottelussa aineistosta nousutta kaavaa. Ensimmäisenä keskityn yhteistyömuotoihin, joissa käyn läpi yhteydenpidon, vierailut ja tapaami-

set sekä yhteistoiminnan. Toisena suurempana kokonaisuutena keskityn aloitteen tekemiseen ja sen erilaisiin malleihin. Lopuksi tuon esille toivottavia yhteistyön muita kehittämisen paikkoja.

7.1 Ohjaaja poliisilaitokselle

Aineiston pohjalta nousi selkeästi esiin, että sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olon koettiin helpottavan yhteistyötä kaikkien yhteistyön osa-alueiden kannalta. Vierailut ja erilaiset yhteen kokoontumiset poliisiin ja sovittelun edustuksen välillä on nähty positiiviseksi, niin tiedon välittämisen kuin palvelun hyödyntämisenkin näkökulmasta. Palaverikäytäntö on pääosin poliisilaitokselta purettu, joten yhteistyöpalavereiden suuri määrällinen lisääminen sovittelu-toimiston vaatimuksesta voitaisiin kokea rasitteena. Puolestaan matalan kynnyksen toimintamalli, joka ei vie yhteistyötahojen resursseja lainkaan, on järkevä vaihtoehto.

Kokemuksia ohjaajan läsnäolosta kartoitettiin myös kehittämishankkeen arviointikyselyn yhteydessä (liite 5). Tähän kysymykseen tuli 15 vastausta. Sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olon koettiin pääsääntöisesti vaikuttaneen yhteistyöhön positiivisesti. Ohjaajan läsnäolon koettiin helpottaneen tiedonvälitystä ja tiedon lisäämisen sovittelutoiminnasta koettiin helpottaneen sovittelualoitteen tekemistä. Myös se koettiin positiiviseksi asiaksi, että ohjaajan kasvot tulivat tutuksi ja sen koettiin helpottavan myös yhteydenpitoa. Koettiin että ohjaaja laitoksella oli myös hyvä tiedonkulun työväline puolin ja toisin sekä kehittämistyön käynnistäjä ja kehittämistarpeiden esille tuoja. Ohjaajan olo motivoi tutkijoita myös mainostamaan sovittelupalvelua asiakkaille ja sitä kautta toi tunnettavuutta sovittelutoiminnalle.

Ohjaajan läsnäolo poliisilaitoksella on käytössä jo Helsingin sovittelutoimiston ja Pasilan poliisiaseman välillä. Sekä poliisin että sovittelutoimiston kokemukset tällaisesta yhteistyömallista ovat olleet erittäin positiiviset. Sovittelutoimiston näkökulmasta etuja on ollut yhteistyön matala kynnyksen ja tuttuuden lisääntyessä yhteistyön tekeminen on helpottunut. Aloitteita ei tarvitse laittaa postin kautta, jolloin säästetään aikaa ja rahaa. Lisäksi sovittelualoitteet ovat kääntyneet kasvuun ohjaajan siirryttyä poliisilaitokselle. (Sovittelutoimiston johtaja 2015.) Poliisin näkökulmasta etuja on ollut se, ettei tutkijoilla mene aikaa miettimiseen soveltuuko asia sovittelumenettelyyn vaan tutkija voi käydä suoraan konsultoimassa paikalla olevaa ohjaajaa. Helsingissä on myös totuttu moniammatilliseen yhteistyöhön, sillä heillä on käytössään Ankkuri-malli, MARAK-hanke sekä syyttäjistä osa on sijoitettu myös poliisilaitokselle. Ohjaajaa on hyödynnetty konsultoinnin lisäksi esimerkiksi uusien työntekijöiden kouluttamisessa sovitteluasioissa. Ohjaajan fyysinen läsnäolo ja tavoitettavuus nähtiin selkeästi poliisin puolelta hyvänä asiana ja avain asiana on tiedon lisääntyminen, poliisit, uudetkin, tietää minkälaiset asiat voi laittaa sovittelumenettelyyn. (Apulaispoliisipäällikkö 2015.) Sovittelun ohjaajan läsnäolo näkyy selkeästi Helsingin sovittelutoimiston aloitetilastoissa. Poliisien tekemä aloite-

määrä on myös jatkanut kasvuaan tämän vuoden puolella edelleen. Aikavälillä tammikuu - lokakuu viime vuonna oli tullut sovittelutoimistolle 491 aloitetta. Tänä vuonna vastaavana aikana luku oli huikeat 657. (Helsingin sovittelutoimiston tilasto 2015.)

Ohjaajan läsnäolo poliisilaitoksella luo siltaa ja madaltaa kynnystä yhteistyön kannalta kaikkiin tärkeisiin osa-alueisiin. Kuvassa 13 havainnollistuu, kuinka yhteydenpito, vierailut, yhteistoiminta sekä aloitteen tekeminen ovat yhteydessä sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella oloon. Ajatus sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olosta on kuitenkin se, että ohjaaja tekee perustyötään poliisilaitoksen tiloissa. Se onko ohjaajan huone päivystyksen yhteydessä vai tutkinnan kerroksessa on varmasti tilaratkaisuiden kannalta mietittävä asia. Asiakkaiden ohjaamisen kannalta olisi järkevää saada paikka alakerrasta, mahdollisimman läheltä poliisin palvelupäivystystä. Kun asiakas pystytään ohjaamaan suoraan sovittelun ohjaajan puheille, säästyy poliisin aikaa sekä ohjaajan aikaa. Sovittelun ohjaaja pääsee heti selvittämään asiakkaan kanssa sovittelumenettelyn edellytyksiä sekä tämän halukkuutta sovitteluun. Toisaalta olo tutkinnan kerroksessa ehkä mahdollistaisi paremmin keskinäisen kanssakäymisen.

Kuva 13 Sovittelun ohjaaja poliisilaitoksella yhtymäpinnat yhteistyön eri osa-alueisiin

Yhteydenpito myös helpottuu sovittelun ohjaajan löytyessä saman katon alta. Voidaan käydä kasvokkain konsultoimassa yhteistyökumppania, puhelimen tai sähköpostin sijaan. Myös aineistosta esiin noussut tuttuuden rakentaminen mahdollistuu, minkä koettiin aineiston mu-

kaan helpottavan yhteistyön tekemistä. Tämä tietenkin vaatii aktiivisuutta sovittelun ohjaajalta ja tutkijoilta, tuttuus ei synny itsestään vaan kohtaamisiin ja keskusteluihin tulee hakeutua aktiivisesti.

Sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olo on yhteistoimintaa parhaimmillaan. Helsingissä ohjaajan olo laitoksella on saanut aikaan myös erilaisia uusia ja yhteisiä ideoita yhteistyön kehittämistä ja koettiin, että ideoiden eteenpäin vieminen on helpottunut ohjaajan laitoksella olon aikana (Sovittelutoimiston johtaja 2015). Näin ollen ohjaajan poliisilaitoksella olo saattaa viedä eteenpäin myös yhteistoimintaa ja helpottaa sen suunnittelua. Ohjaajaa voisi tarvittaessa pyytää mukaan myös tutkintaryhmien aamupalaveriin tai käymään tapaamassa ryhmää muutoin.

Vierailujen ja kohtaamisten nähtiin olevan yhteistyön pohja ja yhteistyötä aktivoiva tekijä. Kuvassa 14 on havainnollistettu aineistosta esiin noussut vierailujen vaikutus yhteistyöprosessiin. Vierailuja on ollut ajan saatossa monenlaisia virallisia ja epävirallisia. Palaverikäytännöt ovat pitkälti poliisissa poistuneet ja aineistossa nousi esiin toive myös vapaamuotoisemmista tapaamisista. Tähän sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olo osittain vastaa. Koen, ettei ohjaajan läsnäolo poliisilaitoksella ole kuitenkaan ratkaisu kaikkeen vaan näen, että se tarvitsee tuekseen selkeän yhteistyön toimintarakenteen myös muilta osin.

Keski-Suomen sovittelutoimistossa on töissä neljä vakituista ohjaajaa. Sovittelutoimiston toiminta-alueeseen kuuluu myös koko Keski-Suomen maakunta. Näin ollen yhteistyön resurssia täytyy miettiä myös niin, että maakunta tulee huomioiduksi ja että suunnitelma on realistinen toteuttaa. Helsingissä ohjaajan päivittäinen olo poliisilaitoksella on mahdollinen, koska henkilökuntaan kuuluu 11 toimijaa (Yhteystiedot 2011). Poliisilaitospäivät on jaettu kolmen sovittelun ohjaajan kesken (Sovittelutoimiston johtaja 2015). Keski-Suomen sovittelutoimisto on työresursseiltaan pienempi toimisto ja toiminta-alueeseen kuuluu Jyväskylän poliisilaitoksen lisäksi, Äänekosken, Jämsän, Keuruun ja Saarijärven poliisiasemat sekä Viitasaaren toimipiste. Näin ollen yhden sovittelun ohjaajan työresurssia ei voida kiinnittää joka arkipäivä Jyväskylän poliisilaitokselle. Täten resurssien kannalta järkevää on, että ohjaaja viettää Jyväskylän poliisilaitoksella yhden päivän viikosta. Päivä on tietty viikonpäivä, esimerkiksi maanantai ja tuttuuden syntymiseksi kaikkien sovittelun työntekijöiden kannalta näen tärkeäksi, että viikoittaiset vuorot jaetaan kaikkien neljän työntekijän kesken. Ohjaajan työpisteelle perustetaan ”postilaatikko”, johon tutkijat ja tutkintasihteerit voivat tuoda sovittelualoitteet. Ohjaajan työpisteeltä aloitteet haetaan maanantaisin ja torstaisin. Samoina päivinä sovittelun ohjaaja myös tuo mukanaan poliisilaitokselle sovittelutoimistolta palautuvat paperit ja tarvittaessa käy läpi tutkijan kanssa, mitä jutulle on sovitteluprosessissa tapahtunut.

7.2 Yhteydenpito

Yhteydenpidon helpottamiseksi sovittelutoimistolle perustetaan päivystyspuhelin, johon vastaa päivystävä sovittelun ohjaaja. Päivystyspuhelin on käytössä arkisin 9-15 välisenä aikana ja siihen voi soittaa kaiken tyyppisissä asioissa, oli kyse konsultoinnista, asiakkaan ohjaamisesta tai mieleen tulleesta kysymyksestä. Tämä varmasti helpottaa ohjaajien tavoitettavuutta, sillä ohjaajat tekevät paljon myös asiakastyötä ja tuolloin työpuhelin on äänettömällä. Päivystyspuhelimelle sovitaan vastuuvuorot ja jos vastuussa olevalle ohjaajalle tulee äkkinäinen asiakastilanne, siirtää hän siksi aikaa puhelimen vapaana olevalle ohjaajalle. Päivystyspuhelimien numero ilmoitetaan kaikille tutkijoille ja tallennetaan jokaisen tutkijan työpuhelimeen. Päivystyspuhelimien numero laitetaan näkyviin myös poliisin lupapäivystykseen sekä ohjaajan työpisteelle poliisilaitokselle. Näin voidaan yhteydenpitoa helpottaa myös niinä päivinä kun ohjaaja ei ole laitoksella. Poliisin palvelupäivystyksestä voidaan soittaa päivystävälle ohjaajalle, vaikka yhdessä asiakkaan kanssa, jolloin asiakkaan siirtyminen palvelusta toiseen tulee entistä tehokkaammaksi. Sovittelutoimiston päivystysnumero voisi olla näkyvissä myös asiakkaille. Sovittelutoimiston yhteydenpidon helpottamiseksi poliisin suuntaan pyydetään, vain ammattihenkilöstön käyttöön, poliisien tutkintaryhmien puhelinluettelot.

Poliisi toivoi enemmän tietoa jutun etenemisestä sovitteluprosessissa. Sovittelutoimiston henkilökunnalla oli mietintää päätöspohjien päivittämisen tarpeesta. Sovitteluprosessin päätöspohjien päivittämisellä voi olla vaikutusta tiedon parempaan välittymiseen, mutta se ei välttämättä saa aikaan poliisille tarvittavan tiedon kulkeutumista. Käynnistyvistä päätöksistä jatkossakin koettiin riittävän sähköposti, jolloin tutkija saa samalla asiaa hoitavan ohjaajan yhteystiedot. Soittoa toivottiin ei käynnistyneiden, kielteisten ja keskeytyneiden sovitteluasioiden osalta. Hyvä käytäntö voisi olla, että sovittelun ohjaaja soittaisi jutun tutkijalle tai tutkinnanjohtajalle, kun on valmistelemassa päätöstä jutun kohdalla. Tällöin päästäisiin yhdessä käymään läpi, miksi sovitteluprosessi keskeytyi ja näin vältettäisiin myös turhat väärinkäsitykset päätöstekstien tulkinnoissa. Sovittelualoitteista keskeytyy jossain prosessin vaiheessa noin neljännes, joten soitto näiden juttujen kohdalla ei tulisi kuormittamaan sovittelun ohjaajan työtä kohtuuttomasti. Päätöksen peruste tulee suoraan asiakkailta, joten sen muokkaamista voi olla vaikea toteuttaa. Tiedon lisäämiseksi sovittelun ohjaaja voisi jatkossa kysyä tarkemmin asiakkaalta tämän toivetta asian etenemisestä ja kirjata asia tarkemmin näkyviin sovittelun asian päätökseen. Tätä toimintamallia tukee myös sovittelulain 24§, jossa sanotaan, että sovittelutoimiston on viipymättä ilmoitettava poliisille tai syyttäjälle päätöksestä, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa soviteltavaksi tai keskeyttänyt sovitteluprosessin (Sovittelulaki 2005: 24§).

Yhteisen tavoitteen luomisesta nousi poliisin puolella keskustelua. Sovittelutoimiston henkilökunta on aiemmin pyytänyt taustatietoa, jos asiassa on jonkinlaista tarvetta tarkemmalle asi-

an kartoittamiselle. Tämä on toteutettu niin, että asian tutkija on laittanut aloitteen mukana viestiä sovittelutoimistolle. Aineistossa nousi esiin myös sellainen vaihtoehto, että tutkija saattaisi sovittelutoimiston henkilökunnan tietoon, jos asiassa voitaisiin tehdä rajoituspäätös. Tällöin sovittelutoimiston henkilökunta voisi paremmin markkinoida sovittelumenettelyä asiakkaille. Esitutkintalaissa on maininta, että tutkinnanjohtaja voi pyytää syyttäjää rajoittamaan esitutkinnan ja sovittelumenettelyn kautta selvitetty asia koettiin olevan rajoitusmenettelyyn sopiva (Esitutkintalaki 2011: luku 3: 10§). Sovittelumenettelyyn kuitenkin pääsääntöisesti laitetaan lieviä rikoksia ja jos asianosaiset saavat asian keskenään sovittua, ei tarveta kalliin oikeusprosessin jatkamiseen tarvitse. Tällainen menettelytapa tehostaisi entisestään sovittelupalvelun asemaa rikosprosessin näkökulmasta ja näin voitaisiin myös säästää poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen työtä.

Yhteydenpidon kohdalla nousi myös mahdollisuus tutkijan ja sovittelijan keskinäiseen yhteydenpitoon. Tutkijaa on ihmetyttänyt jotkut asiat, joissa osapuolet ovat olleet hyvin halukkaita sovittelumenettelyyn esitutkintavaiheessa, mutta asiassa onkin tullut keskeytymispäätös. Ohjaajalla ei välttämättä ole ollut tarkkaa tietoa, miksi juttu on keskeytynyt, koska ei ole ollut itse paikalla sovitteluneuvottelussa. Sovittelulaissa (2005) otetaan kantaa salassapito- ja vaitiolovelvollisuuteen sekä todistamis- ja vetoamiskieltoon. Lain mukaan sovittelupalvelun asiakirjoihin sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään. Tässä tapauksessa kyseessä ei kuitenkaan ole asiakirjatieto vaan tieto sovitteluprosessin päättymisen syistä. Todistamis- ja vetoamiskiellossa puolestaan otetaan kantaa, että sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän on sovitteluneuvottelussa saanut tietää soviteltavasta asiasta, jolleivät erittäin tärkeät syyt vaadi, että sovittelijaa kuullaan asiasta. Myöskään osapuolet ilman toisen suostumusta eivät saa oikeudenkäynnissä vedota sovitteluneuvottelussa esille tullessiin asioihin.

Tässä yhteydenpidon muodossa tullaankin mielenkiintoisen kysymyksen äärelle, koska sovittelija ei saa todistaa sovitteluneuvottelussa esiin nousseista asioista, mutta laki ei kiellä tiedonvaihtoa, jos se on tutkijan työn kannalta olennainen tieto. Toki, koska sovittelijaa ei voida kuulustella ilman erittäin tärkeää syytä, ei poliisi voi myöskään käyttää saamaansa tietoa toimitessaan asianosaisia haittaavasti, jos kyse on sovitteluprosessin keskeytymisen syystä. Sovittelulain ensimmäisessä pykälässä tosin todetaan, että sovittelumenettelyn tarkoitus on järjestää mahdollisuus osapuolille kohdata toisensa luottamuksellisesti (Sovittelulaki 2005: 1§). Luottamuksellisuus luo oletuksen siitä, että asiat eivät mene sovittelutoimiston seinien ulkopuolelle. Jos lakia lukee pidemmälle, tulee salassapito- ja vetoamiskieltoasäädökset vastaan, joissa tarvittavaa tiedonvaihtoa ei kielletä. Sovittelutoimiston tekemät kirjalliset päätökset luovutetaan poliisille, joten miksi päätöksen johtaneita syitä ei voisi saattaa poliisin tietoon. Näin ollen ei ole syytä, miksi poliisi ei voisi olla yhteydessä sovittelijoihin, mutta keskustelua ei voida käydä sovitteluneuvottelun sisällöistä vaan ainoastaan päätökseen johtaneista syistä.

Esimerkkinä voisi olla tieto keskeyttikö asianomistaja sovitteluneuvottelun vai epäilty vai täytykö sovittelijoiden keskeyttää sovitteluneuvottelu tuloksettomana. Käytännön kannalta helpoin väylä asian hoitamiseen voisi olla poliisin yhteydenotto sovittelun ohjaajaan, joka näkee jutussa mukana olleet sovittelijat ja voisi välittää tutkijan yhteydenottopyynnön sovittelijalle.

7.3 Yhteistoiminta, koulutus ja tapaamiset

Yhteistoiminnan perustaksi nähtiin sen, että toimintatavat sovittaisiin yhdessä ja niiden noudattamiseen myös sitouduttaisiin. Esimiesten rooli nostettiin merkitseväksi tekijäksi. Yhteydenpidon kohdalla nousi molemmin puolin halu yhteyshenkilöihin molemmissa virastoissa, jolloin yhteistyön linjauksia ja tulevaisuutta olisi helpompi hahmottaa. Poliisin puolella nähtiin, että käytännön kannalta järkevä toteutustapa olisi se, että yhteyshenkilöitä on useampi, jokaisen perustutkintaryhmän tutkinnanjohtaja tai ryhmänjohtaja sekä tarvittaessa myös perustutkinnan esimies. Sovittelutoimistolla yhteyshenkilöitä voisi olla kaksi, jolloin pienen toimiston ollessa kyseessä rakenne ei ole niin haavoittuvainen. Koenkin, että tällä kokoonpanolla olisi hyvä sopia yhteistoiminnan käytännöt ja tehdä linjaukset yhteistyön toteuttamiseen. Ryhmä voisi kokoontua kerran vuodessa ja tehdä suunnitelmat seuraavalle vuodelle.

Sovittelun ohjaajan työpiste poliisilaitoksella koettiin tärkeimmäksi asiaksi yhteistoiminnan kohdalla. Tämän vuoksi nostin sen omaksi kohdakseen uudessa toimintamallissa (luku 6.1). Toinen tärkeä asia oli toive koulutuksen järjestämisestä. Toivottiin, että sovittelutoimisto järjestäisi koulutusta tutkijoille ja erityisesti uusille tutkijoille. Toiveena esitettiin myös, että poliisi järjestäisi koulutusta sovittelun henkilökunnalle tai sovittelijoille. Ajatus nousi myös poliisin toimijoiden ja sovittelutoimiston toimijoiden yhteiskoulutuksesta. Näen aineiston pohjalta ehdottoman tärkeänä asiana koulutuksen järjestämisen. Tutkijoille voisi tarjota mahdollisuutta osallistua sovittelijoille tarjottaviin koulutuksiin, jolloin myös tutkijoiden ja sovittelijoiden olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa. Sovittelutoimisto järjestää erilaisia koulutuksia sovittelijoilleen ja niitä järjestetään sekä päivä- että ilta-aikaan. Yksi sovittelijoille tarjottava koulutusmuoto on case-työskentely, jollaista myös poliisissa kaivattiin. Tämän lisäksi näkisin, että sovittelutoimisto tarjoaisi kerran vuodessa myös suoraan tutkijoille suunnatun koulutuksen.

Sovittelun ohjaajan laitoksella olon myötä tarve palavereihin tai virallisempiin kokoontumisiin mielestäni vähenee. Jonkinlainen vuosittainen yhteen kokoontuminen koko sovittelutoimiston henkilökunnan sekä perustutkinnan henkilökunnan kesken olisi hyvä. Tuolloin voitaisiin käydä läpi mennyt vuosi ja miettiä ajatuksia seuraavaan vuoteen. Tämän tapaamisen sijoittaisin loppuvuoteen.

Molemmiin puolin tärkeäksi nähtiin erilaiset epäviralliset vapaamuotoisemmat tapaamiset. Sovittelutoimiston henkilökunta ehdotti viikoittain tai kuukausittain toteutettavia epävirallisia kahviteluhetkiä, joissa voitaisiin keskustella päivän polttavista aiheista tai käydä esimerkiksi sovittelualoitteisiin liittyviä keskusteluja. Näkisin, että näihin tapaamisiin voitaisiin yhdistää myös koulutuksellinen elementti, jolloin uusien tutkijoiden ja nuorempien konstaapelien kouluttaminen sovittelumenettelystä onnistuisi luontevasti. Sovittelutoimisto ehdotti tapaamisia esimerkiksi perjantaisin. Ehdottaisinkin niin, että tutkijoille tiedotetaan laajasti, että sovittelutoimisto tarjoaa yhteistyön merkeissä aamukahvit joka perjantai esimerkiksi klo 9-10 ja mukaan toivotaan myös uusia työntekijöitä sekä harjoittelijoita. Sovittelutoimisto voisi kehittää perusinformaatiopakettia annettavaksi uusille tutkijoille sekä harjoittelijoille ja tapaamisesta sovittelutoimiston puolesta voisi vastata päivystävä ohjaaja. Säännönmukaisuus helpottaa asian muistamista ja viikoittainen aika mahdollistaa eri tutkintaryhmien tutkijoille paikalle pääsyn edes silloin tällöin. Tästä tapaamiskäytännöstä voisi löytyä muistutus ohjaajan poliisilaitoksen työpisteeltä. Sovittelijoiden käyntiä poliisilaitoksella toivottiin ja sen mahdollisuudet täytyy selvittää yhteistyön linjauspalaverissa. Sovittelutoimiston ajatuksena oli järjestää avoimet ovet - tapahtuma vuosittain, jossa on paikalla sovittelutoimiston henkilökunta ja sovittelijoita. Tapahtumaan ehdotettiin että myös poliiseja voitaisiin kutsua käymään. Muut yhteistoiminnan kehittämisehdotukset kerättiin talteen ja ne otetaan mietintään kehittämishankkeen myöhemmissä vaiheissa.

7.4 Aloitteen tekeminen

Aloitteen tekemiseen liittyen suurin esille noussut haaste oli poliisin erilaiset ohjauskäytännöt sovittelualoitetta tehtäessä sovittelutoimistolla. Se, etteivät asiakkaat tiedneet olevansa rikoksen osapuolia oli aiheuttanut sovittelutoimiston henkilökunnan työhön hankaluuksia. Tästä syystä yhteisen käytännön sopimisen ja yhteisten toimintakäytänteiden linjaamisen nähtiin ensiarvoisen tärkeänä. Eniten nähtiin tarvetta parantaa sovittelumenettelyyn ohjaamista suoraan poliisin palvelupäivystyksestä riita-asioissa. Tähän ongelmaan osittain vastaa sovittelun ohjaajan läsnäolo poliisilaitoksella viikoittain. Muina päivinä ohjaamista pyritään helpottamaan sovittelutoimiston päivystyspuhelimella. Riita-asioiden kohdalla koettiin ehdottoman tärkeäksi saattaa sovittelumenettelyyn alle 15-vuotiaiden poliisille ilmoitetut asiat. Myös asioissa, joissa tehdään poliisissa tutkinnan päätös, koettiin löytyvän sovittelumenettelyyn soveltuvia asioita. Aloitteen tekemisen helpottamiseksi ehdotettiin, että palvelupäivystykseen vietäisiin sovittelutoimiston aloitelmakkeita, jonka asiakas voisi täyttää siinä tai postittaa palautuskuorella myöhemmin sovittelutoimistoon.

Rikosasioissa tärkeänä nähtiin asian ohjaaminen sovittelumenettelyyn ennen kuulusteluja. Sovittelutoimiston henkilökunnalta nousi toive, että ainoastaan selkeät jutut tulisivat tutkintailmoituksella. Toisaalta nousi myös kysymys siitä, mitä lisäarvoa tutkinta sovittelumenette-

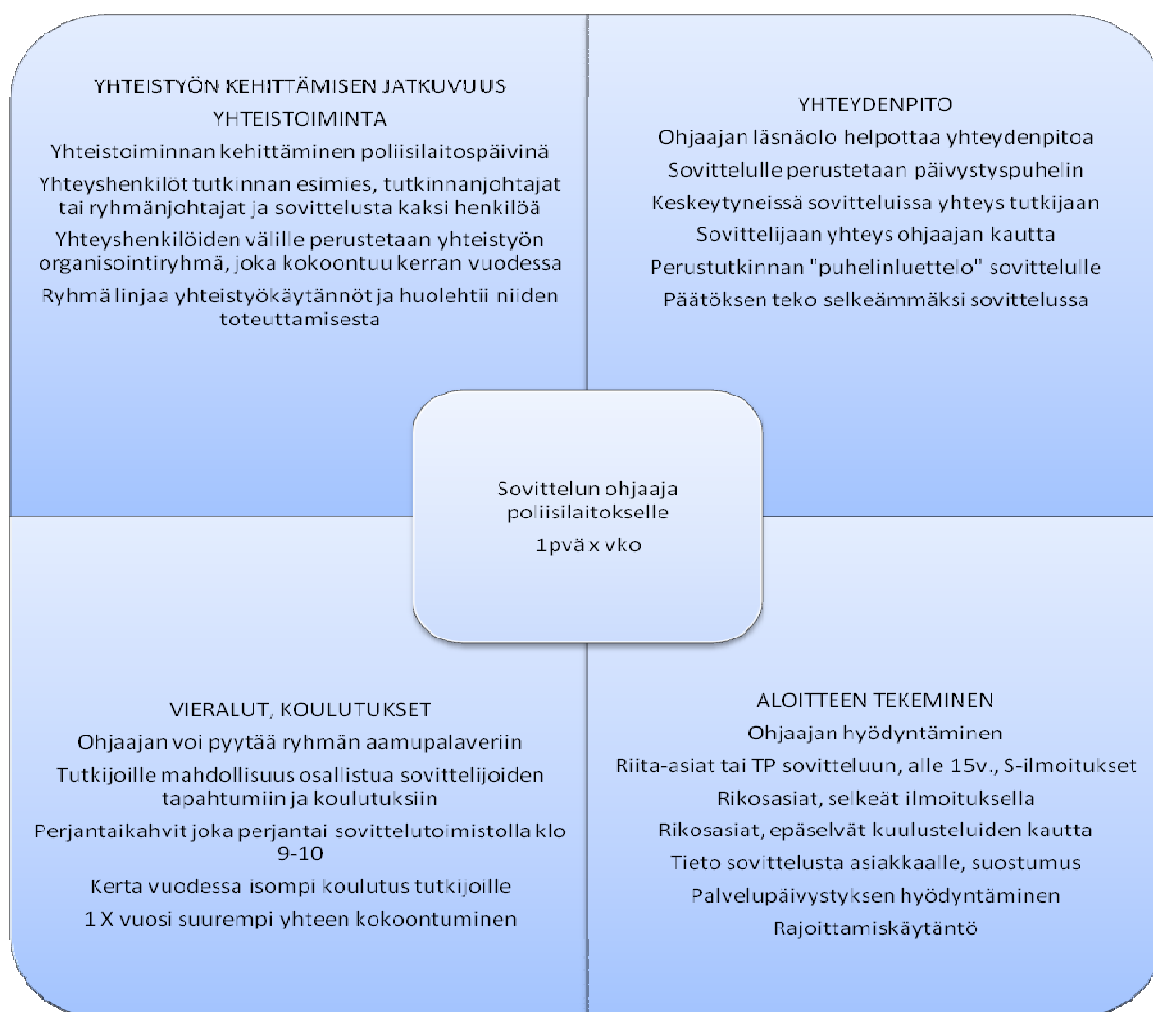
lyn kannalta tuo asiaan. Yhteiseen lopputulokseen tultiin, että sovittelutoiminnan kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että syyllisyyskysymys olisi selkeä. Näin turvataan se, ettei sovittelutoimiston henkilökunta ala suorittamaan esitutkintaa, johon sillä ei ole tietoa eikä taitoa. Esiin nousi myös ajatus, olisiko poliisin sähköiseen rikosilmoitukseen mahdollisuus saada mainintaa sovittelupalvelusta. Tämä vaihtoehto selvitetään myöhemmin kehittämishankkeen edetessä.

Suurin kysymys erilaisten käytäntöjen kohdalla oli, että tarvitseeko asiakkaalta kysyä suostumus sovittelualoitteen tekemiseen ennen asiakirjojen siirtämistä sovittelutoimistolle. Sovittelutoimiston henkilökunta oli vahvasti sitä mieltä, että asiakkaalla täytyy olla tieto, että hän on rikoksen osapuoli ja sen täytyy tulla poliisilta, ei sovittelutoimiston henkilökunnalta. Osa poliisista oli samaa mieltä. Osa taas mietti asiaa prosessin nopeuttamisen kannalta ja sitä kautta asiakkaan edun toteutumisena. Sovittelulain (2005) mukaan, jos poliisi- tai syyttäjäviranomainen arvioi asian soveltuvan sovittelumenettelyyn, tulee hänen tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovittelupalvelun piiriin. Jos osapuoli on alaikäinen, tieto sovittelumahdollisuudesta tulee antaa henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilön asiaa tieto tulee antaa vajaavaltaisen lisäksi hänen edunvalvojalleen (Sovittelulaki 2005: 13§). Lain mukaan viranomaisen siis tulee tiedottaa sovittelupalvelusta, joten asiaa näin ollen ei voi ohjata suoraan sovittelumenettelyyn rikosasiassa. Myös poliisihallituksen ohjeessa (2013) on mainittu, että poliisin esitutkintamateriaali voidaan toimittaa sovittelutoimistoon vain osapuolten suostumuksella (Poliisihallitus 2013: 3). Myöskään tämän vuoksi toimintatavaksi ei voida suositella sovittelualoitteen tekemistä ilman yhteydenottoa asiakkaisiin. Poliisin työn helpottamiseksi asiaa voisi kuitenkin edistää niin, että myös rikosasioissa sovitteluhalukkuus kysyttäisiin rikosilmoitusta vastaanottaessa asianomistajalta, jolloin soitettavaksi jäisi enää rikosilmoituksesta epäilty tai epäillyt. Tällöin myös esille noussut ajatus sovittelutoimiston järjestämästä kenttätoimijoiden kouluttamisesta puoltaa paikkaansa.

Rikosasioissa mietittiin myös rajoittamiskäytännön lisäämistä oikeusprosessin juttupaineiden helpottamiseksi. Jos asia saadaan sovittua, tutkinnanjohtaja voi pyytää syyttäjää rajoittamaan esitutkinnan. Tämä käytäntö vaikuttaa kannatettavalta toimintamallilta, koska se säästäisi monen viranomaisen työtä, jos asiakkaat ovat keskenään asian jo sopineet. Tämä on kuitenkin poliisin sisäisen kehittämisen asia, joten asian eteenpäin vieminen riippuu paljon poliisiorganisaation linjauksista.

Jotta toimintamalli (kuva 14) saadaan käytäntöön, tarvitsee se käydä läpi kaikkien toimijoiden kanssa. Ensimmäinen sovittelutoimiston koulutus voisi mielestäni liittyä aloitteen tekemisen käytäntöön, kunhan asiat on ensin linjattu yhdessä poliisin kanssa. Tähän koulutukseen

voisi osallistua poliisin puolelta myös kenttätöimijoita, jolloin tietoa sovittelupalvelusta saataisiin jalkautettua myös kenttätöimijöiden keskuuteen.

Kuva 14 Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen toimintamalli

8 Prosessin arviointi ja johtopäätökset

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää paikallisesti sovittelutoimiston sekä poliisilaitoksen välistä yhteistyötä. Tavoitteena oli luoda yhteistyökäytäntö, joka toimii resurssina molemmille yhteistyön osapuolille sekä näkyy asiakkaalle yhteistyökumppaneiden välisenä vahvana yhteisenä ajatusmaailmana. Tavoitteena oli luoda yhteistyömalli, jossa yhteistyön tekeminen ja kehittäminen tapahtuisivat luontevasti, helposti ja parhaimmillaan osana perustöitä. Tavoitteena on lisätä myös kansalaisten pääsyä sovittelupalvelun piiriin poliisialoitteella.

Kehittämishankkeen tärkein arviointimenetelmä oli osallistujille jaettu kysely kehittämishankkeen käytännön osuuden toteuttamisesta. Kysely järjestettiin kokonaisotannalla jakamalla kyselylomake (liite 5) kehittämishankkeeseen osallistuneille henkilöille. Koska kehittämishan-

ke toteutettiin useamman kuukauden aikana, toimijoita oli ehtinyt vaihtua kehittämishankkeen aikana. Kysely jaettiin kuitenkin kaikille viimeisellä kerralla läsnä olleille 37 henkilölle. Vastauksia kyselyyn tuli 20, jolloin vastausprosentti oli 55 %. Kysely toteutettiin kirjallisena, koska palautteen kerääminen suullisesti olisi saattanut vääristää tulosta, sillä kehittämishankkeen työntekijä oli sekä kehittämishankkeen toteuttaja että palautteen vastaanottaja. Kysely toteutettiin paperisena heti viimeisen vaiheen jälkeen vastausten saannin turvaamiseksi. Kysymykset olivat avoimia ja kyselyn lopussa kysyttiin numeerista arviota ohjaajan läsnäoloon poliisilaitoksella sekä kehittämishankkeen kokonaistoteutukseen. Kolmas ja viides kohta on avattu 6 luvun alussa, koska niissä kysyttiin sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olosta sekä mitä osallistujien mielestä uudessa sovittelutoimiston ja poliisin välisessä yhteistyömallissa tulisi olla.

Ensimmäinen kysymys kartoitti, että mihin työn osa-alueeseen kehittämishankkeella koettiin olevan vaikutusta ja millä tavalla. Vastauksissa nousi esiin, että vaikutuksia koettiin olevan poliisin ja sovittelutoimiston väliseen yhteistyöhön ja aloitteen tekemiseen positiivisesti. Kehittämishanke oli selkeyttänyt sovittelumenettelyn perusteita, tuonut uutta tietoa, palauttanut muistiin sovittelupalvelun olemassa olon ja merkityksen ja sitä kautta aloitteiden tekeminen koettiin helpommaksi jatkossa. Kehittämishankkeella koettiin olevan positiivinen vaikutus yhteistyöhön myös jatkos kannalta ja toisaalta hankkeen koettiin tuoneen esiin myös yhteistyön kehittämisen tärkeyden sekä yhteistyössä olleet puutteet. Yhdessä vastauksista kerrottiin, että vaikutuksia ei vielä osannut sanoa ja että ne ovat nähtävissä ehkä tulevaisuudessa.

”Rikosasioiden lähettäminen sovitteluun -> virkisti muistia ja sai uuttakin tietoa sovittelutoimiston toiminnasta ja sitä kautta helpompi lähettää juttuja sovitteluun.”

”Ehkä ajatus sovitteluun laittamisesta jälleen muistui paremmin mieleen. On hyvä muistuttaa aina silloin tällöin olemassaolosta niin ei unohdu”

Toinen kysymys kartoitti, minkälaisia hyötyjä kehittämishankkeella nähtiin olevan. Kehittämishankkeen koettiin herättäneen keskustelua ja avanneen silmiä näkemään sovittelupalvelun mahdollisuuksia sekä helpottaneen sovittelumenettelyn markkinointia tulevaisuudessa. Kehittämishankkeen koettiin myös selkeyttäneen sovittelupalvelun perusteita ja tuoneen lisää synergiaa toimintaan. Kehittämishankkeen koettiin myös virkistäneen tutkijoiden muistia sovittelupalvelusta ja tuoneen palvelusta lisätietoa ja sen osaksi prosessia. Hankkeen koettiin olleen hyödyllinen ja herättäneen mielenkiintoa sovittelupalvelua kohtaan ja tuoneen toimintaa tuetuksi. Kehittämishankkeella nähtiin olleen positiivinen vaikutus aloitemäärän nousuun ja aloitteiden tekemiseen sekä yhteistyön sujuvuuteen myös jatkossa.

”sovittelutoiminnasta jäi hyvä maku ja ajatus mahdollisuuksista, joita se voi tarjota.”

”On hyvä, että poliisin ja sovittelutoimiston välistä kuilua yritetään pienentää. Kehittäminen on aina hyvä asia.”

Kehittämishankkeen koettiin vaikuttaneen positiivisesti asennoitumiseen sovittelupalvelua kohtaan. Osa koki, että kehittämishanke oli lisännyt intoa aloitteiden tekemiseen ja lisännyt näkemystä sovittelupalvelun hyödyistä. Nostettiin myös esille, että sovittelumenettely on asiakaslähtöisempää ja asiakkaan kannalta toimivampaa kuin rikosprosessi ilman sovittelumenettelyä. Osa vastasi, että asennoituminen oli jo ennestään positiivinen, joten kehittämishankkeella ei koettu olleen vaikutusta asennoitumiseen. Koettiin, että kynnys aloitteiden tekemiseen kuitenkin madaltui ja päätöksen teko helpottui. Sovittelupalvelun koettiin toimivan paremmin ennen rikosilmoituksen tekoa, joten informaation antaminen asiakkaalle jo hyvissä ajoin koettiin tärkeäksi.

”Positiivisesti”

”Asenne ei muuttunut, koska olen pitänyt sovittelua hyvänä asiana”

Kyselyn lopuksi kysyttiin myös numeerista arviota 4-10, kuinka hyödylliseksi sovittelun ohjaajan läsnäolo koettiin poliisilaitoksella. Tähän tuli 18 vastausta ja keskiarvoksi saatiin 8,8. Tämä myös osaltaan tukee uuden yhteistyömallin kannattavuutta. Viimeisessä kohdassa pyydettiin arvioimaan kehittämishanketta kouluarvosanojin 4-10. Tähänkin kohtaan tuli 18 vastausta ja keskiarvoksi 8,8. Näin ollen voidaan todeta, että kehittämishankkeelle oli tarvetta ja se koettiin tärkeäksi yhteistyön kehittämisen eteenpäin viejänä.

Palautteen pohjalta voidaan nähdä, että kehittämishankkeella oli vaikutusta yhteistyön kehittymiseen paikallistasolla. Siitä kertoo kehittämishankkeen vaikutukset asennoitumiseen, tutkijoiden aloitteen tekemisen lisääntynyt määrä sekä tiedon lisääntyminen sovittelupalvelusta. Myös kehittämishankkeen tavoite saada enemmän asiakkaita sovittelupalvelun piiriin poliisialoitteella voidaan todeta toteutuneen Keski-Suomen sovittelutoimiston aloitteen tekijöiden ja aloitemäärien tilastovertailussa.

Taulukossa 10 näkyy Jyväskylän poliisilaitokselta tulleiden aloitteiden määrät kuukausittain vuosilta 2014 ja 2015 tammikuusta lokakuuhun. Alkuvuotta tarkasteltaessa voidaan huomata, että tammikuusta maaliskuuhun aloitteita on tullut vuonna 2015 enemmän. Huhti- ja toukokuu ovat puolestaan hiljaisempia vuonna 2015, kun taas vuonna 2014 huhtikuu on koko vuoden paras kuukausi aloitemäärällisesti. Tarkasteltaessa kehittämishankkeen aikaa viimevuoden

vastaavaan aikaan voidaan huomata, että vuonna 2014 kesäkuussa Jyväskylän poliisilaitokselta tuli 10 aloitetta, kun vuoden 2015 kesäkuussa aloitteita tuli 21 kappaletta. Kehittämishankkeen toinen osa vietiin läpi kesä-heinäkuussa 2015. Viime vuonna aloitteita tuli 18 kappaletta, kun puolestaan tänä vuonna aloitteita tuli 21 kappaletta heinäkuussa. Elokuussa kehittämissanke oli tauolla ja se näkyy myös aloitemäärässä. Viime vuoden elokuussa tuli 15 aloitetta ja tänä vuonna 14. Syyskuussa kehittämissankkeen viimeisen vaiheen aikatauluja lähdettiin sopimaan poliisin kanssa ja aloitteet syyskuulta viime vuonna oli 20 kappaletta ja tänä vuonna 27. Se, että onko aloitemääriin pelkästään vaikuttanut sovittelumenettelyn esillä olo poliisissa, kehittämissanke tai yhteydenotot, ei voida tietää. Tilastot kuitenkin näyttävät jonkinlaisia osviittaa aloitemäärien lisääntymisessä. Kasvu näyttää jatkuneen edelleen lokakuussa, sillä vuonna 2014 aloitteita kyseissä kuussa tuli 20 ja tänä vuonna vastaavana aikana 30 kappaletta. (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015.)

Jyväskylän poliisilaitoksen aloitemäärät 2014-2015 tammikuu - lokakuu

	Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu	kesäkuu	Heinäkuu	Elokuu	Syyskuu	Lokakuu
2014	21	31	13	29	15	10	18	15	20	20
2015	51	31	21	14	16	21	21	14	27	30

Taulukko 10 Jyväskylän poliisilaitoksen aloitemäärät 2014-2015 tammikuu-lokakuu (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015)

Toimintamalli rakennettiin aineistoista nousevista tarpeista käsin ja toimijoiden ideoiden pohjalta. Mallien mietinnässä oli apuna ja tukena myös erilaisia lähteitä, kuten lakeja ja ohjeita, joiden avulla toimintamallin valintoja perusteltiin. Toikko ja Rantanen (2009) ajatusten mukaisesti osallistujien tiedon tuottamisella tavoiteltiin tässä kehittämissankkeessa toimijoiden omaa oppimista sekä toimintamallissa pysyvien käytäntöjen vaihtoehtojen löytämistä toimijoiden näkökulmasta (Toikka & Rantanen 2009: 114-115). Kehittämissankkeen toteutuksessa pyrittiin huomioimaan myös Eriksson ja Arnkil (1995) mukaisesti, että verkostotyön periaatteiden mukaan yhteiskehitys tarkoittaa vastavuoroista kehitystä, jossa kaksi systeemiä muodostaa uuden systeemin, jossa alkaa yhteinen kehitys. Tämä kehitys muokkaa sekä toimintajärjestelmiä että kehittämiseen osallistuvia. (Eriksson & Arnkil 1995: 155.) Kehittämissanke huomioi laajasti osallistujien ajatukset ja perusti toimintamallin kuvauksen osallistujien ajatusten pohjalle. Ajatusten paikkansapitävyyttä voidaan myös perustella aiempien tutkimusten samankaltaisilla tuloksilla. Iivari (2010b) totesi tutkimuksessaan, että yhteistyö toimii sitä paremmin, mitä selkeämmät yhteistyön rakenteet ovat. Iivari on nostanut tutkimuksessaan esiin moniammatillisten aamupalavereiden tärkeyden, tiivistyvän yhteistyön kehittämisen tarpeen sekä rajalliset resurssien negatiivisen vaikutuksen yhteistyöhön. (Iivari 2010b: 84-101.)

Ahosmäki (2012) puolestaan nosti esille yksittäisen tutkijan vastuun sovittelualoitteen tekemisestä. Ahosmäki oli tuottanut myös erilaisia materiaaleja poliisien avuksi asiakkaan ohjaami-

sen sovittelumenettelyyn. Erilaisiksi yhteistyön haasteiksi Ahosmäki nosti esille sovitteluprosessin kuluttavan tutkinta-aikaa sekä epätarkoituksenmukaiset palaverikäytännöt. (Ahosmäki 2012: 29-39.) Kunnaksen (2014) kehittämishankkeessa oli puolestaan selvinnyt, että suurin aloitemäärän putoamiseen vaikuttanut tekijä oli poliisin resurssipula. Kehitettävää Kunnas puolestaan tutkimuksessaan näki yhteyshenkilöiden määrän kasvattamisessa, yhteisten koulutusten järjestämisessä sekä moniammatillisen viranomaistyöryhmän perustamisessa. (Kunnas 2014: 80-94.) Tässä kehittämishankkeessa tuli esiin kaikkien aiempien tutkimusten ja kehittämishankkeiden kanssa yhteneviä ajatuksia yhteistyön kehittämisessä. Tässä hankkeessa tavoitteena oli kuitenkin helpon ja luontevan yhteistyötavan löytäminen ja tämä ainakin kerätyn palautteen pohjalta näyttäisi tervetulleelta vaihtoehdolta kankeampi rakenteisiin ratkaisuihin nähden.

9 Pohdinta

Kehittämishanke oli varsin mielenkiintoinen toteuttaa ja työntekijän silmin katsottuna erittäin silmiä avaava kokemus. Usein tuntuu, että tietää yhteistyökumppanin työstä paljonkin, mutta mennessään viettämään arkea yhteistyökumppanin työpaikalle, ymmärtää kuinka vähän oikeastaan tietääkään asioista. Työ oli myös hyvin mielenkiintoinen kehittämisen näkökulmasta katsottuna, koska kehittäminen eteni prosessina. Kehittämishankkeen aikana huomasi, kuinka ajatukset ja ideat syvenivät ”heitoista” kehittämis ehdotuksiksi prosessin edetessä.

Engeströmin (2002) kehittävän hankkeen prosessinomainen työnkehittäminen sopii tämän tyyppiseen kehittämishankkeeseen mielestäni erinomaisesti, sillä kehittävän työntutkimus on menettelytapa, jossa osallistujat analysoivat ja muuttavat omaa työtään ja näin muokkaa yhteisön sisällä välineitä toiminnan kehittämiseen (Engeström 2002: 12). Kehittävän työn tutkimuksen prosessinomaisen syklin kautta saatiin osallistujissa käynnistymään myös sisäsyntyinen prosessi yhteistyön kehittämiseen. Tämä kävi ilmi työn eri vaiheita katsomalla ja aineistoja analysoimalla niin, että ensimmäisten kertojen pienten ajatukset olivat jalostuneet kolmannella kerralla jo suuremmiksi kokonaisuuksiksi.

Kehittämisen hankkeen tekeminen kahden eri organisaation välissä oli haasteellista, mutta erittäin mukavaa ja vastaanotto oli varsin lämmin joka kerta poliisilaitokselle mentäessä ja sovittelutoimistolla interventiota tehdessä. Engeströmin (2002) mukaan vastavuoroisuus ja luottamus sekä yhteistyö ja avunanto yli organisatoristen rajojen ovat verkostopohjaisen organisaation tunnusmerkkejä. Näiden avulla voidaan saavuttaa korkea innovatiivisuus ja aloitteinen oppiminen. (Engeström 2002:29.) Mielestäni maaperä kehittämishankkeen toteuttamiselle oli varsin hedelmällinen. Tämä näkyi kaikkien osallistujien positiivisena suhtautumisena yhteistyön kehittämiseen. Kehittämishankkeen toteuttamisen aikana vastavuoroisuus, luottamus sekä avunanto sovittelutoimiston ja poliisilaitoksen välillä kasvoi entisestään. Tämä näkyi

esimerkiksi soviteltavien asioiden yhteisenä mietintänä, kuinka asian hoitamiseen löydetäisiin mahdollisimman hyvä, mutta kuitenkin molempien toimijoiden näkökulmasta resurssitehokas toteutustapa (Hankepäiväkirja 2015.)

Kehittämishankkeen toteutus muuttui hankkeen aikana mielestäni hyvin osallistujien tarpeiden mukaan. Sen aikaan sai ehkä myös kehittämishankkeen työntekijän rohkeuden lisääntyminen työkonferenssimenetelmän käyttäjänä. Kahdessa ensimmäisessä vaiheessa toteutustapa oli enemmän vapaamuotoinen keskustelu ja yhteinen työkonferenssi, kun taas viimeisessä vaiheessa puolestaan käytin strukturoidumpaa työkonferenssimenetelmää. Yhteiset keskustelut ovat hyviä tapoja yhteisten asioiden läpikäymiseen, mutta niissä on myös omat haasteensa. Vaikuttuvatko toisten ajatukset muiden ajattelutapaan vai pystyikö jokainen osallistuja pitämään kiinni omista mielipiteistään ja ennen kaikkea tuliko myös eriävät mielipiteet esille yhteiskeskustelussa. Jos toteuttamistapa olisi jokaisessa vaiheessa antanut myös nimettömän ja hiljaisen vastausmahdollisuuden, olisiko mielipiteitä tullut laajemmin esille. Ryhmän painetta pyrin poistamaan viimeisen vaiheen jälkeen toteutetussa kyselyssä, johon olin sisällyttänyt vielä muutaman kysymyksen yhteistyökäytänteisiin liittyen. Näin pyrin turvaamaan osallistujien mahdollisuuden tuoda esiin rehellisen mielipiteensä nimettömänä.

Kehittävän työntutkimuksessa oli haasteena se, että niin sanottu tutkija on aktiivinen osallistuja, tutkija, kehittäjä, asiantuntija, opettaja ja konsultti (Engeström 2002: 126). Tämä moninainen roolien vaihtelu sai välillä omat ajatukset sekaisin, kuinka mihinkin asiaan ja kysymykseen tuli suhtautua. Roolin moninaisuudesta huolimatta pyrin pysymään aktiivisesta osallistumisesta huolimatta enemmän kuuntelijana ja keskustelujen herättelijänä sekä osallistujien omien prosessien herättelijänä.

Haasteen toi myös kehittämishankkeen ajankohta. Kesä on lomailun aikaa ja heinäkuussa osallistujia oli varsin pieni määrä ensimmäisen ja viimeisen vaiheen osallistujamääriin nähden. Toinen ajallinen haaste oli kehittämishankkeen viimeisen vaiheen toteutuksen venyminen. Alun perin oli tarkoitus viedä hankkeen kolmas vaihe läpi syyskuussa, mutta kolmas vaihe pystyttiin toteuttamaan vasta marraskuun alussa. Jälkeenpäin voidaan miettiä, jos prosessi olisi ollut yhtenäisempi, olisiko vastauksissa ollut vähemmän hajontaa tai jos kolmas vaihe olisi viety läpi jo syyskuussa, olisivatko osallistujien omat prosessit ehtineet yhtä pitkälle.

livari (2010b), Ahomäki (2012) ja Kunas (2014) olivat tehneet kartoitusta sovittelutoiminnan ja poliisin välisestä yhteistyöstä. Mielenkiintoista oli huomata aiempien tutkimusten tulosten yhteneväisen piirteet tämän kehittämishankkeen aineiston tuloksiin nähden. Tämä mielestäni lisää tämän kehittämishankkeen tulosten uskottavuutta, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa mainittuja kehittämistapoja löytyy myös tämän kehittämishankkeen yhteistyötoimintamallis-

ta. Kehittämishankkeen onnistumista muutosprosessina todistaa myös lisääntyneiden aloitteiden määrä.

Tilastoja tarkastelemalla oli nähtävissä selkeä aloitemäärien kasvu kesäkuun jälkeen. Kasvua oli nähtävissä myös alkuvuodesta, joten pelkästään kehittämishankkeen ansioiksi lisääntyntä aloitemäärää ei voida laittaa. Kuitenkin aloitemäärien muutoksista voidaan päätellä kehittämishankkeella olleen vaikutusta Jyväskylän poliisilaitoksen tekemiin sovittelualoitemääriin.

Kehittämishankkeen tulokset voidaan nähdä osallistujilta kerätyn palautteen pohjalta hyvin positiivisina. Kehittämistyön tarpeet ovat mielestäni kehittämishankkeen myötä nousseet hyvin esille. Koen, että kehittämishankkeen tavoite täyttyi, sillä aineiston pohjalta pystyttiin luomaan luonteva, helppo ja resurssitehokas tapa tehdä yhteistyötä. Myös lisääntynyt aloitemäärä kertoo, että tavoite asiakkaiden paremmasta pääsystä sovittelupalvelun piiriin näyttäisi tilastojen valossa saavutetulta.

Toimintamallin suunnittelu ja luominen on haasteellinen prosessi, jossa vaikeutta tuottaa myös konkreettisten ja abstraktien simulaatioiden yhteensovittaminen (Engeström 2002: 146–149). Tästä johtuen yhteistyön toimintamalli pyrittiin pitkälti luomaan arjen toimijoiden eli yhteistyön asiantuntijoiden näkemysten pohjalta. Pitkän aikavälin toimivuutensa kehittämishankkeen tulosten pohjalta luotu toimintamalli näyttää vasta sen käyttöön ottamisen jälkeen. Tavoite onkin, että toimintamalli otettaisiin tällaisenaan käyttöön ja kehitettäisiin edelleen arjen tarpeista lähtien. Sovittelun ohjaajan siirryttyä poliisilaitokselle, aineistosta noussut mielipide sovittelutoiminnan leimautumisesta poliisitoiminnan alle, on hyvä pitää mielessä ja huomioida myös toiminnan käytännöissä. Sovittelutoimijoiden ja poliisien roolit tulee pitää tiukasti erillään, jotta sovittelupalvelu säilyttää puolueettoman ja neutraalin asemansa rikosprosessiin nähden sekä myös asiakkaiden silmissä.

Kehittämishanke tulee jatkumaan opinnäytetyön jälkeen. Tulokset esitellään sekä Jyväskylän poliisin että Keski-Suomen sovittelutoimiston päättäjille ja tavoitteena on saada aikaan yhteistyön linjauspalaveri päättäjien kesken heti vuoden alusta. Tässä palaverissa on tarkoitus käydä läpi kehittämishankkeen aikana ilmi tulleet ehdotukset yhteistyön toimintamallista ja päättää ensi vuoden yhteistyömallin linjaukset. Tavoitteena on saada aikaan jatkumo, niin että samanlainen palaveri pidettäisiin joka vuosi. Palaverissa katsottaisiin menneen vuoden yhteistyön onnistumiset ja haasteet ja näiden pohjalta kehitettäisiin yhteistyömallia tulevan vuoden tarpeita vastaavaksi. Mielenkiintoista olisi myös, jos kehittävän työntutkimuksen mallia jatkettaisiin saman osallistujakokoonpanon kanssa esimerkiksi vuoden päästä. Olisi mielenkiintoista nähdä olisivatko tulokset edelleen samansuuntaisia ja millaisia kokemuksia sovittelun ohjaajan poliisilaitoksella olo olisi toimijoiden kesken saanut aikaan.

Lähteet

Ahosmäki, A. 2012. Sovittelutoiminnan ja poliisin yhteistyön kehittäminen Satakunnassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylempi AMK.

Apulaispoliisipäällikkö. 2015. Asiantuntijahaastattelu. Pasilan poliisiasema.

Aseman lapset ry. 2015. Katusovittelu. Viitattu 13.11.2015.
<http://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/katusovittelu>

Christie, N. 1977. Conflicts as property. Artikkel. British journal of criminology. Oxford Journal. <http://bjc.oxfordjournals.org/content/17/1/1.full.pdf+html>. Viitattu 26.8.2015.

ECOSOC Resolution 2002/12. 2002. Basic principles on the use restorative programmes on criminal matters. <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>. Viitattu 26.8.2015.

Engeström, Y. 2002. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia, haasteita. Helsinki:Edita Prima Oy.

Engeström, Y., Haavisto, V. & Pihlaja, J. 1992. Alioikeudet uuden työtavan kynnyksellä. Helsinki: Yliopistopaino.

Eriksson & Arnkil . 1995. Ammattilaiset arvailevat toisistaan - tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä. Stakesin raportti 184. Helsinki:Stakes.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus nro R(99) 19 rikosasioiden sovittelusta. 1999. <https://www.thl.fi/documents/10531/162021/Euroopanpuolestonsuositus.pdf>. Viitattu 20.10.2015.

Euroopan Unionin neuvoston puitepäättös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä. 2001. 2001/220/YOS. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:32001F0220>. Viitattu 26.8.2015.

Flinck, A. 2013. Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen opas numero 23. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

Flinck, A., Säkkinen, S. & Kuoppala, T. 2014. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2013. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 17/2014.

Flinck, A., Säkkinen, S. & Kuoppala, T. 2015. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2014. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 13/2015.

Gustavsen, B. 2015. Practical discourse and the notion of democratic dialogue. Artikkel. lehdessä European journal on workplace innovation, 25-36.)

Hankepäiväkirja. 2015. Kehittämishankkeen havainnoista koottu hankepäiväkirja.

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Helsinki:Yliopisto paino.

Iivari, J. 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten oppaita numero 66. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

Iivari, J. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa - restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa E. Poikela (toim.) Sovittelu - ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Juva: PS-Kustannus, 45-66.

livari, J. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Raportti / Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) : 5/2010. Helsinki: Yliopistopaino.

Keski-Suomen sovittelutoimisto. 2015. Tilasto Keski-Suomen alueen poliisiasemien tekemistä sovittelualoitemäärästä. Access-tietokanta.

Kinnunen, A. 2012. Restoratiivisen oikeuden kehitys Euroopassa. Artikkel. Haaste 3/2012.

Krits. 2015. Vakavien rikosten sovittelumallin kehittäminen 2013-2016. Kriminaalihuollon tukisäätiön sivusto. Viitattu 13.11.2015.

http://www.krits.fi/fin/hankkeet/vakavien_rikosten_sovittelun_kokeilu/

Kunnas, M. 2014. Sovittelutoiminnan ja poliisilaitoksen välinen moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen Pirkanmaalla. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylempi AMK.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Lehtonen, J. 2004. Työkonferenssi - dialoginen metodi. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) työkonferenssi Suomessa. Vuoropuheluun perustuva työyhteisöjen kehittämismetodi. Työturvallisuuskeskuksen raporttisarja 1/2004. Helsinki: Edita Prima Oy, 16-53.

Liebman, M. 2007. Restorative justice: how it works? Iso-Britannia: Athenaeum Press.

Nikula, I.A. 2012. Sovittelu interventiona nuorten rikoksiin Helsingissä. Sosiaalityön erikoitumiskoulutukseen kuuluva lisensiaattityö. Helsingin yliopisto.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=c714885a-9e5f-47a0-887d-45731874d34c>. Viitattu 13.9.2015.

Mitä tapahtuu rikosprosessissa?. 2015. Oikeusministeriön ylläpitämä verkkosivusto. Viitattu 19.11.2015.

<http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/lapsirikoksenuhrina/mitarikosprosessissatapahtuu.html>.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Poikela, E. 2010. Miksi ja mitä sovittellaan?. Teoksessa E. Poikela (toim.) Sovittelu - ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Juva: PS- Kustannus, 11-21.

Poliisilaki 7.4.1995/493

Poliisihallitus. 2013. Ohje rikosasioiden sovittelusta. Viitattu 8.11.2015.

http://www.thl.fi/attachments/sovittelu/Poliisihallituksen_ohje_sovittelusta_uusi.pdf

Sherman, L.W. & Strang H. 2007. Restorative justice - the evidence. The Smith Institute.

http://www.iirp.edu/pdf/RJ_full_report.pdf. Viitattu 13.9.2015.

Sovittelutoimiston johtaja. 2015. Asiantuntijahaastattelu. Helsingin sovittelutoimisto.

Sovittelutyöryhmän mietintö. 2006. Valtakunnan syyttäjänviraston julkaisu. Viitattu 19.11.2015.

https://www.thl.fi/documents/10531/162021/sovittelutyoryhman_mietinto_2006.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston asetus poliisista. 1080/2013.

Zehr, H. & Gohar, A. 2003. The little book of restorative justice. Pennsylvania: Good books.

Yhteystiedot. 2011. Suomen sovittelutoimistojen yhteystiedot alueittain. Viitattu 8.11.2015.
<http://www.ssf-ffm.com/pdf/Suomen%20sovittelutoimistot.pdf>

Kuvat

Kuva 1 Kaksi erilaista näkökulmaa "Two different views" (Zehr & Gohar 2003: 19)	26
Kuva 2 Sovitteluun ohjatut rikos- ja riita-asiat 2007-2014 (Flinck ym. 2015: 1)	28
Kuva 3 Poliisialoitteet vuosina 2007-2014 (Keski-Suomen sovittelutoimisto 2015).....	31
Kuva 4 Kehittävän työn tutkimuksen vaiheet (Engeström 2002: 128.)	36
Kuva 5 Nykytoiminnan ristiriitojen analyysin rakenne (Engeström 2002: 141.).....	37
Kuva 6 Kehittämishankkeen rakenne kehittävän työntutkimuksen sykliä mukaillen	43
Kuva 7 Vierailujen ja tapaamisten vaikutuksia yhteistyöhön	77
Kuva 8 Yhteistyömuotojen keskinäiset yhteydet	78
Kuva 9 Kehittämisideoita vierailuihin liittyen	81
Kuva 10 Kehittämisideat yhteydenpitoon.....	83
Kuva 11 Kehittämisideat yhteistoiminnasta	85
Kuva 12 Kehittämisideat aloitteen tekemiseen liittyen.....	88
Kuva 13 Sovittelun ohjaaja poliisilaitoksella, yhtymäpinnat yhteistyön eri osa-alueisiin...	91
Kuva 14 Keski-Suomen sovittelutoimiston ja Jyväskylän poliisilaitoksen toimintamalli.....	98

Taulukot

<u>Taulukko 1 Keski-Suomen poliisin tekemät sovittelualoitteet vuosina 2007-2014</u>	31
<u>Taulukko 2 Esimerkki alkuperäistekstien pelkistämisestä</u>	45
<u>Taulukko 3 Esimerkki alaluokkien muodostamisesta</u>	45
<u>Taulukko 4 Esimerkki yläluokan muodostumisesta</u>	46
<u>Taulukko 5 Esimerkki pelkistämisestä toimijoiden yhteistyön kokemuksista</u>	46
<u>Taulukko 6 Esimerkki alaluokkien muodostamisesta toimijoiden yhteistyön kokemuksista</u>	47
<u>Taulukko 7 Esimerkki yläluokkien muodostamisesta toimijoiden yhteistyön kokemuksista</u>	48
<u>Taulukko 8 Työntekijöiden näkemys yhteistyömuotojen kehittämisen painopistealueista ..</u>	79
<u>Taulukko 9 Työntekijöiden näkemys aloitteen tekemiseen liittyvistä painopistealueista ..</u>	87
<u>Taulukko 10 Jyväskylän poliisilaitoksen aloitemäärät 2014-2015 tammikuu-lokakuu</u>	101

Liitteet

Asiantuntija haastattelu lomake poliisin ja sovittelun yhteistyökokeilun tiimoilta

Yhteistyön nykytilanne - kehittämishankkeen ensimmäisen vaiheen aihealueet

Yhteistyön historia - kehittämishankkeen toisen vaiheen aihealueet

Yhteistyömuodot - kehittämishankkeen kolmannen vaiheen materiaali

Aloitteen tekeminen - kehittämishankkeen kolmannen vaiheen materiaali

Kyselylomake sovittelun ja poliisin kehittämishankkeesta

Asiantuntija haastattelu poliisin ja sovittelun yhteistyökokeilun tiimoilta

Kerrotko yhteistyöstä lyhyesti

Yhteistyö ennen kokeilua

Yhteistyön muodot

puhelimitse, sähköpostitse, kirjeitse, kasvokkain

Palaverikäytännöt

millaisia ja kuinka usein

Sovittelun näkyvyys ennen kokeilua

Miten sovittelu näkyi poliisiaseman arjessa

Syyt yhteistyökokeilun järjestämiseen

Yhteistyö kokeilun aikana

Yhteistyönmuodot

Muuttuiko painoalueet erilaisten yhteistyömuotojen välillä

Palaverikäytännöt

Muuttuiko palaverikäytännöt ja miten

Sovittelun näkyvyys kokeilun aikana

Miten sovittelu näkyi poliisiaseman arjessa kokeilun aikana

Yhteistyö kokeilun jälkeen

Kokeilun hyödyt

Mitä hyötyjä kokeilusta oli

Kokeilun haasteet

Mitä haasteita tuli kokeilun aikana vastaan

Muutokset yhteistyössä

Kuinka kokeilu vaikutti yhteistyöhön

Kehittämisehdotukset

Jos kokeilua lähdetäisiin nyt aloittamaan, mitä tekisit toisin

Yhteistyö nykytilanne

Millä tavalla yhteistyötä tehdään

Yhteistyön onnistumisia

Yhteistyön haasteita

Yhteistyötä hankaloittavia tekijöitä

Sovittelun hyödyt

Sovittelun haitat

Sovitteluun soveltuvat asiat

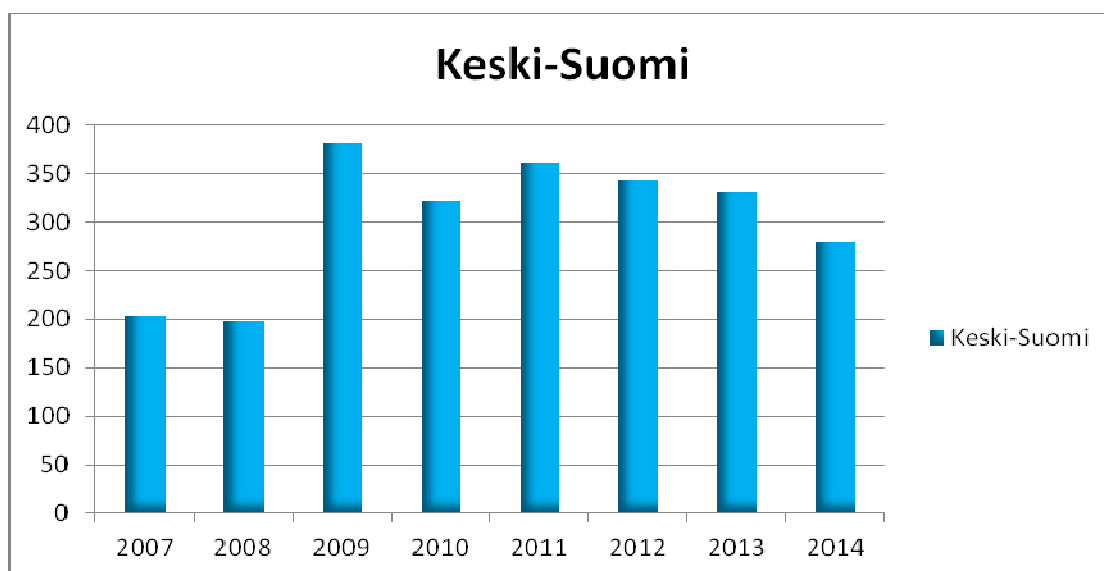
Yhteistyön historia

Yhteistyö aiemmin

Asiat, jotka olivat tuolloin paremmin

Kehittämisen paikat

Aloitteiden tekemiseen vaikuttaneet seikat

Sovittelualoitteet Poliisi Keski-Suomi

Prosentuaalinen lasku
huippuvuoden ja viime
vuoden välillä

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014		
Jyväskylä	150	132	244	214	228	237	222	225	8 %	vrt 2009
Jämsä	19	19	45	21	31	18	18	8	82 %	vrt 2009
Keuruu	12	18	14	13	15	10	5	16	11 %	vrt 2008
Saarijärvi	7	20	31	22	27	21	23	5	84 %	vrt 2011
Viitasaari		3		10	21	14	16	5	76 %	vrt 2011
Äänekoski	16	6	47	42	40	43	47	21	55 %	vrt 2009
Yhteensä	204	198	381	322	362	343	331	280	27 %	vrt 2009

Huippuvuosi merkitty kunkin aseman kohdalle sinisellä täyttövärillä

Yhteistyömuodot

(merkitse 5 mielestäsi eniten kehittämisen tarpeessa olevaa)

Vierailut

Tutkijat vierailevat sovittelutoimistolla_____

Sovittelutoimiston henkilökunta vierailee poliisilaitoksella_____

Nuoremmat konstaapelit käyvät tutustumassa sovitteluun_____

Epäviralliset vierailut_____

Piipahtaminen kahvilla sovittelutoimistossa_____

Yhteydenpito

Puhelinkeskustelut_____

Sähköpostikeskustelut_____

Sovittelutoimisto lähettää tietoja jutun etenemisestä_____

Sovittelu hakee postin poliisilaitokselta_____

Yhteyshenkilö, jonka vastuulla poliisissa sovittelun yhteistyö_____

Yhteyshenkilö, jonka vastuulla sovittelussa poliisin yhteistyö_____

Yhteistoiminta

Sovittelun ohjaaja poliisilaitokselle_____

Sovittelutoimisto järjestää koulutuksia tutkijoille_____

Säännölliset palaverit_____

Yhtenäisen ohjauskäytännön luominen_____

Poliisin ja sovittelun yhteinen markkinointikampanja sovittelusta_____

Joku muu mikä

Post-it: millä tavalla tätä osa-aluetta tulisi kehittää?

Aloitteen tekeminen

(merkitse 5 mielestäsi eniten kehittämisen tarpeessa olevaa osa-
aluetta)

Riita-asiassa

Päivystyksestä suoraan ohjaaminen sovitteluun_____

Asiakkaille sovitteluesitteen antaminen_____

Rikos-asiassa

Asianomistajarikosten lähettäminen sovitteluun_____

Virallisen syytteen alaisten rikosten lähettäminen sovitteluun_____

Aloitteen tekotavat

Ennen kuulusteluja_____

Pelkän ilmoituksen pohjalta, jos asiakkaat suostuvat_____

Pelkän ilmoituksen pohjalta, ilman yhteydenottoa asiakkaisiin_____

Samaan aikaan jutun laittaminen sovitteluun ja syyttäjälle_____

Suoraan ohjaajalle poliisilaitospäivinä_____

Sovittelun nopeampi läpivientiaika (nykyään 8vko)_____

Joku muu mikä

Kysely sovittelun ja poliisin yhteistyön kehittämishankkeesta

Mihin työn osa-alueeseen koit kehittämishankkeen vaikuttaneen ja millä tavalla?

Minkälaisia hyötyjä kehittämishankkeella oli mielestäsi?

Miten koet sovittelun ohjaajan olon poliisilaitoksella vaikuttaneen yhteistyöhön?

Millä tavalla kehittämishanke vaikutti asennoitumiseesi sovittelua kohtaan?

Kehittämishankkeen pohjalta luodaan kuvaus ja ehdotus sovittelun ja poliisin yhteistyömallista.
Mitä asioita koet, että olisi tärkeä löytyä yhteistyömallista?

Kuinka hyödylliseksi koit ohjaajan läsnäolon poliisilaitoksella (4 - 10) _____

Minkä arvosanan annat kehittämishankkeelle (4 - 10) _____